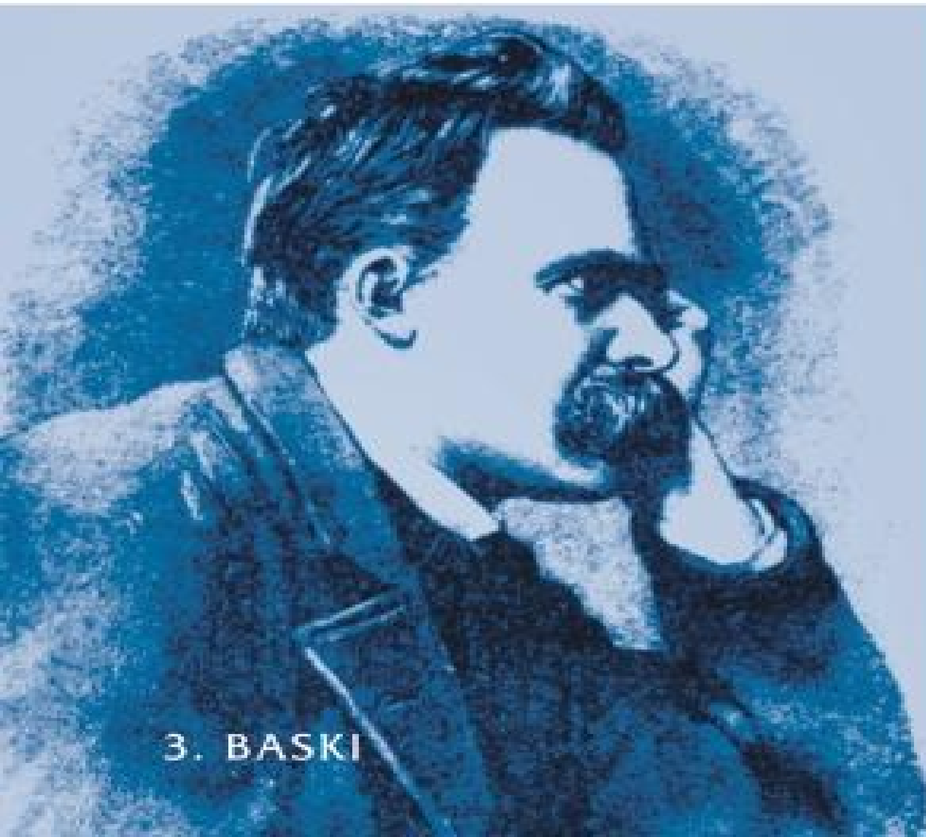
FRIEDRICH NIETZSCHE

Eğitimci Olarak Schopenhauer

3. BASKI

10

BÜTÜN YAPITLARI

say

Eğitimci Olarak Schopenhauer

Çağa Aykırı Düşünceler III

Friedrich Nietzsche

Çeviren:
Cemal Atila

Say Yayınları
Friedrich Nietzsche / Bütün Yapıtları 10
Eğitimci Olarak Schopenhauer - Çağa Aykırı Düşünceler III
Özgün Adı: Schopenhauer als Erzieher

Çeviren: Cemal Atila
Sayfa Düzeni: Mehmet İlhan Kaya
Ön Kapak Resmi: Friedrich Nietzsche
Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
web: www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com
Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
e-posta: dagitim@saykitap.com • online satış: www.saykitap.com

Friedrich (Wilhelm) Nietzsche

(d. 15 Ekim 1844, Röcken – ö. 25 Ağustos 1900, Weimar, Almanya)

Alman asıllı İsviçreli filozof, ilkçağ uzmanı, kültür eleştirmeni ve şair.

Babası da, dedesi de papaz olan Nietzsche, klasik öğrenimini ünlü din okulu Schulpforta'da yaptı. 1869'da Basel Üniversitesi klasik filoloji profesörlüğüne atandı. Nietzsche, eski metinlerin okunmasından kaynaklanan felsefi sorunlara açık tutumuyla zaman içinde öbür filologlardan ayrıldı. Özellikle trajedi konusunda, Yunanlılarda sanatla dinin ve sanatla sitenin birliğini kavramak gerektiğini gösterdi. Ocak 1872'de yayımlanan ve Yunanlıların Dionysosçu yanını ilk kez ortaya koyan Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu adlı ilk yapıtı, onun Alman filoloji çevrelerince dışlanmasına yol açtı. Yapıt, özgün karakteri ve özellikle yazarın, çağdaş kültüre ilişkin sorunlar üzerindeki kişisel görüşleriyle sarsıcı bir nitelik taşıyordu. Yapıtta filolog, giderek bir estetikçi, hatta bir filozof ve bir ahir zaman peygamberi halini alıyordu.

1874'ten itibaren Nietzsche, sürekli baş ağrılarından yakınmaya başladı. Aynı yıl, iki yıllığına çalıştığı fakültenin dekanlığına atandı. Mayıs 1879'da sağlık nedenleriyle istifa etmek zorunda kaldı. Bundan böyle, on yıllık öğretim görevinden dolayı kendisine bağlanan emekli aylığı ile kanton yönetiminin bağışları biricik geçim kaynağını oluşturdu. *İnsanca, Pek İnsanca* (Menschliches, Allzumenschliches) adlı yapıtının ilk iki cildini tamamladı. 1873-1876 arasında *Çağa Aykırı Düşünceler* (Unzeitgemaesse Betrachtungen) adlı dört ciltlik yapıtını yayımladı. Daha sonra yaşamı, bir kentten öbürüne göçmekle geçti; Marienbad, Rapallo, Roma, Nice, Venedik, Torino, Sils-Maria. Yapıtlarını bu göçebeliği sırasında yazdı. Wagner'le olan dostluğu bestecinin Menschliches, Allzumenschliches'in ilk cildini, filozofun da Parsifal'i yermesi üzerine son buldu (1878). Tüm aldatmacaları açığa vurmak ve tüm önyargıları yıkmak isteyen Nietzsche, 1881'de *Tan Kızıllığı*'nı (Morgenröte), 1881-1887'de Şen Bilim'i (Die fröhliche Wissenschaft), 1883'te *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ün (Also sprach Zarathustra) ilk bölümünü yayımladı. 1885'e kadar bu sonuncu yapıtını yazmaya devam etti. 1886'da *İyinin ve Kötünün Ötesinde* (Jenseits von Gut und Böse) 1887'de de *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*'yi (Zur Genaologie der Moral) yazdı ve yayımladı. 1888'de *Putların Alacakaranlığı*'nı (Götzen -

Daemmerung), yayımcıya gönderdi (kitap ertesi yıl basıldı). *Wagner Olayı* (Der Fall Wagner) Eylül 1888'de basıldı ve *Deccal*'i (Der Antichrist), aynı yıl yayımcıya gönderdi. 1889'da, Torino'nun bir sokağında aniden yere yıkıldı. Jena'da hastaneye yatırıldı. Önce annesi onu yanına aldı, sonra kız kardeşi Elisabeth Förster-Nietzsche, kardeşini Weimar'daki evine götürdü. Nietzsche, yaşamının sonuna kadar hiç konuşmadı. Yalnız zaman zaman zekâ belirtileri gösterdi. 1888'de Nietzsche Wagner'e Karşı (Nietzsche Contra Wagner); 1888'de Ecce Homo adlı yapıtları yayımlandı. 1886'dan beri yazmakta olduğunu arkadaşlarına söylediği *Güç İstenci* (Der Wille zur Macht) adlı yapıtından taslaklar, aforizmalar ve parçalar kalmıştır.

Nietzsche'nin özgün yanı, Batı uygarlığının temel felsefi sorunlarını köktenci bir kuşkuyla ele almasıdır. Nietzsche, bilginin (bilim), varlığın (Batı'ya özgü apaçık hakikatler) ve nihayet eylemin (ahlak ve siyaset) yeniden sorun haline getirilmesine olanak sağladı. Kantçı eleştirinin sonucunu daha ilerilere vardıran Nietzscheci eleştiriye, giderek Kantçı eleştirinin kendisine yöneldi; aklın sözde önsel kategorilerini kabul etmeyerek, bunların, bedensel ve sosyoekonomik kökenli, salt "yaşamsal" zorunluluklardan başka bir şey olmadıklarını ileri sürdü. Nietzsche, bilimsel hakikat de dahil olmak üzere, her türlü hakikatin içyüzünü ortaya çıkardı; insanın ayırt edici özelliği olan icat gücünü ve aynı zamanda yeniliğe karşı direnişini (yabancısı olduğu şeyi "barbarca", kendi aklına uyduramadığı şeyi "akıldışı" diye niteleyen o değil midir?) göstermeye çalıştı.

Nietzsche'den yoğun biçimde etkilenen düşünür ve sanatçılar arasında edebiyat alanında Thomas Mann, Hermann Hesse, André Gide, D. H. Lawrence, Rainer Maria Rilke ve William Butler Yeats; felsefe alanında Max Scheler, Karl Jaspers, Michel Foucault sayılabilir. Psikoloji alanında ise başta Sigmund Freud olmak üzere Alfred Adler ve Carl G. Jung, görüşlerinin bir kısmını Nietzsche'ye borçlu olduklarını belirtirler.

Başlıca Yapıtları:

Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu (Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik, 1872,); David Strauss, İtirafçı ve Yazar (David Strauss, der Bekenner und der Schriftsteller, 1873); Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine (Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben, 1874); Eğitimci Olarak Schopenhauer (Schopenhauer als Erzieher, 1874); Richard Wagner Bayreuth'da (Richard Wagner in

Bayreuth, 1876); İnsanca, Pek İnsanca (Menschliches, Allzumenschliches, 1878); Tan Kızıllığı (Götzen-Daemmerung, 1881); Şen Bilim (Die fröhliche Wissenschaft, 1881-1887); Böyle Buyurdu Zerdüşt - dört bölüm (Also sprach Zarathustra, 1883-85); İyinin ve Kötünün Ötesinde (Jenseits von Gut und Böse, 1886); Ahlakın Soykütüğü Üstüne (Zur Genealogie der Moral, 1887); Dionysos Dithyrambosları (Dionysos-Dithyramben, 1888); Wagner Olayı (Der Fall Wagner, 1888); Putların Alacakaranlığı (Götzen-Daemerung, 1888); Nietzsche Wagner'e Karşı (Nietzsche contra Wagner, 1888); Deccal (Antichrist, 1888); Ecce Homo (Ecce Homo, 1888).

Friedrich Nietzsche'nin Say Yayınları'ndaki öteki yapıtları:

1) Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu; 2) Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine; 3) Putların Alacakaranlığı; 4) Tan Kızıllığı; 5) İyinin ve Kötünün Ötesinde; 6) İnsanca, Pek İnsanca (1. Kitap); 7) Şen Bilim (Şiirler); 8) Wagner Olayı/Nietzsche Wagner'e Karşı; 9) Ahlakın Soykütüğü Üstüne; 10) Eğitimci Olarak Schopenhauer; 11) Ecce Homo 12) Yazılmamış Beş Kitap İçin Beş Önsöz- YunanlılarınTrajik Çağında Felsefe; 13) Richard Wagner Bayreuth'da; 14) Dionysos Dithyrambosları, 15) Öğretim Kurumlarımızın Geleceği Üzerine; 16) Şen Bilim (Ana Metin I); 17) Yunan Tragedyası Üzerine İki Konferans; 18) David Strauss-İtirafçı ve Yazar; 19) Böyle Buyurdu Zerdüşt; 20) Deccal; 21) İnsanca Pek İnsanca *(2. Kitap).*

EĞİTİMCİ OLARAK SCHOPENHAUER

Çağa Aykırı Düşünceler III

1.

Pek çok ülkeyi ve ulusu ve birkaç kıtayı görmüş olan bir gezgine, tüm insanlığın ortak özellikleri olarak ne tür nitelikleri keşfettiği sorulduğunda, şöyle cevap vermişti: “tembelliğe meyillidirler.” Çoğu kişiye öyle geliyor ki, eğer gezgin şöyle deseydi, cevabı daha doğru ve geçerli olurdu: “Hepsi korku içinde. Geleneklerin ve fikirlerin arkasına gizleniyorlar.” Temelde her insan, dünyada yalnızca bir kez, bir Unicum[1] olarak yaşadığını ve kendisinin birliğini teşkil eden bu şaşırtıcı ölçüdeki rengârenk çeşitliliğin içinden, ne kadar tuhaf olursa olsun, hiçbir rastlantının ikinci bir kez çıkmayacağını gayet iyi bilir. İnsan bunu bilir, ama bildiğini kara bir vicdan gibi saklar. Neden acaba? Geleneğe uyulmasını talep eden ve kendisini gelenek maskesinin arkasına gizleyen komşusundan duyduğu korkudan dolayı. Peki, ama bireyi (einzeln), komşusundan korkmaya, kendisi olmak yerine, sürünün bir parçası olarak düşünüp hareket etmeye zorlayan şey nedir? Birkaç nadir örnekte bu belki de utangaçlıktır (Schamhafigkeit). Çoğu zaman ise rahatlık ve bezginliktir – kısacası, gezginin sözünü ettiği tembellik eğilimi. Gezgin haklıdır: İnsanlar korkak olduklarından daha fazla tembeldir ve en çok korktukları şey de, o koşulsuz dürüstlüğün ve çıplaklığın onlara yamayacağı zorluklardır. Ödünç alınmış davranışlarda ve kendine mal edilmiş fikirlerde saklı olan bu uyuşturucu gezintiyi yalnızca sanatçılar küçümserler ve onlar gizli sırrı, herkesin kara vicdanı (böses Gewissen), insanoğlunun şahsına münhasır bir mucize olduğu ilkesini teşhir ederler. Sanatçılar her insanın, kaslarının her hareketine varıncaya dek, kendisi ve yalnızca kendisi olduğunu bize göstermeyi göze alırlar; daha da önemlisi, sanatçılar bize, insanın, kendi biricikliğinin katı tutarlılığı içinde, güzel, doğanın her ayrıksı ve harika eseri gibi, üzerinde düşünülmeye değer olduğunu ve sıkıcı olmaktan başka her şey olduğunu gösterirler. Büyük düşünür insanları küçümsediğinde, onun küçümsediği şey onların tembelliğidir, çünkü onların seri halde üretilmiş mallar gibi görünmelerine, kayıtsız, insanca etkileşim ve bilgilendirmeye layık değillermiş gibi görünmelerine yol açan şey tembelliktir. Kitlelerin bir parçası olmak istemeyen insanoğlunun yapması gereken tek şey, içinde olduğu rahatlığa son vermektir; ona şöyle seslenen vicdanının sesine kulak versin: “Kendin ol! Şu anda yaptıklarının düşündüklerinin, istediklerinin hiçbiri değilsin.”

Her genç ruh gece gündüz bu haykırışı duyar ve ürperir, çünkü kendi gerçek kurtuluşunu düşündüğünde, sonsuzluk tarafından kendisinin kaderi haline getirilmiş mutluluğun boyutlarını sezer. Fikirlerin ve korkuların zincirleri ile prangaya vurulduğu sürece, hiçbir şey genç ruhun bu mutluluğa erişmesini sağlayamaz. Ve bu kurtuluş olmaksızın hayat nasıl da donuk ve anlamsız hale gelir! Doğada, kendi dehasını ortaya koymaktan kaçınmış olan ve sonra da sağına, soluna, önüne ve her tarafına kaçamak bakışlar yönelten insandan daha yalnız ve iğrenç bir yaratık (Geschöpf) yoktur. En sonunda böyle bir kişi ile ilişki kurmamız bile imkânsız hale gelir; çünkü o, çekirdeksiz, boyanıp şişirilmiş eski püskü bir giysi, artık hiçbir korku, hele de hiçbir merhamet uyandırmayan süslü bir hayalet[2] olarak tümüyle dışımızdadır. Ve tembel kişinin zaman öldürdüğünü söylemek doğruysa, o zaman kurtuluş umudunu kamusal fikirlere –yani tembelliğe– [3] bağlayan bir zamanın günün birinde gerçekten öldürüleceğinden ciddi ciddi kaygılanmalıyız: Demek istiyorum ki böyle bir çağ, hayatın gerçek kurtuluşunun cefasını çekecektir. Yaşayan insanlar tarafından değil, bunun yerine kamusal düşünen sözde insanlar tarafından yönetilmiş olan bir çağın mirası ile uğraşacak gelecek kuşakların tiksintisinin büyüklüğünü bir düşünün. İşte bu yüzdendir ki, bizim çağımız uzak bir gelecek için, tarihin belki de en karanlık ve en bilinmeyen –çünkü en az insanca olan– bölümünü oluşturacaktır. Şehirlerimizin yeni caddelerinde yürüyorum ve kamusal fikir oluşturucuları kuşağının kendisi için inşa ettiği bu berbat evlerden hiçbirinin günümüzden yüz yıl sonra nasıl da ayakta kalmamış olacağını ve o güne ulaşıldığında bu evleri inşa edenlerin fikirlerinin bile nasıl da yıkılmış olacağını düşünüyorum. Buna karşılık, bu çağın yurttaşları olmadıklarını hisseden tüm o insanlar nasıl da umutlu olabilirler; çünkü eğer onlar bu çağın yurttaşları olsalardı, çağın öldürülmesine yardım edecek ve onunla birlikte yok olacaklardı – oysa onlar, kendileri de bu hayat içinde yaşamaya devam etsinler diye, aslında çağlarını uyandırıp hayata döndürmek istiyorlar.

Fakat gelecek umutlanmak için bize herhangi bir neden sağlamasa bile – bizim tam da bu Şimdi içindeki saçılası varoluşumuz (dasein) kendi standartlarımıza ve yasalarımıza göre yaşamamız için bize en güçlü teşviki sağlamaktadır: Kesin bir şekilde bugün yaşıyor olmamız ama yine de varlık kazanmak için zamanın sonsuzluğuna sahip olmuş olmamız, niçin ve hangi amaçla tam olarak böyle bir anda varlık kazandığımızı göstermek için bu

kısa bugünden başka bir şeye sahip olmadığımız biçimindeki açıklanamaz olgu. Varlığımız için kendimize karşı sorumluyuz; sonuç olarak, biz aynı zamanda kendi varlığımızın gerçek kaptanı olmak ve onu akılsız bir tesadüfe benzemekten korumak istiyoruz. Varoluşa belli bir yüreklilik ve gönüllülükle risk alarak yaklaşmalıyız: Özellikle de, hem en iyi hem de en kötü durumlarda onu kaybetmeye mahkûm olduğumuz için. Neden bu yeryüzü parçasına, bu meşgaleye yapışalım; komşumuzun dediklerini niçin önemseyelim? Çok değil birkaç yüz kilometre ötede geçerliliğini yitiren görüşlerle kendimizi bağlamak ne büyük bir kabalıktır. Doğu ve Batı, ürkekliğimizle alay etmek için gözümüzün önünde tebeşirle çizilmiş hatlardır. "Özgürlüğü elde etmeye çalışmak istiyorum." der genç ruh kendisine; ve sırf iki ulus birbirinden nefret edip birbirine savaş açıyor diye ya da iki kıta bir okyanus tarafından birbirinden ayrılıyor diye ya da birkaç bin yıl önce varlığı bile olmayan bir din şu anda her yerde öğretiliyor diye, ruhun bunu yaparken engellenmesi muhtemeldir. "Bunların hiçbiri sen kendin değilsin," der genç ruh kendisine. Hayat nehrinden geçerken sadece senin kullanman gereken köprüyü senden başka hiç kimse, ama hiç kimse kuramaz. Daha kesin konuşmak gerekirse, seni bu nehrin öte yakasına taşımak isteyen sayısız yol, köprü ve yarı-tanrı vardır ama onlar bunu yalnızca senin özün pahasına yaparlar; kendini rehin vererek yitireceksin. Bu dünyada sadece senin üzerinde yürüyebileceğin tek bir yol vardır. Nereye gider bu yol? Bunu sorma, sadece o yoldan git. Şu sözü söyleyen kimdi: "gittiği yolun kendisini nereye götüreceğini bilmeyen biri kadar yücelen hiç kimse yoktur."[4]

Fakat kendimizi tekrar nasıl bulabiliriz? İnsan kendisini nasıl tanıyabilir? Karanlık ve gizli bir şeydir insan; ve eğer yabani tavşanın derisi yedi katlıysa, insanoğlu yedi çarpı yetmiş kez deri dökse bile hâlâ, "Bu gerçekten sensin, burası artık dış kabuk değil" diyemeyecektir. Üstelik bu şekilde kazı yaparak kendi derinliklerine inmek, kendini mümkün olan en kısa güzergâhtan kendi varlığının özüne ulaşmaya zorlamak, acı verici, tehlikeli bir görevdir. Kendine hiçbir doktorun iyileştiremeyeceği zararlar vermek ne kolaydır. Ve daha da önemlisi, bu niçin gerekli olsun ki, çünkü her şey –dostluklarımız ve düşmanlıklarımız, bakışımız ve tokalaşmamız, hafızamız ve unuttuklarımız, kitaplarımız ve el yazımız– varlığımıza tanıklık eder. Fakat bu hayati araştırmayı yapmanın yalnızca bir yolu vardır. Bırakın genç ruh geriye dönüp hayatına şu soruyla yaklaşşın: şu ana kadar

gerçek anlamda neyi sevdin, ruhunu ne cezbetti, ne aynı anda onu hem mutlu etti hem de ona hâkim oldu? Saygı duyulan bu hususları önüne koyduğunda, belki onların doğası ve dizilimi bir yasa, senin benzersiz özünün temel yasasını aklına getirecektir. Bu hususları mukayese et, kişinin bunları nasıl tamamladığını, genişlettiğini, aştığını başkalarına dönüştürdüğünü, bunların nasıl bugüne kadar senin kendi özüne tırmanmanı s ağlayan bir seyyar merdiven oluşturduğunu gözlemle; çünkü senin gerçek varlığın senin içinde derinlerde saklı değildir, tersine ölçülemez biçimde senden ya da en azından genelde kendi "Ben"in olarak gördüğün şeyden daha yükseklerdedir. Senin gerçek öğretmenlerin ve yetiştiricilerin sana senin kendi varlığının, eğitilme ve yetiştirilme yeteneğinden tamamen yoksun olan, buna karşılık her olayda eli kolu bağlanarak felç edilmiş ve ulaşılması güç olan o varlığının, gerçek anlamını ve temel malzemesini göstereceklerdir. Eğitimcilerin senin kurtarıcılarından başka bir şey olmayacaktır. Ve işte bu tüm eğitimler içinde en gizli olanıdır: Eğitim yapay kaburgalar, balmumundan yapılma burunlar ya da düzeltici mercekler sağlamaz, tam tersine bunları sağlayacak herhangi bir şey olsa olsa bir eğitim komedisidir. Eğitim daha ziyade bir kurtuluştur, bitkinin nazik filizlerine zarar veren tüm zararlı otların, zararlı böceklerin, molozların ortadan kaldırılması, aydınlığın ve sıcaklığın yaydığı parlaklık, gece yağmurunun sevgi dolu acelesidir; kendi anaç ve şefkatli yapısını sergileyen doğaya öykünme ve ona tapmadır; doğanın acımasız ve merhametsiz saldırılarını engelleyip onları iyiliğe dönüştürdüğünde, doğanın üvey anneye özgü yapısı ve anlamanın acı yoksunluğu hakkındaki ifadeler üzerine bir örtü örttüğünde, doğanın mükemmelleşmesidir.

Kendini bulmanın, çoğu zaman kara bir buluta tutulmuşçasına içinde yüzdüğümüz uyuşukluktan sonra kendine gelmenin başka yolları elbette var fakat ben, kişinin kendi eğitimcileri ve yetiştiricileri üzerinde düşünmekten daha iyi hiçbir yol bilmiyorum. O nedenle bugün burada, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum bir öğretmen ve eğitimci (Zuchtmeister), Arthur Schopenhauer'ı hatırlamak istiyorum – ki böylece daha sonra diğerlerini de hatırlayabileyim.

2.

Eğer Schopenhauer'ın metinleriyle ilk defa karşılaşmanın benim için nasıl bir olay (Ereignis) olduğunu tanımlayacak olursam, gençliğimde neredeyse tüm diğer düşüncelerden daha yoğun bir sıklık ve ivedilikle aklıma gelen bir düşünce üzerinde kısaca durmalıyım. Arzularımı kalbimin hoşnutluğu için seferber ettiğim gençlik günlerimde, kaderin, kendimi eğitmek gibi korkunç bir çaba ve görevden beni kurtaracağını düşünürdüm: Tam da doğru bir zamanda eğitimcim olacak bir filozof, ona kendimden daha çok güveneceğim için daha fazla düşünmeden kendisine itaat edebileceğim gerçek bir filozof bulacaktım. O zaman kendime şöyle sormuştum: "o hangi ilkelere göre seni eğitecektir?" Ve onun, eğitim konusunda günümüzde moda olan iki düstur [vecize] hakkında söyleyeceği şeyler üzerinde düşünüp taşınıyordum. Bunlardan ilki eğitimcinin kendi öğrencilerinin özgün gücünü çabuk fark etmesini ve sonra da, bu tek avantajın eksiksiz bir olgunluğa ve gerçekleşmeye ulaşmasına yardım edebilmek için, tüm çabalarını ve enerjisini, tüm güneşini bu tek alan üzerinde yoğunlaştırmasını gerektirir. İkinci düstur ise, tam tersine, eğitimcinin tüm mevcut kabiliyetleri öne çekip beslemesini ve onları uyumlu bir ilişkiye kavuşturmasını talep eder. Fakat bu, kuyumcu olmaya karar vermiş birini müzisyen olmaya zorlamamız için bize yeterli neden sağlar mı? Benvenuto Cellini'nin[5] babasının, tekrar tekrar oğlunu, çocuğun "o lanet olasıca boru" olarak, babasının ise "o sevimli küçük boynuz" olarak adlandırdığı şeyi çalmaya zorlamakla doğru bir şey yaptığını kabul etmeli miyiz?[6] Cellinininkiler gibi, kendilerini güçlü ve kesin biçimde ifade eden doğal yetenekler söz konusu olduğunda, bunun doğru olduğunu söyleyemeyiz; ve herhalde uyumlu eğitim düsturu, kesin bir şekilde söylemek gerekirse, ancak, içlerinde arı kovanını andıran koca bir ihtiyaçlar ve eğilimler kümesi taşıyan daha güçsüz tiplere uygulanabilir, fakat hem topluca hem de tekil olarak ele alındıklarında, hangileri çokluğa tekabül etmez ki? İyi de böyle uyumlu bir bütünlüğü ve çoksesli ahengi nerede tek bir tip içinde buluruz, nerede armoniye, yapısındaki her şeyin –her türlü bilginin, arzunun, sevginin ve nefretin– merkezi bir noktaya, temel bir güce yöneldiği Cellini gibi insanlarda olduğundan daha fazla hayran kalırız ve bu yaşayan merkezin zorlayıcı ve hükmedici gücü, ileri–geri ve yukarı–aşağı hareket eden uyumlu bir sistemi tam olarak nerede oluşturur? Ve belki de bu iki

düstur arasında aslında hiçbir çelişki yok mudur? Yoksa biri yalnızca insanların bir merkeze sahip olmaları gerektiğini, diğeri ise insanların aynı zamanda bir kenara da sahip olmaları gerektiğini mi ifade etmektedir? Öyleyse, rüyalarımdaki o eğitici filozof yalnızca merkezi bir güç keşfetmekle kalmayıp, aynı zamanda bu gücün diğer güçler üzerinde yıkıcı bir etki yaratmasını nasıl önleyeceğini de bilecekti. Onun eğitsel görevi, benim hayal ettiğim haliyle, daha ziyade insanoğlunun tüm varlığını, kendi yaşamı ve devinimi olan bir güneş ve gezegenler sistemine dönüştürmek ve bu yaşamın üstün mekaniğinin yasalarını keşfetmek olacaktı.

Fakat bu arada henüz bu filozofu bulmamıştım ve onu bunu deneyip duruyordum; biz modern insanların, Yunanlılar ve Romalılar ile kıyaslandığımızda, eğitsel görevlerin ciddi ve titiz bilgisinin söz konusu olduğu noktalarda bile ne kadar zavallı kaldığımızı keşfettim. Yüreğinizde böyle bir ihtiyaçla Almanya'yı boydan boya, hatta tüm üniversitelerini, geçebilirsiniz, yine de aradığınızı bulamayacaksınız; ne de olsa, burada, çok daha yalın, daha basit ihtiyaçlar giderilmeden kalır. Sözgelimi, hitabet sanatında eğitim almayı ya da bir yazarlar okulunu ziyaret etmeyi ciddi biçimde istemiş olan herhangi bir Alman, hiçbir yerde ne bir usta ne de bir okul bulacaktır; buradaki insanlar hitabetin ve yazmanın, olabilecek en özenli kılavuzluk ve yıllarca sürecek zorlu bir çıraklık dönemi olmaksızın kazanılamayacak sanat dalları olduğunu henüz kavramamışa benziyorlar. Ancak hiçbir şey çağdaşlarımızın küstah öz-tatminlerini, onların eğitimciler ve öğretmenler konusundaki taleplerinin yarı cimri, yarı sersem pejmürdeliği kadar açık bir şekilde ortaya koyamaz. En soylu ve en iyi eğitimi almış insanlarımız arasında bile, neredeyse herhangi biri, ailenin özel öğretmeni olarak hizmet etmeye uygundur; ve kimi eksantrikler ile antikalaşmış alet edevatın koleje hazırlık okulu adı altında toparlanıp iyi bir şeymiş gibi düşünülmesi ne kadar da yaygındır. Bir de üstün eğitim kurumları, üniversiteler adına ne temeller attığımıza bir bakın; bir insanoğlunu insan olmak üzere eğitmenin zorluğu ile mukayese edildiğinde, ne liderler, ne kurumlar ama! Alman bilginlerin o çok hayranlık duyulan araştırma yapma tarzı bile, başka her şeyden önce, onların insanlıktan çok kendi bilginliklerini düşündüğünü, aynı fedakârlığı yapmaları için yeni kuşakları da ayartmak üzere, kaybedilmiş bir müfreze gibi kendilerini bilginliklerine feda edecek biçimde eğitildiklerini gösterir. Bilginlik meşguliyeti, daha üstün herhangi bir eğitsel ilkenin kılavuzluğuna verilip o

ilke ile sınırlandırılmak yerine, “ne kadar çok, o kadar iyi” ilkesine yapışarak prangalarından gitgide boşaltıldığında, elbette bilginler için, laissez-faire[7] ekonomik doktrininin tüm ulusların ahlaklılığı için zararlı olması kadar zararlıdır. Eğer eğitim sürecinde onun insanlığı feda edilmeyecek ya da boğulmayacaksa, bilgine verilecek eğitimin aşırı zor bir sorun olduğunu şimdilerde kim fark ediyor – ve yine de pek erken bir bilginlik düşkünlüğünün çarpık hale getirip deforme ettiği insanlardan oluşan sayısız örneğe yakından bakıldığında bu zorluk açıkça görülebilir. Fakat bu üstün eğitim yokluğu hakkında daha önemli –daha önemli, daha tehlikeli ve her şeyden önce de, çok daha genel– kanıtlar vardır. Şimdilerde hiçbir hatibin, hiçbir yazarın niçin eğitilemeyeceği –bunu yapacak hiçbir eğitimcinin olmaması gibi basit bir nedenden dolayı, hemen anlaşılıyorsa; eğer günümüzde bir bilginin yazgısının çarpıklık ve eksantriklik olduğu açıkça belliyse– çünkü bilginlik, yani insanca olmayan bir soyutlamanın onu eğiteceği farz ediliyor; eğer bu böyleyse, o zaman kendimize nihayet şunu sormalıyız: çağdaşlarımız arasında hepimiz –bilginler ve bilgin olmayanlar, soylular ve sıradan insanlar– şahsına münhasır ahlaki örnekleri, her türlü yaratıcı ahlaklılığın cisimleşmiş örneklerini böyle bir çağda nerede bulacağız? Tüm zamanlarda her soylu toplumun uğraşı olan ahlaki sorunlar üzerine düşünmekten esasen ne gibi bir sonuç çıktı? Artık böylesi şahsına münhasır insanlar yok ve artık böyle bir düşünme yok; gerçek şu ki atalarımız tarafından biriktirilip bize miras bırakılan ahlaki sermayeden, nasıl artırabileceğimizi artık bilmediğimiz, yalnızca nasıl israf edeceğimizi bildiğimiz bir sermayeden yiyoruz. Toplumumuzda böyle şeyleri ya hiç tartışmıyoruz ya da yalnızca, tiksinti uyandırmaktan başka bir işe yaramayan doğal bir amatörlük ve deneyimsizlikle tartışıyoruz. Böylece okullarımızın ve öğretmenlerimizin ahlaki bir eğitimi doğrudan göz ardı ettiği veya formaliteleri yerine getirdiği ve erdemin öğretmenlerimiz ile öğrencilerimiz için, insanları gülümseten modası geçmiş bir sözcük olmaktan başka artık hiçbir anlam ifade etmediği bir noktaya ulaşmış bulunuyoruz – ve eğer gülmüyorsanız bu daha da kötü, çünkü bu sizin ikiyüzlü biri olduğunuz anlamına gelir.

Bu yüreksizliğin ve ahlaki güçlerdeki bu düşük su seviyesinin açıklaması zor ve karmaşıktır ve yine de, zafer kazanan Hıristiyanlığın antik dünyamızın ahlaklılığı üzerinde bıraktığı etkiyi dikkate alan hiç kimse, çöken Hıristiyanlık biçimindeki karşı tepkiyi küçümseyemez – ki çöküş

Hıristiyanlığın zamanımızdaki olası kaderidir. Hıristiyanlık kendi ideallerinin yüceliği aracılığıyla antikitenin ahlaki sistemlerini ve onlara bir o kadar da hâkim olan doğallığı o kadar çok aştı ki bizler o doğallığa karşı duyarsızlaşarak ondan tiksinir hale geldik. Ancak daha sonra, daha iyi ve daha yüce şeyler hâlâ fark edilebiliyor ama artık elde edilemiyorken, ne kadar istersek isteyelim, iyi ve yüce olana, antikitenin erdemlerine artık geri dönemezdik. Modern insanlar, Hıristiyanlık ile antikite arasındaki, tehditkâr veya ikiyüzlü bir Hıristiyan ahlaklılık ile antikiteye aynı ölçüde korkakça ve çekingen bir geri dönüş arasındaki bu bocalamayı yaşarlar ve ondan ötürü acı çekerler. Öte yandan, doğal olandan korku duyma mirası, doğal olana duyulan hayranlığın yenilenişi, bir yerlerde sağlam bir temel bulma arzusu, iyi olanla daha iyi olan arasında bocalayan bir bilgi türünün önemi – tüm bunlar modern insanların ruhunda, onları verimsiz ve neşesiz olmaya mahkûm eden bir huzursuzluk, bir karışıklık yaratır. Ahlak eğitimcilerine duyulan ihtiyaç hiçbir zaman bu kadar yoğun ve onları bulma şansı da hiçbir zaman bugünkü kadar zayıf olmamıştır. Doktorlara en çok ihtiyaç duyulan zamanlar, büyük salgın hastalık vakalarının olduğu zamanlar, doktorların en çok tehlikede olduğu zamanlardır. Öyle ya, modern insanlığın doktorları nerede, başkalarına destek verip onlara yardım eli uzatacak kadar sapasağlam ayakta duran insanlar nerede var? Günümüzün en iyi kişiliklerinin üzerine belli bir hüzün ve uyuşukluk çökmekte, ikiyüzlülük ile dürüstlük arasındaki savaştan duyulan sonsuz hoşnutsuzluk onların göğsüne çarpmakta, özgüven yoksunluğu onları huzursuz etmektedir – ve bu onları başkaları için eşzamanlı olarak rehber ve eğitimci olma yeteneğinden tamamen yoksun bırakmaktadır.

Beni eğitecek, beni yaşın birer ürünü sayılabilecek yetersizliklerimin üzerine yükseltecek ve yaşamda olduğu kadar düşüncede de yalın ve dürüst olmayı – kısacası kelimenin en derin anlamıyla çağa aykırı olmayı bana tekrar öğretecek gerçek bir filozof bulacağımı hayal ettiğimde, gerçek anlamda bir maksatlı düşünme kaçamağından başka bir şey yapmamıştım. Çünkü insanlar günümüzde öylesine çok katlı ve karmaşık hale gelmişlerdir ki konuşmaya başladıkları, iddialarda bulunup sonra da bu iddialar doğrultusunda hareket etmek istedikleri anda bile sahtekâr olmaktan başka bir çareleri kalmamıştır.

Schopenhauer’la ilk kez karşılaştığımda, böyle bir ihtiyaç, huzursuzluk ve arzu içindeydim.

Ben Schopenhauer’ın, ilk sayfayı okuduktan sonra her sayfayı okuyacağını ve onun söylediği her söz üzerinde özenle duracağını kesinlikle bilen okurlarından biriyim. Schopenhauer’a duyduğum inanç derhal ortaya çıktı ve bu inanç bugün dokuz yıl önce olduğu kadar tamdır. Bu inancı ifade etmek, tevazudan uzak ve aptalca bir davranış olsa da, anlaşılabilir bir şeydir: ben Schopenhauer’ı sanki doğrudan bana hitaben yazmışçasına anladım. Bu yüzden ben hiçbir zaman Schopenhauer’da bir paradoks keşfetmedim, her ne kadar şu anda keşfetmiş ve küçük bir hatayla karşılaşmış olsam da. Kaldı ki, paradokslar, yazarın kendisinin gerçek bir güven olmaksızın onları ileri sürmesinden, kendisinin zeki görünmesini sağlamak, ayartmak ve genel olarak çeşitli görünümler yaratmak üzere onları kullanmasından ötürü güven için bir esin kaynağı olmayan iddialardan başka nedir ki? Schopenhauer hiçbir zaman görünüm yaratmak istemez, çünkü o kendisi için yazmaktadır ve hiç kimse, hele hele şunu kendisi için bir kural haline getiren bir filozof, aldatılmak istemez: Asla kimseyi aldatma, kendini bile! Neredeyse her sohbetin bir bölümünü ve parçasını oluşturan ve yazarların neredeyse farkında olmaksızın taklit ettikleri o kibar sosyal hilelerle bile değil; hitabet sahnesinde retoriğin yapay araçlarıyla icra edilen daha kasıtlı sahtekârlıklarla hiç değil. Hayır, tam tersine, Schopenhauer kendisi ile konuşur; ya da bir dinleyici hayal etme konusunda ısrar edersek, o zaman babası tarafından kendisine bir şeyler öğretilen bir erkek evlat hayal etmeliyiz. Sevgiyle dinleyen bir dinleyicinin önünde, samimi, dobra ve iyi niyetli bir açıklamadır bu. Bu tür yazarlardan yoksunuz. Daha sesini duyar duymaz konuşmacının güçlü huzuru bizi sarar; bu, dağlık bir bölgede ormanın içine girmeye benzeyen bir deneyimdir: Derinden nefes alırız ve birdenbire yeniden bir huzur duygusuna kapılırız. Burada havanın her zaman bu kadar dinçleştirici olduğunu hissederiz; burada evlerinde kendi içlerinde ve usta olan, daha da önemlisi, oldukça zengin bir evde olan insanların sahip oldukları türden benzersiz bir serbestlik ve doğallık vardır. Bu, nüktedan olmayı başardıklarında en çok kendileri hayrete düşen ve tarzları huzursuz ve doğal olmayan bir nitelik kazanan yazarların tam tersi bir durumdur. Schopenhauer konuştuğunda, aynı şekilde biraz da kol ve bacakları doğası gereği kaskatı ve hantal olan, göğsü dar ve kare biçiminde olan, sıkıcı ve tumturaklı ve yürüyüşü olan bilgini hatırlarız. Schopenhauer’ın işlenmemiş ve neredeyse ayınınkine benzeyen ruhu ise, tam tersine bize, iyi Fransız yazarların yumuşaklığını ve saray zarafetini küçümseyecek kadar yas

tutmamayı öğretir ve hiç kimse Schopenhauer’da, Alman yazarların böylesine serbestçe içinde yüzdükleri gümüş tepsilerde sunulan o taklit edilmiş sözde Fransızlığı bulamayacaktır. Schopenhauer’ın kendini ifade ediş tarzı bana yer yer bir parça Goethe’yi anımsatıyor, ama başka hiçbir Alman modelini falan değil. Çünkü Schopenhauer derin bir şeyi yalınlık içinde, devinim halinde olan bir şeyi retorik olmaksızın ve ciddi ölçüde bilimsel olan bir şeyi kılı kırk yaran bir titizlik olmaksızın nasıl ifade edeceğini biliyor. Schopenhauer bunu hangi Almandan öğrenmiş olabilir ki? Ayrıca Schopenhauer, Lessing’in[8] fazlasıyla ince, aşırı ölçüde bükülgen ve –eğer deyim yerindeyse– hiç de Alman olmayan tarzını berraklaştırır; bu önemli bir başarı, zira tüm Alman nesir yazarları arasında, Lessing en ayartıcı tarzcıdır. Benim Schopenhauer’ın tarzı için yapabileceğim en yüksek övgü, onun tarzına yine onun kendi açıklamasını uygulamaktır: “Bir filozof, eğer şiirsel ya da retorik oyunlardan faydalanmayı reddediyorsa, çok dürüst olmalıdır.”[9] Doğrusunu söylemek gerekirse, bu kamusal fikirler çağında dürüstlüğün, bir erdem oluşu şöyle dursun, herhangi bir değeri olup olmadığı inancı, yasaklanan özel fikirlere havale edilmektedir; işte bu yüzden, ben Schopenhauer’ı yenilerken onu övmüyor, sadece karakterize ediyorum: Schopenhauer dürüsttür, bir yazar olarak bile. Ve o kadar az yazar dürüsttür ki, yazan her insana güvenmemeliyiz. Dürüstlüğü konusunda Schopenhauer’dan bile üstün tutacağım başka bir tek yazar tanıyorum: Bu Montaigne’dir. Böyle bir kişinin bir şeyler yazmış olması olgusu, bu yeryüzünde yaşıyor olmanın keyfini gerçekten artırmıştır. Ne olursa olsun, bu en özgür, ruhların en enerjik olanıyla ilk karşılaşmamdan bu yana, onun Plutarkhos[10] hakkında söylediği şeyi ben de onun hakkında söylemeyi gerekli gördüm: “Ona kısaca göz atar atmaz, bedenimden yeni bir bacak ya da kol çıktı.” Eğer bu yeryüzünde kendimi evimdeymiş gibi hissetme görevi bana verilmiş olsaydı, kendime onu örnek alacaktım. –

Dürüstlükten başka, Schopenhauer ile Montaigne arasında bir ortak nitelik daha vardır: Gerçek anlamda keyif veren bir keyiflilik. *Aliis laetus, sibi sapiens.*[11] Çünkü birbirinden oldukça farklı olan iki tür keyiflilik vardır. Gerçek düşünür, ister ciddi isterse de nükteli bir şeyi, ister insanca bir kavrayışı isterse de kutsal bir düşkünlüğü ifade etsin, hep keyiflendirir ve canlandırır: Somurtkan yüz ifadesi, titreyen eller, yaşlı gözler olmaksızın, fazlasıyla kendinden emin ve yalın biçimde, cesaret ve güçle,

belki de bir parça şövalyece ve haşince ama her halükârda bir galip edasıyla. Ve bize en derinden ve en coşkulu biçimde keyif veren şey tam da budur: Galip gelmiş Tanrıyı, onun yendiği tüm o canavarların ortasında görmek. Öte yandan, vasat yazarlarda ve kaba saba filozoflarda zaman zaman karşılaştığımız keyiflilik, onları okurken bize sıkıntı verir: Örneğin David Strauss'un[12] keyifliliği söz konusu olduğunda benim yaşadığım deneyim budur. Bu türden keyifli çağdaşlara sahip olmakla insan utançtan yerin dibine battığını hissediyor, çünkü onlar geleceğin tüm kuşaklarına, bizim çağımızın ve çağımızda yaşayan tüm insanların çıplaklığını ifşa ediyorlar. Böylesi keyif liderleri, birer yazar olarak algılayıp onlara karşı savaştıklarını iddia ettikleri acıları ve canavarları algılamıyorlar bile ve onların keyifliliği, sırf aldattığı için, zevksizliğe yol açıyor, çünkü böyle bir keyiflilik insanı kandırarak bir zaferin kazanıldığına inandırmaya çalışıyor. Çünkü temelde yalnızca zaferin olduğu yerde keyiflilik vardır ve bu her gerçek düşünürün eseri için olduğu kadar her sanat eseri için de geçerlidir. Konu var olma sorunu gibi dehşet verici ve ciddi bir konu olsa bile, ortaya çıkan eserin baskıcı ve eziyet edici bir etki yaratması ancak yarı düşünür ve yarı sanatçıların, onu kendi yetersizliklerinin dumanı içinde bırakılmalarıyla mümkündür. Öte yandan, insanlar hiçbir zaman, en derin şeyleri düşündükleri için en canlı olan şeyleri sevmekten kendilerini alıkoyamayan ve bilge oldukları için de nihai olarak güzel olana meyilli olan o galip insanlardan birine yakın olmaktan daha iyi ve daha keyifli bir deneyim yaşayamazlar. Onlar gerçekten konuşurlar; ne kekelerler ne de başkalarının söylediklerini papağan gibi tekrarlarlar. Onlar gerçekten hareket eder ve yaşar, çoğu insanın içinde yaşamaya alışkın olduğu o acayip maskeli balo içinde değil ama ve işte bu yüzden onlara yakın olduğumuzda, bir kereliğine olsa bile kendimizi insan ve doğal hisseder ve Goethe ile birlikte şöyle haykırırız: "Yaşayan her şey ne kadar muhteşem ve değerlidir! Kendi koşullarına ne kadar uygun, ne kadar gerçek ve nasıl da yaşam doludur."[13]

Ben burada Schopenhauer'ın üzerimde bıraktığı ilk, adeta fizyolojik izlenimi, en derinlerdeki gücün önemsiz bir ilk temasta bir doğal varlıktan başka bir doğal varlığa öylesine büyüleyici biçimde akışını tanımlıyorum. Ve izlenimi derinlemesine tahlil ettiğimde, onun üç öğeden oluştuğunu görüyorum: Bu üç öğe, Schopenhauer'ın üzerimde bıraktığı dürüstlük, keyiflilik ve sadakat izlenimleridir. Schopenhauer dürüsttür çünkü kendisiyle konuşur ve kendisi için yazar, keyiflidir çünkü düşüncesi en zor

şeyi yenmiştir ve sadıktır çünkü başka türlü olamaz. Gücü, rüzgârsız bir gündeki alevler gibi, herhangi bir müdahale görmeksizin, titreyip sönükleşmeden, kolayca ve doğrudan yukarı doğru yükselir. Schopenhauer her durumda, biz onun aradığını henüz fark etmeden bile, yolunu bulur; tam tersine, öyle bir sağlamlık ve çeviklikle, öyle bir kaçınılmazlıkla koşar ki sanki bir yer çekim yasası tarafından ileri itiliyormuş gibi görünür. Ve günümüzün "tragelaphine"[14] insanlığı arasında, hâlâ sağlam menteşelerle dönen bütünlüklü, ahenkli, özgür ve çekinmesiz bir doğa yaratımı bulmanın ne anlama geldiğini bir kez bile olsun düşünmüş olan herhangi biri, benim Schopenhauer'ı keşfederken yaşadığım keyfi ve şaşkınlığı anlayacaktır; Schopenhauer'da, uzun zamandır aradığım o eğitimciyi ve filozofu bulduğumu sezmiştim. Doğrusunu söylemek gerekirse, ben onu yalnızca bir kitap biçiminde keşfettim ve büyük bir eksiklikti. O nedenle, kitap boyunca dikkatlice ilerlemek ve muhteşem vasiyetnamesini okuduğum ve yalnızca, onun okurları olmaktan daha fazla bir şey olmayı; yani onun oğulları ve havarileri olmayı isteyen ve bu yeteneğe sahip olanları kendine varis yapacağına söz veren yaşayan kişiyi hayal etmek için kıyasıya çabaladım.

3.

Bir filozofa, ancak onun bir örnek ortaya koyma yeteneği ölçüsünde önem veririm. Schopenhauer'ın ortaya koyduğu örnekle tüm ulusları peşinden sürükleyebilme yeteneğine sahip olduğuna şüphe yok; neredeyse Hint felsefesinin tarihi olan Hint tarihi bunun kanıtıdır. Ancak filozof bu örneği kendisinin gözle görülebilen yaşamında ortaya koymalıdır, yalnızca kitaplarında değil; yani örnek, Yunan filozoflarının öğrettiği biçimde, yazdıkları şeyler şöyle dursun, sözle söylediklerinden daha ziyade, yüz ifadeleri, davranışlar, giyim tarzı, yemek yeme tarzı ve alışkanlık aracılığıyla sunulmalıdır. Biz Almanya'dakiler kendi felsefi yaşamımızda böyle cesurca bir görüş netliğinden ne kadar da uzağız; burada bedenin, uzunca bir süre önce özgürleştirilmiş gibi görünen ruhun ardından ancak şimdi özgürleştirilmeye başladığı anlaşılıyor ama yine de, eğer ulaşılan bu sınırsızlık –ki temelde yaratıcı öz sınırlamadan başka bir şey değildir– şafaktan gece karanlığına kadar, her bakışta ve her adımda yeniden kanıtlanmıyorsa, ruhun özgür ve özerk oluşu yalnızca bir yanılsamadır. Kant üniversiteye yapıştı, hükümet otoritesine boyun eğdi, dini bir inanç görünümü sergiledi, meslektaşlarına ve öğrencilerine katlandı; öyleyse onun ortaya koyduğu örneğin her şeyden önce üniversite profesörlerini ve profesörler felsefesini yaratması oldukça doğaldır. Schopenhauer ise bilgili sınıflarla fazlaca bir işi olmasını istemez; en yüzeysel boyutlardan başlamak üzere, kendisi ile kalır, devletten ve toplumdan bağımsız olmaya çabalar –bu onun örneği, onun modelidir–. Fakat felsefi yaşamın özgürleşmesindeki pek çok derece hâlâ Almanlar tarafından bilinmemektedir ve sonsuza dek böyle gidemez. Bizim sanatçılarımız daha cesurca ve dürüstçe yaşar ve gözlerimizin önündeki en çarpıcı örnek olan Richard Wagner, dehanın, eğer kendi içinde yaşayan daha üstün düzeni ve gerçeği gün ışığına çıkarmak istiyorsa, mevcut biçimler ve sistemlerle en şiddetli çatışmaya girmekten korkmaması gerektiğini kanıtlamaktadır. Ne var ki, profesörlerimizin üzerine onca çok konuştukları 'gerçek'in kesinlikle, düzensizliğinden ya da düzendışılığından korkmamız için hiçbir nedenin olmadığı gösterişsiz bir varlık olduğu anlaşılıyor: Herhangi bir rahatsızlık vermek istemediği tüm yerleşik güçleri durmadan sağlamlaştıran, iyi huylu, uysal bir varlık; ne de olsa, o yalnızca "saf bilgi"dir (reine Wissenschaft). Bir başka deyişle, söylemeye çalıştığım şey, Almanya'daki felsefenin "saf bilgi" olmayı

gitgide unutması gerektiğidir ve işte Schopenhauer denilen adamın ortaya koyduğu örnek budur.

Ancak Schopenhauer'ın bu insanca örnek haline gelebilmesinin mucizeden aşağı kalır bir yanı yoktu çünkü o hem dışardan hem içerden en ciddi tehlikelerin, daha zayıf herhangi bir varlığı ezecek ya da paramparça edecek tehlikelerin kuşatması altındaydı. Bana öyle geliyor ki, Schopenhauer denilen adamın yok olması ve geride, en iyi koşullar altında, "saf bilgi"nin bir kırıntısını bırakması güçlü bir olasılıktı ama bu bile yalnızca en iyi koşullarda gerçekleşebilirdi; büyük ihtimalle ne adam ne de bilgi geriye kalacaktı.

Modern bir İngiliz,[15] sıradan olana mahkûm olan bir toplumda yaşayan sıradışı insanların karşı karşıya oldukları en genel tehlikeyi şöyle betimler: "Bu tür sıradışı kişilikler başlangıçta sinerler, sonra melankoliye yönelirler, sonra hastalanırlar, en sonunda da ölürler. Bir Shelley[16] İngiltere'de yaşayamazdı ve bir Shelleyler soyunun ortaya çıkması imkânsız olurdu."[17] Bizim Hölderlin'imiz,[18] bizim Kleist'ımız ve kimbilir daha niceleri kendi sıradışılıklarının kurbanı olmuşlar ve sözde Alman kültürünün iklimine dayanamamışken, yalnızca Beethoven, Goethe, Schopenhauer ve Wagner gibi demirden yapılmış yapılar bu kültür karşısında ayakta kalabilmektedirler. Ama onlar bile, pek çok özelliklerinde ve kıvrımlarında, insanı tamamen tüketen bu havanın ve acının etkilerini sergilerler: Nefes alışları güçleşir ve onların ses tonu da kolayca sertleşme eğilimine girer. Goethe ile yalnızca kısaca görüşüp konuşan o deneyimli diplomat arkadaşlarına şöyle demişti: "Voila un homme, qui a eu de grands chagrins!"[19] – ki Goethe bunu şöyle tercüme etmişti: "işte onun oldukça çetin zamanına sahip olmuş biri daha." Ve Goethe şunu ekler: "Eğer acıların izleri kalmışsa ve yapılan eylemlerin yüzümüzden silinmesi mümkün olmuyorsa, o zaman bizden ve istemlerimizden geriye kalan her şeyin aynı izleri taşıması hiç de şaşırtıcı değil." Ve burada söz konusu olan, kültürlü kültürsüzlerimizin, kendileri arasında mutluluğu elde etmenin mümkün olduğu önermesini kanıtlamak üzere, – ve kimsenin onlar arasında kendisini mutsuz ve yalnız hissetmesi için herhangi bir gerekçe bulamayacağı gibi gizli bir imayla, en mutlu Alman olarak söz ettikleri Goethe'dir. Yalnız olan herhangi birinin gizli bir suçu barındırdığını savunan doktrini böylesine büyük bir acımasızlıkla ileri sürüp onu pratik sonuçlarına vardırmalarının

nedeni budur. Öyleyse, zavallı Schopenhauer da vicdanen böyle gizli bir suça, yani kendi felsefesine çağdaşlarından daha çok değer verme suçuna sahipti. Ve buna ek olarak, felsefesinin hayatını kurtarabilmek için ne pahasına olursa olsun onu kendi çağdaşlarının duyarsızlığına karşı savunması gerektiğini de Goethe'nin ta kendisinden öğrenecek kadar talihsizdi. Çünkü Almanların, Goethe'nin deyimiyle, uygulamakta özelikle ustalaştıkları engizisyonvari bir sansür biçimi vardır: Buna ihlal edilemez sessizlik derler. Ve bu ilke daha baştan o kadar başarılı olmuştu ki, Schopenhauer'ın başlıca yapıtının ilk baskısının büyük bir kısmı tekrar hamurlaştırılmak zorunda kalmıştı. Schopenhaur'un büyük eyleminin sırf ona gösterilecek duyarsızlıkla boşa çıkarılabileceği tehlikesi Schopenhauer'da korkunç, zar zor kontrol edilebilen bir telaş yaratmıştı; tek bir taraftar bile ortaya çıkmamıştı. Schopenhauer'ı, kendisinin kabul gördüğünü gösteren en zayıf izin bile peşinden koştururken görmek bizi üzüyor ve onun nihayet okunduğunda yaşadığı yüksek sesli, hatta patırtılı zaferde insanın ilgisini acıyla cezbeden bir şey var ("legor et legar"[20]). Filozofun onuruna ihanet etmeyen tüm özellikler, en soylu malları için korkup acı çeken insanı açığa vurmaktadır; kendi küçük servetini kaybetme ve belki de felsefe karşısındaki saf ve gerçekten klasik tutumunu sürdürememe endişesi ona eziyet etmektedir. Böylece, tamamen güvenilir ve sempatik insana duyduğu özlemden dolayı, sık sık hata yapmış ve ancak o zaman tekrar tekrar melankolik bir bakışla kendi sadık köpeğine geri dönmüştür. Schopenhauer tamamen münzevi bir kişiydi; kendisine teselli verebilecek tek benzer görüşlü arkadaşı yoktu – ve bir ile hiç arasındaki sonsuzluk işte burada yatmaktadır, tıpkı Ichts ile Nichts (içbir şey ile hiçbir şey) hiçbir şey arasındaki sonsuzluk gibi. Gerçek dostları olan hiç kimse, tüm dünya düşman olarak karşısına dikilse bile, gerçek yalnızlığın ne olduğunu bilmez. – A, evet yalnızlığın ne olduğunu bilmediğinizin gayet iyi farkındayım. Güçlü toplumların, yönetimlerin, dinlerin, kamusal fikirlerin var olduğu her yerde –kısacası tiranlığın var olduğu her yerde– yalnız filozof aşağılanmıştır, çünkü felsefe insanlara, hiçbir tiranlığın ulaşamayacağı bir sığınak, içselliğin mağarasını, yüreğin labirentlerini sunar ve bu da tiranların canını sıkar. Yalnızlar buraya sığınır ama burada aynı zamanda onları çok büyük bir tehlike beklemektedir. Özgürlükleri için içeriye kaçmış olan bu insanlar aynı zamanda dış dünyada da yaşamak, gözle görülebilir olmak zorundadır; doğum, ev, eğitim, ulus, şans ve başkalarının ardı arkası gelmeyen istekleri gibi erdemlerden dolayı onların

eli kolu sayısız insani bağla bağlanmıştır; benzer şekilde, onların, sırf egemen fikirler olduğu için, sayısız fikre sahip olmaları farz edilmektedir. Değillenmeyen (verneint) her ifade bir doğrulama olarak kabul edilir; yıkmayan her el kol hareketi bir onaylama olarak yorumlanır. Ruhlarında özgür olan yalnızlar bilirler – kendilerine hep şu veya bu şey içinde, kendilerinin düşünüş tarzından farklı olan bir görünüm vermek zorundadırlar; "gerçek"ten ve dürüstlükten başka bir şey istememelerine rağmen, bir yanlış anlamalar ağına bulaşırlar. Ve güçlü arzularına rağmen, yaptıkları her şeyin üzerine, bir sahte fikirler, kolaya kaçma, yarı yolda verilen ödünler, göz yuman sessizlik ve yanlış yorumlamalar sisinin çökmesini engelleyemezler. Böylece onların tepelerinin etrafında melankoli bulutları kümelenir, çünkü böyle tipler görünüm zorunluluğundan, ölümden nefret ettiklerinden daha çok nefret ederler ve onların bu konudaki inatçı keskinliği onları değişken ve tehlikeli hale getirir. Zaman zaman, ıstıraplı bir şekilde kendilerini –saklamalarının, kendilerine dayattıkları kısıtlamanın intikamını alırlar. Gizlendikleri mağaralarından yüzlerinde korkunç bir ifadeyle çıkarlar; böyle zamanlarda onların sözleri ve eylemleri patlamalara dönüşür ve kendilerini yok etmeleri bile mümkündür. Schopenhauer böylesine tehlikeli bir biçimde yaşadı. Sevgi isteyen, onlarla birlikte olduklarında en az tek başına oldukları zamanlardaki kadar açık ve dolaysız olabilecekleri dostlara, varlıklarıyla sessizlik ve benzemezlik havasından iz bırakmayacak türden dostlara ihtiyacı olanlar tam da böyle münzevi insanlardır. Onları bu dostlardan koparın, giderek büyüyen bir tehlike yaratmış olacaksınız; Heinrich von Kleist'ı yok eden şey bu sevgisizlikti ve sıradışı insanların en ürkütücü panzehiri, onları, tekrar dışarı çıktıklarında volkanik bir patlamaya yol açacak kadar kendi içlerine doğru sürmektir. Ama işte yine burada, böyle korkunç koşullar altında yaşayabilen, üstelik de bir galip olarak yaşayabilen bir yarı tanrı karşımıza çıkmaktadır. Ve eğer onun münzevi şarkılarını duymak isterseniz, Beethoven'ın müziğine kulak verin.

Schopenhauer'ın gelişimini gölgeleyen ilk tehlike buydu: Yalıtılmışlık. İkincisinin adı ise şu: Gerçeklikten umut kesme. Bu tehlike, acılarında ve arzularında, düşünen ve hesaplayan tangırtılı bir makine olarak değil de güçlü ve tam bir insan olarak kalması koşuluyla, Kantçı felsefeyi çıkış noktası olarak alan her düşünüre eşlik eder. Ama bu varsayımın utanç verici kinayelerini hepimiz elbette çok iyi biliyoruz; hakikaten de bana sanki Kant

ancak birkaç kişiyi gerçekten etkileyip radikal bir dönüşüme uğratmış gibi geliyor. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu sessiz bilginin her yerde okuyabileceğimiz eserlerinin, entelektüel araştırma alanında bir devrim yarattığı söyleniyor, ama her nedense ben buna inanamıyorum. Çünkü ben, tüm o araştırma alanlarında devrim yapılabilmesi için öncelikle ve en başta, o insanlarda yapılmış olması gereken devrimin hiçbir işaretini görmüyorum. Bununla birlikte, Kant olur da günün birinde yaygın bir etkiye sahip olursa, o zaman o etkiyi, çürüten ve parçalayan bir şüphecilik ve görelilik (Relativismus) biçiminde fark edeceğiz. Ve ancak, bir şüphe durumu içinde yaşamaya asla dayanmayacak olan en aktif ve soylu ruhlar, örneğin Heinrich von Kleist'ın, Kantçı felsefenin bir sonucu olarak yaşadığı türden bir gerçeklik parçalanması ve çaresizliğini yaşayacaklardır. "Kısa bir süre önce..." diye yazar Kleist o sürükleyici tarzıyla, "Kant'ın felsefesinden haberdar oldum –ve şimdi sizinle onun düşüncelerinden birini, sizi benim kadar derinden ve acıyla mahvetmeyeceğinden emin olduğum bir düşüncesini paylaşmalıyım –Gerçek dediğimiz şeyin gerçekten gerçek mi olduğuna yoksa yalnızca bize mi öyle göründüğüne karar veremeyiz. Eğer sonuncu şık doğruysa, o zaman burada bulduğumuz gerçek bizim ölümümüzden sonra bir hiçtir ve bizimle mezara gelecek bir aidiyet kazanmak üzere sarfettiğimiz tüm çabalar boşunadır. – Eğer bu düşüncedeki mantık yüreğinizi delip geçmiyorsa, bu mantık tarafından varlığının en içsel ve özel yerinden yaralandığını hisseden birine lütfen gülmeyin. Tek ve en önemli amacım ortadan kalktı ve başka hiçbir amacım kalmadı."[21] Evet, peki insanlar bir daha ne zaman şeyleri Kleist gibi doğal biçimde hissedeceklerdir, ne zaman bir felsefenin anlamını "varlıklarının en içsel ve özel yerinde" ölçmeyi bir kez daha öğreneceklerdir? Yine de Schopenhauer'ın, Kant'tan sonra, bizim için ne anlama gelebileceğini düşünüp taşınmadan önce bu gereklidir – bir kılavuz, yani bize kılavuzluk yaparak bizi kuşkucu düş kırıklığı ya da tehlikeli feragat mağarasından dışarı çıkarıp trajik derin düşünme tepelerine, yıldızları üzerimizde parıldayan gecenin sonsuz gökyüzüne çıkaran ve kendisi de bu yoldan giden ilk kişi olmuş olan bir kılavuz. Schopenhauer'ın büyüklüğü, onun yaşam tablosunu bir bütün olarak yorumlayabilmek için bir bütün olarak ele almış olması olgusunda yatar, oysa en sağduyulu akıllar bile, kişinin bu tablonun yapımında kullanılan renkleri ve materyalleri dikkatlice inceleyerek bu yoruma daha fazla yaklaştığı biçimindeki hatalı nosyondan kolay kolay kurtulamazlar – belki de bunun, kimyasal bileşimi açıklanamaz

olan renklerle boyanan rasgele örülmüş bir tuval olduğu sonucuna ulaşmak üzere. Resmi anlayabilmek için önce ressamı keşfetmeliyiz – Schopenhauer bunu biliyordu. Ama ne var ki tüm bilgi alanlarındaki koca bilim camiası, resmin kendisini değil, o tuval ve o renkleri anlamakla meşgul; aslında, yalnızca yaşamın ve varoluşun o genel tablosunu yakından gözlemlemiş olan kişinin, kendisine zarar vermeden, bilginin tekil alanlarını kullanabileceğini söyleyebiliriz. Çünkü böyle genel bir resmin bize sağladığı ölçüt olmaksızın, bu bilgi alanları, herhangi bir amacı olmayan ve yalnızca hayat içindeki yolumuzun daha karmaşık ve labirentli hale gelmesine hizmet eden birer iplik yumağından ibarettir. Dediğim gibi, Schopenhauer'ın büyüklüğü, onun aynen Hamlet'in hayaletin peşinden giderken yaptığı gibi, kafasının karışmasına izin vermeden, ki bilginlerin kafası karışıktır ya da kontrol edilemeyen diyalektikçilerin kaderi olduğu üzere, bir kavramsal skolastiklikler ağına bulaşmadan, bu tablonun peşinden gitmesi olgusunda yatar. Üçüncü sınıf filozofların çalışması, sırf biz bu çalışma aracılığıyla onların büyük felsefi yapılarda, bilimsel leh ve aleyhe, kuşatılmışlığa ve kuşkuya izin verilen yerlerde derhal tökezlediklerini fark ettiğimiz ve onlar böylelikle, bir bütün (als Ganters) olarak hep şunu söyleyen her büyük felsefenin talebini baştan savdıkları için çekicidir: “İşte hayatın resmi; ondan kendi hayatının anlamını öğren .” Ve bunun tersi: “Sadece kendi hayatına bak ve esas alarak genel yaşamın hiyerogliflerinin şifresini çöz.” İşte Schopenhauer'ın felsefesi her zaman öncelikle bu şekilde yorumlanmalıdır: Birey (Individuell) olarak, tekil olan kişi (einzeln) tarafından yalnızca kendisi için, kendi sıkıntılarını ve ihtiyaçlarını, kendi sınırlarını kavramak üzere, panzehirlerden ve tesellilerden haberdar olmak üzere. Bunlar: “ben”in (Ich) feda edilmesi, en soylu niyetlere, her şeyden önce de adalete ve merhamete boyun eğdirmedir. Schopenhauer bize insan mutluluğunun gerçek teşvikçileri ile yalnızca görünüşten ibaret olanlar arasında ayırım yapmayı; ne zenginliğin ne onurun ne bilgililiğin bireyi, kendi varoluşunun değersizliğinden dolayı içine düştüğü derin bunalımdan çıkaracağını, bireyin bu şeylerin ardından nasıl koşturup ancak yüce, dönüştürücü ve sarmalayıcı bir amaç aracılığıyla anlama ulaştığını öğretir: Physis'in[22] yardımına koşmak ve onun aptallıkları ile beceriksizliklerini biraz olsun düzeltmek üzere güç elde etmek. Öncelikle, elbette kişinin kendisi için; ama kendisi aracılığıyla nihai olarak herkes için. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu, derinden ve yürekten

boyun eğişe götüren bir çabalama türüdür, çünkü özelde ve genelde artık ne, ne kadar geliştirilebilir ki!

Eğer bu sözleri Schopenhauer'a uygularsak, onun içinde yaşadığı ve onun tüm yapısında ve iskeletinde saklı duran üçüncü ve en tipik tehlikeye değinmiş oluruz. Her insan kendi içinde, içini özlemle ve melankoliyle dolduran bir sınır –kendi yeteneklerinin olduğu kadar ahlaki istemenin (sittichen Wollen) de sınırını– keşfetme eğilimindedir; ve insan tıpkı günahkârlık duygusunun içinden çıkıp kutsal olana erişmeyi özlediği gibi, aynı şekilde entelektüel bir varlık olarak içindeki dehayı görmek için şiddetli bir istek duyar. Tüm gerçek kültürlerin kaynağı budur ve bunu söylemekle eğer insanların azizler ve dâhiler olarak yeniden doğma özlemlerini kastediyorsam, o zaman kişinin bu efsaneyi anlayabilmesi için bir Budist olmasının gerekmediğini de biliyorumdur. Yeteneği bu özlem olmaksızın gördüğümüz her yerde, örneğin bilimsel çevrelerde ya da sözüm ona kültürlü insanlar arasında olduğu gibi, yetenek tiksinti ve nefret uyandırır, çünkü bu tür insanların, onca zekâlarına rağmen, gelişmekte olan bir kültürü ve –her kültürün amacı olan– oluşum halindeki bir dehayı ilerletmediklerini, tersine engellediğini düşünürüz. Bu, en uzağa itilen ve azizliğin çok uzağında kalmaya devam eden katılaştırıcı, değeri itibariyle o alışıldık, soğuk ve kendinden menkul erdemliliğin şartlarından biridir. Schopenhauer'ın yapısında kendisine özgü ve son derece tehlikeli bir çift yönlülük (Doppelheit) vardı. Birçok düşünür dehanın onların içinde kendi ağını ördüğünü böylesine yoğun ve böylesine benzersiz bir kesinlikle hissetmiştir ve Schopenhauer'ın dehası ona en yüce vaatte bulunmuştur – hiçbir sabanın izinin, onun sabanının modern insanlığın toprağında açtığı iz kadar derin olmayacağı vaadi. Böylece Schopenhauer kendi varlığının yarısının, arzu olmaksızın, gücünden emin olarak tatmin ve hoşnut olacağını biliyordu; Schopenhauer böylelikle, kendisini başarıyla tamamlamış olan birinin büyüklüğü ve onuruyla misyonunu yerine getirdi. Diğer yarısında ise şiddetli isteklerle yanıp tutuşuyordu; Schopenhauer'ın, Trappist Manastırı'nın büyük kurucusu Rancé'ın portresine bakmaktan vazgeçtiğini ve sıkıntılı bir yüz ifadesiyle söylediği şu sözleri duyduğumuzda bunu anlarız: "Bu bir zarafet (Gnade) meselesi." Çünkü deha çok daha şiddetli biçimde kutsallığı arzular, çünkü bulunduğu nöbetçi kulesinden, herhangi bir insana oranla çok daha uzakları, aşağılarda bir yerlerde bilgi ile var olma (sein) arasında yapılan uzlaşmanın derinliklerini,

huzurun ve yadsınmış iradenin alanını ve Hinduların bahsettiği karşı kıyıyı daha açık bir biçimde görür. Fakat bu mucizenin ta kendisidir: Schopenhauer öylesine inanılmaz ölçüde bütünlüklü ve dayanıklı bir doğaya (Natur) sahip olmuş olmalıdır ki, bu şiddetli isteyiş o yapıyı tahrip edemediği gibi, aynı zamanda katılaşmamıştır da. Her birimiz bunu ancak, onun varlığının ne'si ve ne kadarı bağlamında anlayacağız, hiç kimse o varlığı tamamen, tüm ağırlığıyla anlamayacaktır.

Kişi yukarıda dile getirdiğim üç tehlike üzerine ne kadar çok kafa yorarsa, Schopenhauer'ın bu tehlikeler karşısında kendini savunma tarzının sağlamlığı da o kadar şaşırtıcı hale gelmektedir ve Schopenhauer bu mücadeleden nasıl da sağlıklı ve rahatlamış olarak çıkmıştır. Doğrusunu söylemek gerekirse, pek çok yara izi ve açık yarayla ve aşırı ölçüde aşındırıcı ve zaman zaman pek kavgacı gibi görünen bir ruh haliyle de çıkmıştır. En büyük insan bile kendi idealinin yanında cüce kalmaktadır. Fakat, tüm yara izlerine ve kusurlarına rağmen, Schopenhauer'ın bir model olabileceği kesindir. Hakikaten de, şunu söylemek cazip geliyor: Bizi en insani anlamda ona yaklaştıran şey, tam da onun varoluşunda eksik kalandır, çünkü biz onda bir acı çekeni ve acı çeken bir yakınımızı görürüz, yalnızca dehanın uzak tepelerinde tek başına acı çeken birini değil.

Schopenhauer'ı tehdit eden o üç yapısal tehlike hepimizi tehdit etmektedir. Her birimiz kendi içinde, özün çekirdeği (Kern des Wesen) olarak üretici bir biriciklik taşımaktadır ve bu biricikliğin bilincine vardığında, garip bir hava –sıradışı olanın havası– etrafını sarar. Çoğu insan için bu dayanılmaz bir durumdur, çünkü daha önce de gözlemlendiği gibi, insanların çoğu tembeldir ve çünkü o biricikliğe çabalar ve ona, yükler zinciri eşlik eder. Bu zincirin ağırlığı altında iki büklüm olan sıradışı kişi için, hayatın, gençliğimizde ondan istediğimiz hemen hemen her şeyden yoksun olduğuna şüphe yok: Keyiflilik, güvenlik, hafiflik, onur. Böyle birinin diğer insanlardan aldığı armağan yalnızlık yazgısıdır; nerede yaşarsa yaşasın, çöl ve mağara hep onunla birliktedir. Şimdi kendisine boyun eğdirilmesine izin vermemenin, sıkıntı ve melankoli içine düşmemenin bir yoluna bakmalıdır. Ve işte bu yüzden sıradışı kişi, bizzat Schopenhauer'ın olduğu türden iyi ve cesur savaşçı imgeleriyle kendi etrafını sarabilir. Ama Schopenhauer'ı tehdit eden ikinci tehlike bile öyle çok da nadir bir tehlike değildir. Zaman zaman doğanın birini kavrayışla donattığı olur; onun düşünceleri diyalektik iki adımla hareket etme eğiliminde olur.

Yeteneklerinin dizginlerini serbest bırakarak, insan olmaktan çıkıp “saf bilim”in (Reinen Wissenschaft) alanında yalnızca bir hayalet olarak var olmak onun için ne kolaydır; ya da şeylerde leh ve aleyhi aramaya alıştığından, gerçeğin kendisi hakkında kafa karışıklığı içine girmek ve böylece cesaret ve güven, reddetme, kuşkulanma, yürek acısı, hoşnutsuzluk, ikircikli umutluluk, önceden belli olan hayal kırıklığı olmaksızın yaşamak durumunda olması onun için ne kolaydır: “Bir köpek bile böyle yaşamaya devam etmek istemeyecektir!”[23] Üçüncü tehlike ahlaki veya entelektüel katılaşmadır; insan kendisini idealine bağlayan bağı koparır; şu ya da bu alanda verimli olmaktan, üretmekten vazgeçer ve kültürün söz konusu olduğu yerde anlamsız ve yararsız hale gelir. Onun özünün biricikliği parçalanamayan, bölünemeyen bir atom, soğuk bir taş haline gelir. Bu yüzdendir ki kişi, bu benzersizliğin kendisinden olduğu kadar bu benzersizliğin korkusundan dolayı da, kendisi tarafından olduğu kadar kendisi olmaktan çıkarak, katılaşarak olduğu kadar çok isteyerek de ve her bakımdan tehlike içinde yaşayarak kendisini mahvedebilir.

Schopenhauer’ın, hangi yüzyılda yaşarsa yaşasın, karşı karşıya kalacağı yapısındaki bu tehlikeler bir yana – o aynı zamanda yaşadığı çağa özgü tehlikelerin de saldırısı altındaydı ve Schopenhauer’ın yapısında örnekleyici ve eğitsel olanın ne olduğunu anlamak istiyorsak, yapısal tehlikeler ile çağa ilişkin tehlikeler arasında böyle bir ayırım yapmak gereklidir. Filozofun gözünün varoluş konusunda eğitildiğini düşünelim; o varoluşun değerini yeniden kurmak istiyor. Çünkü, şeylerin ölçüsünün, hacminin ve ağırlığının belirleyicisi olmak, her zaman büyük düşünürlerin özgün görevi olmuştur. Düşünür, eğer bakışlarını ilk kez yöneltti̇ği o insanlık çürük ve kurtlanmış bir meyveden başka bir şey değilse, bu görevini yerine getirirken şiddetli biçimde engellenmekten kurtulamayacaktır! Eğer geçmişteki tarih çalışmalarıyla ya da yabancı halklarla meşgul olmanın bir değeri varsa, bu, insanlığın tüm kaderi hakkında – yani yalnızca ortalama bir kader hakkında değil ama her şeyden önce, tek bir kişinin (das einzelnen Menschen) ya da tüm bir halkın başına gelebilecek en üstün kader hakkında geçerli bir yargıya ulaşmaya çalışan bir filozof için en büyük değere sahiptir. Ama mevcut an doyumsuzdur: Filozof bunu istemese bile, mevcut an kişinin gözünü etkileyip şartlandırır; ve son tahlilde mevcut ana istenmeyerek aşırı bir değer verilir. Bu yüzden filozof kendi çağını başka çağlarla mukayese ederek değerlendirmeli ve mevcut anı kendisi için alt ederek –hayat

hakkında çizdiği tablo bağlamında bile– mevcut anı alt etmelidir – yani önemsizleştirmeli, adeta üzerini boyamalıdır. Bu gerçekten de zor, nadiren gerçekleştirilebilen bir görevdir. Antik Yunanlı filozofların varoluşun değeri hakkındaki yargısı, modern bir yargıdan çok daha fazla şey söylemektedir çünkü Antik Yunanlı filozofların etrafındaki ve önlerindeki yaşam muhteşem bir mükemmelleşme içindeydi ve yine çünkü onlar için düşünürün hassasiyeti, bizimkinin aksine, yaşamın özgürlüğü, güzelliği ve büyüklüğü arzusu ile, yalnızca şu soruyu soran gerçeklik dürtüsü arasına sıkışmamıştı: “Varoluşun ne değeri var ki?” En güçlü ve coşkun yaşam tutkusunu sergileyen bir Yunan kültürü bağlamında yaşamış olan Empedokles’in varoluş hakkında söylediklerini bilmek tüm çağlar için önemli olmaya devam ediyor; Empedokles’in yargısı oldukça ağırdır, özellikle de aynı dönemin diğer herhangi büyük filozoflarından birinin vardığı tek bir karşı yargıyla bile çelişmediği için. Yalnızca Empedokles bunu en açık seçik biçimde ifade etmiştir fakat temelde onların tümü aynı şeyi söyler – en azından biz kulaklarımızı açıp biraz dinlediğimizde. Dediğim gibi, modern bir düşünür hep tatmin edilmemiş bir arzunun acısını çekecektir: Modern düşünür, kişinin önce ona yaşamı, gerçek, mert, sağlıklı yaşamı göstermesini talep eder ki böylece kendisinin yaşam hakkındaki yargısını ifade edebilsin. Modern düşünür, kendisinin adil bir yargıç olma kabiliyetine sahip olduğuna inanmadan önce, en azından kendisi için yaşayan bir insan olmayı gerekli görecektir. Özellikle modern filozofların yaşamın, yaşam iradesinin en güçlü teşvikçileri arasında olmalarının, yalnızca kendi tükenmiş çağlarından değil aynı zamanda bir kültürden, biçim değiştirerek yücelmiş bir physis’ten kurtulmayı özlemelerinin nedeni budur. Ama bu özlem aynı zamanda onların tehlikesidir: Hayatın reformcusu ve filozof –yani hayatın yöneticisi (Richter)– onların içinde çatışma halindedir. Çatışmayı kim kazanırsa kazansın, bu zafer bir yenilgiyi içerecektir. Peki, Schopenhauer kendisini bu tehlikeden nasıl korumuştur?

Eğer her büyük insan kendi çağının gerçek çocuğu olarak görülmeyi tercih ederse ve her ne olursa olsun, kendi çağının hastalıklarını, tüm bu daha küçük insanlardan daha şiddetli bir şekilde ve daha büyük bir duyarlılıkla yaşarsa, o zaman böyle büyük bir kişinin kendi çağına karşı verdiği mücadele, kendisine karşı verdiği anlamsız ve yıkıcı bir mücadeleden başka bir şey değilmiş gibi görünüyor. Ama hakikaten de, yalnızca öyleymiş gibi görünür, çünkü o kendi çağında kendisinin büyük

olmasını engelleyen şeye karşı mücadele eder ki büyüklük onun için doğrudan şu anlama gelir: Özgür ve tamamen kendisi olmak. Buradan, onun düşmanlığının temelde kendisinin bir parçası olan ama aslında gerçek kendisi olmayan şeye, birleştirilemez ve uzlaştırılamaz şeylerin kirli karışıklığına ve birlikte var olmalarına, bu çağda moda olan ile onun aykırılığı arasındaki sahte kaynaşmaya yöneltildiği sonucu çıkar; ve en sonunda, kendi çağının çocuğu olduğu ileri sürülen çocuğun yalnızca bu çağın üvey çocuğu olduğu ortaya çıkar. Böylece, Schopenhauer gençliğinin ilk günlerinden itibaren o sahte, hayırsız ve vefasız anneye yani kendi çağına karşı mücadele etti ve onu adeta kendi içinden çıkarıp atarak, kendi varlığını arındırıp iyileştirdi, tamamen kendisine ait olan o sağlığı ve saflığı yeniden kazandı. Bu yüzden Schopenhauer'ın metinleri çağın aynası olarak kullanılmalıdır ve çağın bu aynadaki yansımasına bakıldığında, eğer bu çağda moda olan her şey yalnızca biçimsizleştirici bir hastalık gibi, sıskalık ve solgunluk gibi, çökmüş gözler ve aşınmış bir yüz gibi ve üvey çocuğun fark edilebilir hastalıkları gibi görünüyorsa, bunun vebali hiçbir şekilde aynaya yüklenemez. Güçlü bir yapı özlemi, sağlıklı ve sade bir insanlık özlemi, onun için bir 'kendisi' (nach sich selbst) özlemiydi ve o kendi çağını kendi içinde alt ettiğinde, kendi içinde yaşamakta olan dehayı şaşkınlık içinde görmekten kurtulamadı. Onun varlığının sırrı artık ona ifşa olmuş, üvey anneyi andıran çağının bu dehayı ondan saklama niyeti engellenmiş ve biçim değiştirerek yücelen physis'in alanı keşfedilmiştir. Eğer tam da bu anda korkusuz gözlerini "Hayatın değeri nedir ki?" sorusuna yöneltseydi, o zaman, şaşkın ve solgun bir çağı ve onun ikiyüzlülükle anlaşılmaz hale gelen yaşamını artık mahkûm etmek zorunda kalmazdı. Bu yeryüzünde, böylesine moda bir yaşamın ötesinde, keşfedilmeyi ve başarılmayı bekleyen daha üstün ve daha saf şeyler olduğunu ve varoluşu yalnızca bu çirkin kılık içinde bilen ve değerlendiren herkesin varoluşa büyük bir haksızlık yaptığını gayet iyi biliyordu. Hayır, dehanın kendisi şimdi bunun, yani hayatın en üstün meyvesinin, hayatın kendisini haklı çıkarıp çıkarmadığını belirlemeye davet edilmektedir. Harika, yaratıcı insanoğlunun şu soruya cevap vermesi beklenmektedir: "Sen bu varoluşu yürekten onaylıyor musun? Onun savunucusu, onun kurtarıcısı olmak istiyor musun? Zira bunun tüm maliyeti senin ağzından çıkacak tek bir kesin 'evet'tir – ve hayat, şimdi böylesine ağır ithamlarla karşı karşıya olan hayat, özgürleşecektir." Cevabı ne olacaktır? – Empedokles'in cevabı.

4.

Bu son dokundurma şimdilik kavranmamış olarak kalsın; ben şimdi oldukça kavranabilen bir şeye, yani hepimizin nasıl Schopenhauer’ın yardımıyla kendimizi kendi çağımıza karşı eğitebileceğimizin açıklamasına dönmek istiyorum – zira bizler bu çağı Schopenhauer aracılığıyla gerçekten tanımak gibi bir avantaja sahibiz. Tabii eğer bu gerçekten bir avantajsa! Her halükârda, bundan birkaç yüzyıl sonra böyle bir şey mümkün bile olmayabilir. İnsanların günün birinde er geç okumaktan ve aynı zamanda yazarlardan da bıkacakları, günün birinde bilginin kendine geleceği, kendi vasiyetnamesini yazacağı ve kendi cesedinin kitaplarıyla, özellikle de kendi metinleriyle birlikte yakılmasını vasiyet edeceği düşüncesini eğlenceli buluyorum. Ve eğer ormanlar giderek seyrekleşirse, kütüphanelerin odun, saman ve tutuşturucu malzeme olarak değerlendirilmelerinin zamanı gelmiş olmayacak mıdır? Ne de olsa, kitapların çoğu sigara içen beyinlerin ürünüdür, öyleyse aynı şekilde tekrar dumana dönüşebilirler. Ve eğer onların içinde hiç ateş kalmamışsa, o zaman bundan dolayı ateşle cezalandırılmalıdırlar. Böylelikle daha sonraki bir yüzyılın bizim çağımızı bir saeculum obscurum[24] olarak değerlendirmesi mümkün olacaktır, çağımızın ürünleri ocakların en uzun süre yanmalarını sağladığı için. Bu durumda, bizler, bize ait olan bu çağı tanımakla ne kadar talihli (Glücklich) olmuş olmalıyız. Ne de olsa, eğer birinin kendisini kendi çağıyla meşgul etmesinin herhangi bir anlamı varsa, o zaman onun kendisini kendi çağıyla mümkün olduğu kadar kapsamlı bir şekilde meşgul etmesi ve böylece artık kendi çağı hakkında herhangi bir şüpheye falan kapılmaması her halükârda iyi bir şanstır (Glück). Ve Schopenhauer’ın yapmamızı sağladığı şey tam da budur. –

Elbette eğer bu araştırma, bizimki kadar onurlu ve umutlu bir dönemin daha önce asla yaşanmadığını ortaya çıkarsaydı, bu iyi şans yüz kat daha büyük olacaktı. Öyle ki, şu anda şu yeryüzünün bazı köşelerinde –diyelim ki Almanya’da– böyle bir şeye inanmaya hazır olan, hatta, dünyanın birkaç yıl önce[25] bir düzeltmeden geçtiğini ve varoluş hakkında tehlikeli ve karanlık kaygılar taşıyan herhangi birinin “olgular”la çatışacağını olanca ciddiyetleriyle ilan eden safdil insanlar vardır. Çünkü onların zihninde, şeyler böyle durur: yeni Alman imparatorluğunun kuruluşu tüm “kötümser” felsefi çalışmalara vurulmuş kesin ve yıkıcı bir darbeyi temsil eder – ve

onlar için bu hiçbir şekilde yadsınamaz. Öyleyse, çağımızda filozofun bir eğitimci olarak ne anlama geldiği sorusuna cevap arayan herhangi biri, aşırı ölçüde yayılan bu düşünceye, özellikle de üniversitelerimizde üretilen bu düşünceye bir sert bir karşılık bulmak zorundadır. Ve işte sert cevabımız: Çağın putlarının böylesine mide bulandırıcı dalkavukluklarının sözüm ona düşünceli ve saygın insanlar tarafından ifade edilip tekrarlanabiliyor olması bir ayıp, bir hakarettir – felsefenin ciddiyetini bir gazetenin ciddiyetinden ayıran o uçurumun artık ortadan kalktığının kanıtıdır. Bu tür insanlar yalnızca kendi felsefi hassasiyetlerinin değil ama aynı zamanda dinsel hassasiyetlerinin son kalıntılarını da kaybetmiş ve onları iyimserlikten ziyade gazeteciliğe, günümüzün ve günlük gazetelerimizin nüktedanlığına ve ahmaklığına satmışlardır. Varoluş sorununun siyasal bir olayla değiştirilebileceğine ya da çözülebileceğine inanan herhangi bir felsefe koca bir yalandır, sözde–felsefedir. Dünyanın başlangıcından beri pek çok devlet kurulmuştur; eski bir hikâyedir bu. Siyasal bir yenilik, insanların ebediyen bu yeryüzünün mutlu sakinlerine dönüştürmek için nasıl yeterli olabilir? Ama eğer bunun mümkün olduğuna gerçekten inanan herhangi biri varsa, kendisini duyurmalıdır, çünkü böyle biri, tıpkı Berlin’deki Harms, Bonn’daki Jürgen Meyer ve Münih’teki Carriere gibi, Alman üniversitelerinde felsefe profesörü olmayı gerçekten haketmektedir.

Ne var ki burada, son zamanlarda tüm kürsülerden vaaz edilen bir dogmanın, devletin insanlığın en yüce amacı olduğunu ve bir insanın devlete hizmet etmekten daha yüce bir görevi olmadığını iddia eden o dogmanın sonuçlarını yaşıyoruz. Ben bu dogmada paganlıktan daha ziyade aptallığa yönelen bir kötüye gidiş görüyorum. Devlete hizmet etmeyi kendisi için en yüce görev olarak gören birinin başka hiçbir yüce görev bilmiyor olması mümkündür; ama yine de başka insanlar ve başka görevler vardır – ve bu görevlerden biri, en azından benim devlete hizmet etmekten daha yüce olarak gördüğüm bir görev, bizi, şu sözü edilen de dahil olmak üzere, aptallığı tüm göstergeleriyle birlikte ortadan kaldırmaya davet ediyor. İşte bu yüzden ben burada teleolojileri bir devletin bekasının ötesine işaret eden türden insanlar, yani filozoflar üzerinde durdum ve yalnızca, kendi adına, devletin bekasından oldukça bağımsız olan bir dünya: Kültür dünyası bağlamında bunlar üzerinde durdum.

İç içe geçerek insan toplumunu oluşturan çoğu halkalardan bir kısmı altından, diğerleri ise yalancı altından yapılmıştır.

Öyleyse, filozof çağımızın kültürüne nasıl yaklaşır? Elbette durumlarından hoşnut olan o felsefe profesörlerinden çok daha farklı biçimde. Filozof evrensel telaşı ve giderek hızlanan çöküş temposunu, tüm derin düşünmenin ve yalınlığın ortadan kayboluşunu düşündüğünde, ona neredeyse, sanki kültürün kökünün kazıldığını ve onun tamamen imha edildiğini görüyormuş gibi gelir. Dinin sel suları, geride bataklıklar veya durgun gölcükler bırakarak geri çekilmekte; uluslar bir kez daha olabilecek en düşmanca tarzda birbirlerinden uzaklaşmakta ve birbirlerini katletmek için yanıp tutuşmaktadırlar. Ilımlılık olmaksızın ve körce bir laissez faire yaklaşımıyla peşinden gidilen çeşitli bilgi alanları tüm sağlam inançları parçalayıp dağıtmaktadır; eğitimli sınıflar ve devletler son derece aşağılık bir parasal ekonomi tarafından hızla ortadan kaldırılmaktadır. Dünya daha hiçbir zaman böylesine dünyevi, böylesine sevgi ve iyilik fakiri olmamıştır. Eğitimli sınıflar artık bu dünyevileşmenin fırtınalı denizlerinin kıyılarındaki fenerler veya barınaklar olmaktan çıkmıştır; onların kendileri, her geçen günle birlikte giderek daha fırtınalı, daha sersem ve daha sevgisiz hale gelmektedir. Çağdaş sanat ve bilim de dahil olmak üzere, her şey yaklaşmakta olan bir barbarlığın hizmetine girmiştir. Kültürlü kişi dejenerasyona uğrayarak kültürün en büyük düşmanı haline gelmiştir, çünkü o bu genel keyifsizliği inkâr etmek için yalanlara başvurmakta ve böylelikle hekimlerin işine burnunu sokmaktadır. Eğer kişi onların zayıflıklarından bahsedip onların zararlı yalancılığına karşı çıkarsa, onlar canlarından bezerler. Kendilerinin tüm diğer yüzyılları aştıklarına bizi inandırmak onları fazlasıyla mutlu eder ve böyle sahte bir neşeyle ortalıkta dolanırlar. Ama yine de onların taklit edilmiş mutluluğunda ilgi çeken bir şey var, zira onların mutluluğunu kavramak öylesine imkânsız ki. Onlara, Tannhäuser’ın Bitterolf’a sorduğu soruyu sorma isteği bile duymuyoruz: “bugüne kadar ne gibi bir zevk yaşadın, zavallı şey?”[26] Neyse ki biz daha iyisini biliyoruz, başka türlüsünü biliyoruz. Bir kış gününün altındayız, dağların yüksekliklerinde, tehlike ve yoksulluk içinde yaşıyoruz. Her sevinç kısa ömürlüdür ve beyaz dağlardan üzerimize yansıyan her güneş ışını solgundur. Derken müzik sesi gelmeye başlar, yaşlı bir adam krankla laternayı hareket ettirir, dansçılar hızla döner – bunu gören gezgin derinden etkilenir; her şey nasıl vahşi, nasıl tek başına, nasıl soğuk, nasıl umutsuzdu, oysa şimdi birdenbire sevincin sesi, saf, düşüncesiz bir sevincin sesi geliyor! Ama daha akşamın erkeninde sis sessizce çöker, müzik kesilir,

gezginin ayak sesleri karda çatırdamaya başlar; çünkü onun gözleri baktığı sürece, o doğanın yalnızca ıssız ve acımasız yüzünü görür.

Ne var ki modern yaşamın portresinde yalnızca onun çizgilerinin soğukluğuna ve renklerinin sönüklüğüne vurgu yapmak eğer tek yanlılıksa, onun diğer yanı da hiçbir şekilde daha mutluluk verici değildir; daha fazla kaygı verici olmaktan başka bir şey değildir. Doğrudur, hazırda bekleyen güçler var, olağanüstü, ama vahşi, asli ve tamamen acımasız güçler. Onlara, cadı mayalarıyla dolu bir kazana bakarcasına, tedirgin bir bekleyişle bakıyoruz: Her an kıvılcım saçıp parlayarak, korkunç hayaletlerin gelişini ilan edebilir. Tam yüz yıldır radikal altüst oluşları bekledik ve eğer son zamanlarda, tüm modern eğilimler içindeki bu en güçlü eğilimin –içe doğru çökme ya da patlama eğilimi– karşısına sözüm ona ulus–devletin kurucu güçlerini koyma girişimlerinde bulunulmuşsa, o zaman bu durum önümüzdeki uzun bir süre boyunca kendisiyle birlikte genel güvensizliğin artışından ve korkudan başka bir şey getirmeyecektir. Tekil kişilerin bu kaygılar hakkında hiçbir şey bilmiyorlarmış gibi davranmaları olgusu bizi aldatmamaktadır; bireylerin bu huzursuzluğu onların pekâla da bu kaygılardan haberdar olduklarını göstermektedir. Bireyler kendilerini, insanların daha önce kendilerini asla düşünmedikleri bir telaş ve kişisellikle düşünürler; günü kurtarmak üzere inşa eder ve tohum ekerler; ve mutluluk arayışı asla, kovalanan avın bugün ile yarın arasına sıkıştırıldığı zamanki kadar büyük değildir – çünkü yarın değil öbürkü gün avlanma mevsimi ebediyen sona erebilir. Atom çağında yaşıyoruz, atomik kaos çağında. Ortaçağ'da düşman güçler, kilise ve onun güçlü etkisi tarafından şu veya bu şekilde bir arada tutuluyor ve belli bir ölçüde birbirlerine dönüştürülüyordu. Bu bağ kopup baskı yavaş yavaş ortadan kalktığında, bu güçlerden her biri diğerine karşı ayaklanır. Reformasyon pek çok şeyin adiaphora[27] olduğunu, dinin hâkim olmaması gereken alanlar olduğunu ilan etti; bu onun kendi varlığını kazanma karşısında ödediği bedeldi – tıpkı, çok daha dindar olan antikite dünyası ile karşı karşıya kalan Hıristiyanlığın, kendi varlığını güvence altına alabilmek için benzer bir bedel ödemek zorunda kalmış olması gibi. Bu noktadan itibaren, uçurum giderek derinleşti. Bugün neredeyse yeryüzündeki her şey yalnızca en kaba ve en kötü güçler tarafından, para sahiplerinin egoizmi tarafından ve askeri despotlar tarafından belirlenmektedir. Askeri despotların elinde olan devlet gerçekten de tıpkı para sahiplerinin egoizmi gibi, her şeyi yeniden kendisine göre

düzenleme ve o düşman güçleri dengede tutacak bir bağ sağlama girişiminde bulunmaktadır. Yani, devlet insanların daha önce kilise içinde tapındıkları o aynı putlara şimdi kendisi içinde tapınmalarını istemektedir. Peki, bunun başarı şansı nedir? Bu henüz tespit etmediğimiz bir şey. Ama her halükârda bugün, hâlâ Ortaçağ'ın buz tutmuş akıntısı içinde bulunuyoruz: Bu akıntı erimeye başladı ve yıkıcı bir güçle öne doğru atılıyor. Buz tabakaları üst üste yığılmıştır, sele boğulan tüm kıyılar tehdit altında. Devrim –atomik devrim– muhtemelen önlenemeyecektir; insan toplumunun bölünemeyen en küçük temel parçaları (Grundstoffe) nelerdir?

İnsanlığın böyle çağların yaklaştığı zamanlarda, çöküşün ve kaotik kasırganın baş gösterdiği zamanlara oranla neredeyse daha büyük bir tehlike ile karşı karşıya olduğuna ve anın korku verici bekleyişiyle doymak bilmez istismarının, korkaklığın tüm biçimlerine ve ruhun her bencil tutkusuna davetiye çıkardığına şüphe yok, oysa gerçek bir kriz ve özellikle de büyük bir evrensel kriz insanları daha iyi ve daha sıcak kanlı hale getirme eğilimindedir. Öyleyse, çağımızı tehdit eden tehlikeler dikkate alındığında, kim, insanlığın nöbetçisi ve öncüsü olarak, bunca farklı kuşaklar tarafından biriktirilen o vazgeçilmez, kutsal hazinenin başında nöbet tutacaktır? Diğer herkesin kendi içinde yalnızca bencil bir kurt ile inekçe bir korkuyu taşıdığı, ve bu yüzden insan görünümünü yitirerek hayvanlığa ve hatta robotça bir otomatikliğe kadar düştüğü bir zamanda, kim insanoğlunun imgesini yerli yerine oturtacaktır?

Modern çağımızın insan için arka arkaya oluşturduğu ve üzerinde derinlemesine düşünüldüğünde, muhtemelen uzunca bir süre ölümlüleri kendi hayatlarını dönüştürmeye teşvik edecek olan üç imge vardır: Bunlar Rousseau'daki insan, Goethe'deki insan ve son olarak da Schopenhauer'daki insandır. Bu üçünden birincisi, en ateşli olanıdır ve en yaygın etkiye ulaşması kesindir; ikincisi yalnızca birkaç kişiye, görkemli bir tarza sahip olan derin düşünceli düşünürlere hitap eder ve kitleler tarafından yanlış anlaşılmaktadır. Üçüncüsü en aktif insanlar tarafından fark edilmeyi talep eder: Onlar incitmeden ona bakabilecek yegâne kişilerdir, çünkü bu imge derin düşüneni takatsiz bırakır, kitleleri ise korkutarak kaçırtır. Birinci imge şiddetli devrimleri kışkırtmış ve hâlâ da kışkırtmakta olan bir gücü kullanmıştır çünkü sosyalist altüst oluş ve sarsıntıların yaşandığı her yerde, Etna Dağı'nın altındaki yaşlı Typhon[28] gibi sarsıntıyı gerçekleştiren şey hep Rousseau'daki insandır. Küstah sınıflar ve acımasız

servet tarafından baskı altına alınan ve yarı yarıya ezilen, papazlar ve kötü eğitim tarafından tahrip edilen, onun gözünde aptalca geleneklerle küçük düşürülen insan, kendi zamanında “kutsal doğa”ya dönme çağrısında bulunuyor ama birdenbire bu doğanın en azından ‘Epikurosçu’ tanrı kadar kendisinden uzak olduğunu fark ediyor. O doğal olmayanın kaosuna öylesine derinlemesine batmıştır ki doğa artık hiçbir şekilde onun yakarışlarını duymuyor. O, daha kısa bir süre öncesine kadar kendisinin en insani aidiyetleri gibi görünen en süslü elbiselerinin tümünü –kendi sanatını, bilimini ve rafine olmuş yaşam tarzını– alay edercesine çıkarıp atar; gölgesinde dejenere olduğu duvarı yumruklar, aydınlık, güneş ışığı, ormanlar ve dağlar için feryat eder. Ve o: “Yalnızca doğa iyidir; yalnızca doğal insan insandır.” diye bağırdığında, kendisini aşağılar ve kendisini aşmak için can atar: Ruhun ürkütücü kararları vermeye hazır olduğu, ama aynı zamanda kendi derinliklerinden en soylu ve nadide güçleri çekip ortaya çıkardığı bir ruh halidir bu.

Goethe’deki insan hiç de böylesine tehdit edici bir güç değildir; hatta, bu insan aslında bir bakıma, tam da Rousseau’daki insanın karşı karşıya kaldığı o tehlikeli sarsıntılar için aslında düzeltici ve sakinleştirici bir özelliğe sahiptir. Goethe’nin kendisi de gençliğinde yüreğindeki olanca sevgiyle doğanın iyiliği ilkesine yapışmıştı; onun *Faust*’u, en azından sergilediği şiddetli yaşam isteği, hoşnutsuzluğu ve özlemi, yüreğindeki şeytanlara olan aşinalığı itibariyle, Rousseau’daki insanın en üstün ve en cesur benzeriydi. Fakat toplanan tüm bu bulutlardan ne tür bir ürün çıktığına bir baksanıza – şüphesiz ki şimşek değil! Ve bununla birlikte insanın, Goetheci insanın yeni imgesi ortaya çıkmaktadır. *Faust*’un her taraftan baskı altına alınmış bir yaşamda, bir asi ve bir kurtarıcı olarak, iyilikten oluşan etkisizleştirici güç olarak, adeta devrimin gerçek dini ve şeytani dâhisi olarak yaşatıldığı düşünülebilir; onun kendini bu arkadaşından kurtaramaması ve böylece arkadaşının şüpheci kötülüğünü ve yadsımasını hem kullanıp hem de küçümsemek zorunda kalması olgusuna rağmen, o bu açıdan hiçbir şeytani yanı olmayan arkadaşıyla keskin bir tezat oluşturmaktadır – tıpkı tüm asilerin ve kurtarıcıların trajik kaderinden kurtulamaması gibi. Ama eğer bu türden bir şeyi kabul edersek yanılırız; Goethe’deki insan bu bakımdan Rousseau’daki insandan ayrılır, çünkü o her türlü şiddetten, her ani sıçramadan nefret eder – yani her eylemden. Böylece dünyanın kurtarıcısı *Faust* yalnızca dünyayı dolaşan bir gezgine

dönüşür. Yaşamın ve doğanın tüm alanları, tüm geçmiş çağlar, sanat, mitoloji ve bilim, doymak bilmez seyircinin yanlarından uçarak geçtiğine tanık olurlar; en derin arzu uyandırılıp sonradan tatmin edilmekte, Helen bile onu fazla uzun bir süre büyülememektedir – derken onun alaycı arkadaşının gizlice beklediği an nihayet gelir. Bu uçuş, dünyanın rasgele seçilmiş bir yerinde biter, kanatları düşer, Mephistopheles ele geçmiştir. Alman, *Faust* olmaktan vazgeçtiğinde, onun kültürsüz biri haline gelip şeytanın avuçlarına düşmesinden daha büyük bir tehlike yoktur – ve onu bu durumdan ancak göksel güçler kurtarabilir.[29] Daha önce de söylediğim gibi, Goethe'deki insan, görkemli bir tarza sahip olan, bu yeryüzünde dağılıp gitmemeyi ancak bugüne kadar var olmuş en büyük ve anılmaya değer şeyler ile beslenen derin düşünceli insandır ve bu, onu yalnızca bir arzudan diğerine götüren bir hayat olsa bile, o böyle yaşar. O aktif insan değildir; tam tersine, eğer o herhangi bir noktada aktif insanların mevcut düzeninin içine girerse, ondan kayda değer hiçbir şey çıkmayacağından emin olabiliriz – tıpkı Goethe'nin tiyatro tutkusundan kayda değer hiçbir şeyin çıkmamış olması gibi. Her şeyden önce, hiçbir "düzen"in devrilmeyeceğinden emin olabiliriz. Goetheci insan koruyucu ve uzlaştırıcı bir güçtür – ama daha önce de söylediğim gibi, dejenerasyona uğrayarak kültürsüz birine dönüşme tehlikesine karşı korunmasız olan bir güçtür, tıpkı Rousseau'daki insanın kolayca bir Catilinacı[30] olabilmesi gibi. Eğer Goethe'deki insanoğlu biraz daha güçlü kaslara ve doğal vahşiliğe sahip olsaydı, onun tüm erdemleri çok daha büyük olacaktı. Öyle görünüyor ki, Goethe kendisindeki insanın karşı karşıya olduğu tehlikelerin ve onun zayıflıklarının farkındaydı ve Jarno'nun Wilhelm Meister'e söylediği sözlerde bunu ima eder: "Canın sıkkın ve kötüsün, bu iyi ve yerinde bir durum; ama eğer bir kerecik olsa bile gerçekten kızabilseydin, çok daha iyi olurdun."[31]

O nedenle, son derece dürüst olmak gerekirse, işlerin daha iyi yürümesi için hepimizin bir kerecik bile olsa gerçekten kızması gerek. Schopenhauer'daki insan imgesi bunu yapmamız doğrultusunda bizi cesaretlendirmeli. Schopenhauercı insan dürüstlüğe içkin olan acı çekmeyi gönüllü olarak üstlenir ve bu acı çekme, onun bireysel iradesini bastırmasına ve onun, amacı yaşamın gerçek anlamına ulaşmak olan özündeki o köklü devrimin ve ters dönmenin yolunu hazırlamaya hizmet eder. Dobra dobra dile getirilen bu dürüstlük diğer insanlara bir kötülük

taşkını gibi görünür çünkü onlar kendi yetersizliklerinin ve yalanlarının saklanmasını bir insanlık görevi olarak görürler ve onların oyununu bozan herhangi birinin art niyetli olduğuna inanırlar. Onlar böyle bir kişiye, *Faust*'un Mephistopheles'e söylediği sözlerle bağırma arzusundadır: "Ebediyen aktif, iyileştirici ve yaratıcı gücün karşısına şeytanın soğuk yumruğunu çıkarıyorsun."[32] Ve Schopenhauercı bir tarzda yaşamak isteyen herhangi biri *Faust*'tan daha ziyade Mephistopheles'e benzeyecekti – en azından, reddetmede hep kötülüğün izini gören miyop modern gözlere göre. Fakat kutsallaşmaya ve kurtuluşa duyulan o güçlü özlemin taşkınlığından başka bir şey olmayan bir reddetme ve yıkma türü vardır; Schopenhauer kutsal olmaktan çıkıp gerçekten laikleşmiş biz insanlar arasında bu ilkenin ilk felsefi öğretmeni olarak ortaya çıkmıştır. Reddedilmesi mümkün olan her türlü varoluş reddedilmeyi hakkediyordur ve dürüst olmak, reddedilmesi mümkün olmayan, kendi başına doğru ve yalandan uzak olan bir varoluşa inanmak anlamına gelir. Bu yüzden dürüst kişi kendi etkinliğinin anlamının metafizik olduğunu, ancak bir başka, daha üstün bir yaşamın, en derin anlamda olumlu olan bir yaşamın yasalarıyla açıklanabileceğini hisseder – onun yaptığı her şey bu yaşamın yasalarının ihlali ve ortadan kaldırılması gibi görünse bile. Bu anlamda, onun eylemleri sürekli yaşanan bir acı haline gelmekten kurtulamaz ama o, tıpkı Meister Eckhart[33] gibi, şunu bilir; "Seni mükemmelliğe en hızlı biçimde ulaştıracak şey acı çekmedir." Yaşamına böyle bir yönelim veren herhangi birinin kalbinin genişlediğini hissettiğini ve bunun onda böylesi bir Schopenhauercı insan olma yani, saf olma ve çarpıcı biçimde kendisini ve kendi refahını önemsemekten oluşma, bilgi arayışında, amansız, tüketen bir ateşle dopdolu, sözüm ona bilimsel insanın o soğuk ve alçakça tarafsızlığından tamamen kopmuş olma, tüm kasvetli ve sıkıcı yansımaları aşma, hep kendini kabul edilmiş gerçeğin ilk kurbanı olarak feda etme ve dürüstlükten zorunlu olarak doğması gereken acı çekmenin tamamen farkında olma arzusu uyandırdığını düşünmek gerek. Kesin konuşmak gerekirse, onun cesareti onun dünyevi mutluluğunu ortadan kaldırır; sevdiği insanlara, bağrından çıktığı kurumlara düşman olması gerekir; ne insanları ne de şeyleri bağışlayabilir, onların yaralarının acısını onlarla birlikte çekse bile, nefret ettiği güçlerin müttefiki olma yanılgısına düşer ki uzunca bir zamandan beridir de böyle değerlendirilmektedir; kavrayışının insanca sınırlarından dolayı, adalet için ne kadar çırpınırsa çırpınsın, zorunlu olarak adaletsiz olacaktır. Ne var ki Schopenhauer'ın, o büyük öğretmeninin, bir

zamanlar sarfettiği sözlerle kendisine cesaret verip kendisini teselli edebilir: "Mutlu bir yaşam imkânsızdır: bir insanın erişebileceği en üstün şey kahramanca bir yaşamdır. Böyle bir yaşam hangi tarzda ve hangi nedenle olursa olsun, ezici tuhaflıklar karşısında bir şekilde herkese faydası dokunacak bir şey için mücadele eden, sonunda galip gelen ve galibiyeti için küçük bir ödül alan ya da hiçbir ödül almayan kişi tarafından yaşanır. Böylece o sonunda, tıpkı Gozzi'nin *Re Corvo*'sundaki gibi,[34] kendisinin bir taşa dönüştüğünü görecektir, fakat soylu bir duruşla ve yüzünde bir cömertlik ifadesiyle. Anısı yaşar ve bir kahramanınki kadar övülür; tüm yaşamı boyunca çalışma ve sıkıntı tarafından, başarısızlık ve dünyanın nankörlüğü tarafından küçük düşürülen iradesi Nirvana'ya erişir."[35] İçinde gerçekleştirilen küçümsemeyle tamamlanan böylesi kahramanca bir yaşamın, elbette, onun hakkında en çok kükreyenlerin, büyük kişilerin anısına kutlamalar yapanların tıpkı kendilerinin basitçe küçük olması gibi, büyük kişinin de basitçe büyük olduğuna, büyüklüğe adeta doğuştan gelen bir yetenekmiş gibi, onların kendi zevkleri için yaratılmış gibi ya da sanki bir mekanizma tarafından üretilip içsel baskıya gösterilen körce itaate verilen karşılıkmış gibi inananların, bu yaşam hakkında sahip oldukları yetersiz kavrayışla pek bir alakası yoktur – buna göre, bu yeteneğe sahip olmayanlar ya da bu zorunluluğu hissetmeyenler küçük olma hakkına sahip olmalıdır, tıpkı büyük kişilerin büyük olma hakkına sahip olmaları gibi. Fakat yetenek sahibi olmak ya da zorlanmak – bunlar kişinin bir iç uyarıdan kurtulmaya çalışırken kullandığı aşağılayıcı sözlerdir, bu uyarıyı dinlemiş herhangi biri için, yani büyük insan için birer hakarettir. Büyük insan yetenekleri kabul edecek ya da kendisinin zorlanmasına izin verecek son kişidir – o da, tıpkı her küçük kişi gibi, yaşamını nasıl kolaylaştıracağını bilir ve eğer o kendisine ve türdeşleri olan insanlara nazik ve geleneksel biçimde davranmış olsaydı, onun üzerinde uzanabileceği yatak ne kadar yumuşak olurdu çünkü tüm insanca düzenlemeler öyle bir tarzda biraraya getirilmiştir ki, sürekli olarak kişinin dikkatini yaşamın hissedilmediği noktasına yöneltmektedirler. O niçin böylesine canı gönülden karşıt olanı, yani yaşamı hissetmeyi, yani yaşamdan dolayı acı çekmeyi arzular? Çünkü başkalarının hileyle kendisini kendisinden koparmak istediklerini ve onu bir tuzakla kendi mağarasından çıkaracak bir tür komplonun söz konusu olduğunu fark eder. Buna karşı direnir, kulak kabartır ve şuna karar verir: "Olduğum gibi kalmak istiyorum!" Korkunç bir karar bu; o bunu ancak yavaş yavaş kavrar. Çünkü o şimdi dudaklarında bir dizi alışılmadık soruyla

varoluşun derinliklerine inmelidir: “Ben niçin canlıyım? Hayatın bana vereceği ders nedir? Olduğum şey haline nasıl geldim ve olduğum şeyden dolayı niçin acı çekiyorum? Kendine eziyet eder, başka hiç kimsenin bu şekilde kendine eziyet etmediğini, tersine insanların ellerinin, politika sahnesinde icra edilen o fantastik olaylar için tutkuyla birbirine kavuştuğunu ya da onların bizzat kendilerinin yüzlerce farklı maskeyle, oğlanlar, adamlar (männer), yaşlılar, babalar, yurttaşlar, papazlar, resmi görevliler ve tüccarlar olarak, kendileri ile zerre kadar ilgilenmek yerine tümünün de ortak komedilerinden başka bir şey görmeyerek kasıla kasıla ortalıkta dolandığını görür. Onların tümü de “Yaşamının amacı nedir?” sorusuna çabucak şu heybetli cevabı verir: “İyi bir yurttaş veya iyi bir bilgin veya iyi bir devlet adamı olmak.” Ama yine de onlar bir şeydir, asla başka bir şey haline gelemeyecek olan bir şey. Peki, onlar niçin tam da böyledirler? Sahi, niçin daha iyi bir şey değildirler? Kendi yaşamını yalnızca bir ırkın ya da bir devletin ya da bilginin bir alanının evriminde bir nokta olarak algılayan ve bu yüzden kendisini tamamen oluşun tarihiyle, tarihle birleştirmeye çalışan herhangi biri, varoluş tarafından kendisine öğretilen dersi öğrenmemiştir ve onu başka bir zaman öğrenmelidir. Bu sonsuz oluş, insanların karşısında kendilerini unuttukları aldatıcı bir kukla oyunudur, bireyi dört rüzgâr arasında dağıtan gerçek bir eğlence, zaman denilen o harika çocuğun bizim için ve bizimle birlikte oynadığı sonsuz ve aptalca bir oyundur. İşte o dürüstlük kahramanlığı günün birinde zamanın oyuncağı olmaya son vermektir. Oluş halinde olan her şey boştur, aldatıcıdır, sıkıcıdır ve ancak aşağılamamızı hakkeder; insanoğlunun çözmesi gereken bilmece ancak oluş içinde, insanoğlunun başka bir şey değil, olduğu şey, yani sabit şey olması içinde çözümlenebilir. O şimdi oluşun, var olmanın ne kadar derinliklerine kök saldığını test etmeye başlar – ruhu muazzam bir görev ile karşı karşıyadır; tüm oluşu yıkmak, şeylerde sahte olan her şeyi gün ışığına çıkarmak. O da her şeyi bilmek ister ama o bunu, Goetheci insandan farklı bir tarzda ister, o kendisini korusun ve şeylerin farklılığından haz alsın diye soylu bir incelik için değil; tam tersine, onun sunduğu ilk kurban kendisidir. Kahraman insan kendi refahına ve güçlüklerine, erdemlerine ya da kötülüklerine ve genel olarak şeyleri kendi standartları ile ölçmeye tenezzül etmez; kendisinden daha fazla hiçbir şey beklemez ve her şeyi beklentinin olmadığı böyle bir temele oturtmak ister. Onun gücü kendini unutmasından gelir ve o kendisini düşündüğünde, kendisi ile yüce ideali arasındaki mesafeyi ölçer ve ona, sanki arkasında ve

altında berbat bir köz yığınından başka hiçbir şey yokmuş gibi gelir. Antik düşünürler mutluluğu ve gerçeği olanca güçleriyle aradılar – ne ki aranılan şey asla bulunamaz: bu doğanın kötü niyetli bir yasasıdır. Fakat tüm şeylerde gerçekdışılığı arayan ve mutsuzlukla gönüllü olarak ittifak yapan herhangi biri muhtemelen başka bir düş kırıklığı mucizesi yaşayacaktır: İfade edilmesi mümkün olmayan bir şey ona yaklaşır –mutluluğu ve gerçekliği yalnızca putperestçe taklitler olan bir şey– dünya yerçekim kuvvetini kaybeder, yeryüzünün olayları ve güçleri düşsel hale gelir, yaz akşamlarındaki gibi açığa çıkan (verklären) bir parlaklık onun etrafına yayılır. Bakan kişiye, sanki o daha yeni uyanmaya başlamış ve sanki etrafında, solan bir düşün bulanık demetleri uçuşuyormuş gibi gelir. Bunlar da bir gün dağılacak: Ve sonra gündüz olacak. –

5.

Fakat ben deneyimlerimi esas alarak, Schopenhauer'ı bir eğitimci olarak betimlemeye söz vermiştim ve bu yüzden, tıpkı kendisinin adeta Platoncu Düşüncesi gibi, Schopenhauer'ın içinde ve etrafında hüküm süren o ideal insanın bir tablosunu çizmek, üstelik de kabaca bir tablosunu çizmek benim için hiçbir şekilde yeterli değildir. Ama zor görev hâlâ yerinde duruyor: Bu idealden yeni bir görevler dizisini nasıl çıkarabileceğimizi ve düzenli bir etkinliği temel alarak böylesine iddialı bir hedef ile nasıl ilişki kurabileceğimizi tanımlamak: Kısacası, bu idealin eğittiğini kanıtlamak. Yoksa onun, sırf bizi sonradan çok daha hızlı biçimde indirmek ve çok daha derin bir umutsuzluğun ellerine teslim etmek üzere bize özel anları bahşeden coşturucu, adeta sarhoş edici bir düşten başka bir şey olmadığını düşünebiliriz. Ayrıca bizim bu ideal ile aramızdaki ilişkiye de bu şekilde, aydınlık ile karanlık, sarhoşluk ile tiksinti arasındaki bu ani değişikliklerle başlayacağımıza ve bu anlamda varlığı ideallerin varlığı kadar eski olan bir deneyimi tekrarlamakta olduğumuza da şüphe yok. Ne var ki, artık eşikte daha fazla beklememeliyiz, tersine ilk aşamayı geride bırakmak üzere çabucak harekete geçmeliyiz. Bu yüzden, ciddi ve kararlı biçimde şu soruyu sormalıyız: İnanılmaz ölçüde yüce olan o amacı, bir yandan bizi kendisine doğru çekerken bir yandan da bizi eğitecek kadar yakınımıza getirmek mümkün müdür? –Böylece Goethe'nin o büyük sözlerini haklı çıkarmış olmayalım: "İnsan sınırlı bir durumun içinde doğar; sade, yakın ve kesin amaçları tanıma yeteneğine sahiptir ve elinin altındaki araçları kullanmaya alışır; ama bu sınırların ötesine geçer geçmez, ne neyi istediğini bilir ne de neyi yapabileceğini, çok sayıda nesne tarafından alıkonulması ya da onların yüceliği ve onuru tarafından kendisinin ötesine taşınmış olması hiç fark etmez. Düzenli, kendi inisiyatifi altındaki bir etkinlikten hareket ederek ilişki kuramayacağı bir şey için çabalamaya zorlandığında, hep mutsuzdur."[36] Schopenhauercı insana yöneltildiğinde, bu itirazda belli bir haklılık payı varmış gibi görünebilir: Onun yüceliği ve onuru bizi ancak kendi ötemize taşıma, yani bizi tekrar her türlü aktif insanlar topluluğunun dışına taşıma kabiliyetine sahiptir; görevlerin tutarlılığı yok olur, hayatın akışı durur. Belki de biri en sonunda kendisini umutsuzca kişisel parçalanmaya ve çifte standartla yaşamaya yani hem burada hem de orada emin olmayarak, kendisi ile çatışma içinde yaşamaya ve böylece giderek

daha zayıf ve daha verimsiz hale gelmeye alıştıracaktır, oysa bir başkası diğerleri ile uyum içinde hareket etmeyi daha baştan reddeder ve çoğu zaman diğerlerinin nasıl davrandıklarını bile fark etmez. Şeyler insanlar için aşırı ölçüde zorlaştırıldıklarında ve insanlar görevleri yerine getirmeyi başaramadıkları zaman büyük tehlikeler ortaya çıkar: Daha güçlü kişilikler bu durum tarafından yok edilebilir; daha zayıf kişilikler –yani sayıca daha fazla olanlar– ise düşünsel bir tembelliğe gömülürler ve bu tembellik içinde en sonunda düşünme yetilerini bile kaybederler.

İşte, bu tür itirazlara bir cevap olarak, buradaki çalışmamızın ancak şimdi başladığını ve kendi deneyimlerimi esas alarak yalnızca tek bir şeyi kesin bir şekilde algıladığımı ve bildiğimi itiraf etmek istiyorum: Şöyle ki o ideal imgeden başlayarak bir dizi gerçekleştirilebilir görevi size ve kendime dayatma nedeniyle bir kısmımızın daha şimdiden bu görevler zincirinin ağırlığını hissediyor olmamız mümkündür. Ne var ki, bu yeni görevler dizisini sınıflandırırken kullandığım formülü tereddüt etmeksizin belirtmeden önce, başlangıç niteliğindeki şu gözlemlerin yapılması gerekiyor.

Daha büyük bir derinliğe sahip olan insanlar, tam da kendileri yaşamdan dolayı acı çektikleri ama acının zehirli iğnesini kendilerine batıracak güce sahip olmadıkları ve kendi varoluşlarını metafizik olarak anladıkları için, her zaman hayvanlara karşı merhametli olmuşlardır; hakikaten de anlamsız bir acı çekişi görmek derin bir incinme yaratır. İşte bu yüzdendir ki bu yeryüzünün birden fazla yerinde suçla yüklü insan ruhlarının bu hayvanların bedenlerinde tuzağa düştüğü ve anlamsızlığı ilk bakışta incitme yaratan o acı çekmenin, sonsuz adalet zemininde değerlendirildiğinde, ceza ve cezalandırma olarak anlam ve önem kazandığı bir konjonktür ortaya çıkmıştır. Bir hayvan gibi yaşamak, açlığın ve arzuların kulu olmak ve buna rağmen bu yaşamın doğasına ilişkin hiçbir kavrayışa varamamak gerçekten de ağır bir cezadır ve içini kemiren bir eziyet tarafından çöllerde sürüklenen, nadiren tatmin olan ve üstelik de bunun, diğer hayvanlarla girişeceği leş parçalama mücadelesi boyunca ya da mide bulandırıcı bir açgözlülük veya tıka basa doymaktan ötürü şiddetli acıya dönüşen bir tatmin olduğu bir av hayvanının kaderinden daha kötü bir kader düşünemeyiz. Daha üstün bir ödül olmaksızın, yaşama böylesine körce ve çılgınca yapışmak, kişinin cezalandırıldığını ve niçin bu şekilde cezalandırıldığını hiç bilmemek, bunun yerine sanki bir mutlulukmuş gibi

korkunç bir arzunun anlamsızlığıyla tam da bu cezalandırmaya susamak – işte hayvan olmanın anlamı budur. Ve eğer doğanın tümü insana doğru ilerleme doğrultusunda bastırıyorsa, o zaman doğa bunu yapmakla kendisinin hayvani bir varoluştan kurtulması için insanın gerekli olduğunu ve sonuç olarak insanda, varoluşun kendisine bir ayna tuttuğunu, yaşamın bu aynada artık anlamsız görünmediğini, tersine metafizik bir anlamlılık içinde göründüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Ama şu hususu dikkatlice değerlendirin: Hayvan nerede biter, insan nerede başlar! Doğanın tek kaygısı olan o insan! Biri mutluluğu arzuladığı kadar yaşamı arzuladığı sürece, henüz bakışlarını hayvanın ufkunun üzerine çıkaramamıştır, tek fark, hayvanın kör bir içgüdüyle peşinde koştuğu şeyi, onun daha fazla bilinçle arzuluyor olmasıdır. Fakat yaşamlarımızın en büyük bölümü boyunca hepimizin önündeki yol budur: Çoğu zaman hayvanlığı aşmayız, bizler anlamsızca acı çekiyor gibi görünen o varlıkların ta kendisiyiz.

Ama bunu anladığımız anlar vardır; o zaman bulutlar dağılır ve doğanın tümüyle birlikte nasıl insana doğru olduğu kadar bizden daha üstün olan bir şeye doğru da hızla ilerlediğimizi görürüz. Bu ani parlaklık içinde ürpertiyle etrafımıza ve arkamıza bakınırız: Burada rafine av hayvanları koştururlar ve biz de onlarla birlikte koştururuz. İnsanların büyük dünyevi çöl üzerindeki muazzam hareketliliği, kurdukları şehirler ve devletler, yaptıkları savaşlar, durmadan toplanıp dağılmaları, şaşkın biçimde birbirlerine karışmaları, birbirlerini taklit etmeleri, karşılıklı olarak birbirlerini kurnazlıkla alt edip ayak altında çiğnemeleri, acı içindeki haykırışlarıyla zafer anındaki sevinçli bağırışları – tüm bunlar hayvanlığın bir devamıdır, sanki insanlar gerilemeye ve metafizik mizaçlarının dalavereyle ellerinden alınmasına yatkınlarmış gibi; hatta, sanki insanların ortaya çıkması için böyle uzun bir süre boyunca yanıp tutuşan ve çaba harcayan doğa, şimdi insanlardan korku içinde irkilmiş ve içgüdünün bilinçsizliğine geri dönmeyi tercih ediyormuş gibi. Neyse ki doğanın bilgiye ihtiyacı vardır ve esasen ihtiyaç duyduğu bilgi onu dehşete düşürür; böylece alev kararsızca titreşir, adeta kendi gölgesinden korkarak, doğanın bilgiye ihtiyaç duymasına neden olan şeyi ele geçirmeden önce binlerce başka şeyi ele geçirir. Kendi yaşamlarımızın en kapsamlı düzenlemelerinin kimi zaman nasıl da gerçek görevlerimizden kurtulmak için yapıldığını; sanki yüz tane gözü olan bilincimiz bizi orada bulmayacakmış gibi, kafalarımızı bir yerlerde saklamaktan ne kadar hoşlandığımızı; ruhumuzu, sırf ondan bir an önce kurtulalım diye, devlete,

para kazanmaya, sosyal yaşama ya da bilginliğe satmakta ne kadar acele ettiğimizi; günlük işlerimizde bile, durmamak ve düşünmemek bize daha gerekli göründüğü için, yaşamı idame ettirmek için gerekli olandan çok daha ateşli biçimde ve düşüncesizce köleleştiğimizi hepimiz biliriz. Telaş evrenseldir çünkü herkes kendinden kaçmaktadır; bu telaşın utangaç bir tutumla gizlenmesi de evrenseldir, çünkü biz hoşnutmuşuz gibi görünmek ve perişanlığımız konusunda algısı en keskin olan gözlemciyi bile yanıltmak isteriz; hayatın süslenmesini ve gürültülü bir şenlik havasına büründürülmesini sağlayabilecek yeniymiş gibi görünen kelime çanlarına duyulan ihtiyaç da evrenseldir. Tatsız anıların birdenbire üzerimize çullandıkları ve bizim şiddetli el kol hareketleri ve sesler aracılığıyla onları kafamızdan kovmaya çalıştığımız o tuhaf duruma herkes aşinadır; fakat sıradan yaşamın el kol hareketleri ve sesleri hepimizin her zaman anıların ve içe yönelmenin korkusu içinde olduğumuzu göstermektedir. Bize böylesine dil uzatan şey, bizi uyutmayan bu sivrisinek nedir? Etrafımızda hayaletlere benzeyen şeyler dolanıyor, hayatın her anı bize bir şey anlatmak istiyor, ama biz bu hayalet sesi duymak istemiyoruz. Sessiz ve tek başımıza olduğumuz zamanlarda, bir şeyin kulağımıza fısıldanacağından korkuyoruz ve işte bu yüzden sessizliği aşağılayarak kendimizi sosyalleşme ile zehirliyoruz.

Dediğim gibi, zaman zaman tüm bu olup biteni fark ederiz ve tüm bu baş döndürücü korkular ve telaş karşısında, uyanmayı korkutuyormuş gibi görünen ve bu uyanışa yaklaştıkça rüyaları çok daha güçlü ve kıpır kıpır hale gelen hayatımızın rüyaya benzeyen hali karşısında oldukça şaşırırız. Ama eşzamanlı olarak, o duygu paylaşımı anlarına uzunca bir süre dayanamayacak kadar güçsüz olduğumuzu ve tüm doğanın kendi kurtuluşu için onlara doğru ilerlediği o insanların biz olmadığını fark ederiz. En azından zaman zaman, böylesine derinden içine gömüldüğümüz bataklığı görecek kadar başımızı kaldırmayı başarabiliyor olmamız aslında hiç de küçümsenmeyecek bir başarıdır. Ama bunu yapmayı bile –bu yüzeye çıkışı ve bir anlık uyanışı– kendi gücümüzle beceremiyoruz. Kaldırılmamız gerekiyor, iyi de bizi kaldıranlar kimlerdir?

Onlar gerçek insanlar, o artık–hayvan–olmayanlar, filozoflar, sanatçılar ve azizlerdir;[37] hiç fışkırmayan bir doğa (die nie springt), onların görünümleri ve görünümleri aracılığıyla, biricik sıçrayışını yapar; bu bir sevinç sıçrayışıdır, çünkü doğa ilk defa amacına ulaştığını, amaçlarını unutması

gerektiğini ve yaşama ile oluş oyununda aşırıya kaçtığını fark ettiği o yere vardığını hisseder. Bu bilgi (Erkenntnis) ile doğa açığa çıkar (verklärung) ve çehresine hoş bir akşam yorgunluğu –insanların "güzellik" dediği şey– yayılır. Doğanın dönüşüme uğramış bu özellikleriyle şimdi ifade ettiği şey, varoluş hakkındaki büyük aydınlanmadır ve ölümlülerin dileyebilecekleri en yüce dilek bu aydınlanmaya sürekli olarak ve açık kulaklarla iştirak etmektir. Örneğin Schopenhauer'ın yaşamı boyunca duymuş olması gereken her şeyi düşündüğümüzde, o zaman geçmişe bakıp kendi kendimize şöyle diyebiliriz: "Ah benim şu sağır kulaklarım, akılsız başım, gidip gelen aklım, pörsümüş kalbim; ah benim dediğim her şeyden nasıl da nefret ediyorum! Uçamamak, ama sadece kanat çırpmak! Kendinin ötesine bakabilmek ama kendi ötesine tırmanamamak! Filozofun uçsuz bucaksız düşüncelerine giden yolu bilmek ve hatta o yola girmek ama birkaç adım attıktan sonra geri yuvarlanmak! Ve eğer o dileklerin en büyüğü tek bir günlüğüne bile yerine getirilseydi, geriye kalan tüm hayatımızı onun karşılığında nasıl da seve seve verirdik! Bir düşünürün bugüne kadar tırmandığı yüksek dağ havasının o buz gibi saflığı kadar yükseklere, artık hiçbir sis ya da dumanın olmadığı, şeylerin temel doğasının kendisini ifade ettiği, sade ve yalçın ama zaptedilmez bir berraklığa bürünmüş o yere tırmanmak! Ruh bunu düşünmekle bile yalnız ve sonsuz hale gelir; ama eğer dileği yerine gelseydi, eğer onun bakışları, bir ışık huzmesi gibi, bir kez olsun yükseklerden ışık saçarak şeylerin üzerine düşseydi, eğer utanç, huzursuzluk ve arzu yok olsaydı –ruhun içinde bulunduğu o durum, tıpkı Schopenhauer'ın ruhu gibi, ruhun o zaman birlikte varoluşun o devasa hiyerogliflerine, oluşun taşlaşmış öğretisinin üzerine yerleşeceği o yeni, muammalı ve kargaşasız duygu hangi sözcüklerle tanımlanabilirdi ki– bir gece olarak değil, tüm dünyaya baştan başa yayılan parlak bir koyu kırmızı ışık olarak. Ve öte yandan, filozof olmayanın tanımsızlığını ve kutsanmamışlığını anlayacak kadar filozofun özgün tanımına ve kutsanmışlığına sahip olmayı umutsuzca arzulayan kişi ne talihsizdir! Bir ağacın, fazlaca gölge olduğu için olgunlaşamayan bir meyvesi olduğunu bilmek ve üstelik de mahrum olduğun güneş ışığını yakınında görmek!"

Böylesine yeteneksiz birini kıskanç ve kötü niyetli birine dönüştürmek için bu eziyet yeterli olacaktır – tabi o eğer kıskanç ya da kötü niyetli olmayı bile becerebiliyorsa. Ama büyük ihtimalle en sonunda, kendisini

beyhude özlemlerle tüketmesin diye, ruhunu başka bir tarafa yöneltecektir ki yeni bir görevler dizisini keşfedeceği yer de burasıdır.

Bunları söyledikten sonra, daha önce ortaya atılan bir soruya şimdi cevap verecek durumdayım: Düzenli, kendi inisiyatifi altındaki bir etkinliği esas alarak Schopenhauer'daki insanoğlunun büyük ideali ile ilişki kurmak mümkün müdür değil midir? Her şeyden önce, bir husus kesindir: O yeni görevler yalnız bir bireyin görevleri değildir; tam tersine, kişi onlar aracılığıyla güçlü bir topluluğa, kesin konuşmak gerekirse, dışsal biçimler ve yapılar tarafından değil, tersine temel bir düşünce tarafından bir arada tutulan bir topluluğa entegre olmaktadır. Bu temel düşünce, her birimize tek bir görev yükleme yeteneğine sahip olması koşuluyla, kültürdür: Bu tek görev, aramızda ve etrafımızda filozofların, sanatçıların ve azizlerin ortaya çıkmasını desteklemek ve böylece doğanın mükemmelleşmesi için çalışmaktır. Çünkü doğa metafizik nedenlerle nasıl filozoflara ihtiyaç duyuyorsa, aynı şekilde sanatçılara da ihtiyaç duyar; kendi aydınlanması için, kendi oluşunun kargaşası içinde, hiçbir zaman açıkça görme imkânı bulmadığı şeye ilişkin en sonunda kendisine saf ve bitmiş bir izlenim sunulabilsin diye –kısacası kendisini bilmesi için (Selbsterkenntnis). Doğanın tüm deneylerinin ancak sanatçı, doğanın açıklarını yakaladığında, doğayı yarı yolda karşıladığında ve doğanın esasen bu deneylerle yapma niyetinde olduğu şeyi ifadeye kavuşturduğu zaman bir değere sahip olacağını küstahça bir derinlikle gözlemleyen kişi Goethe'ydi. “Sık sık söylemişimdir...” diye bir keresinde haykırmıştı Goethe, “Ve tekrar tekrar söylemeye devam edeceğim, dünyevi ve insani işlerin causa finalis'i[38] drama edebiyatıdır. Çünkü öteki türlü, bunca ıvır zıvır hiçbir işe yaramaz.”[39] Böylece doğa sonuçta, “Ben”in tamamen yok olmuş ve acıyla dolu yaşamı artık –ya da neredeyse artık– bireysel olarak değil, tersine yalnızca tüm canlı şeylerle eşitlik, duygu ve düşünce paylaşımı içinde olma duygusu olarak hissedilen azize ihtiyaç duyar; içinde o dönüşüm mucizesinin gerçekleştiği, oluş oyununun hiçbir zaman isabet etmediği azize, tüm doğanın kendi kurtuluşu için ona doğru ilerlediği oluş halindeki o nihai ve üstün insana. Hepimizin tıpkı filozof ve sanatçıyla olduğu gibi bu azizle de ilişkili ve bağlantılı olduğumuza şüphe yok. Aydınlığında “ben” kelimesini artık anlamadığımız, adeta en parlak, en hararetli ateş kıvılcımlarıyla dolu anlar vardır; orada, bizim varlığımızın ötesinde olan, öylesi anlarda şimdi ve burası haline gelen bir şey vardır ve bu yüzden tüm

kalbimizle burayı oraya bağlayan köprüleri özleriz. Elbette, hafızamızın alışılmış haliyle kurtarıcı insanın ortaya çıkışına hiçbir katkıda bulunamayız ve bu yüzden böyle bir hafıza hali içindeyken kendimizden nefret ederiz, Schopenhauer'ın yeniden çağımıza öğretmek zorunda kaldığı o kötümserliğin kaynağı olan ama kültürün kendisini özlemek kadar da eski olan bir nefrettir bu. Onun köküdür ama çiçeği değil; temelidir ama çatısı değil; akışının başlangıcıdır ama hedefi değildir, çünkü belli bir noktada başka bir şeyden, daha evrensel bir şeyden, bireyselliğimizden ve onun sefil sınırlanmışlıklarından, onun değişebilirliğinden ve telaşından farklı olan ve şu anda sevebilecek durumda olduğumuz şeyden farklı olan bir şeyi de sevebileceğimiz o yüksek düzeyde bir şeyden nefret etmeyi öğrenmemiz gerekiyor. Vücutça varoluşumuz ancak şimdi ya da gelecekte filozofların, sanatçıların ve azizlerin olduğu o yüce düzene yükseltildikten sonra, sevgimiz ve nefretimiz için yeni bir hedef ortaya konulmuş olacaktır. Şimdilik görevimiz ve görevler alanımız, nefretimiz ve sevgimiz var. Çünkü kültürün ne olduğunu biliyoruz. Kültür Schopenhauercı insana uygulandığında, neyin ona düşman olduğunu keşfedip bu düşmanı bertaraf ederek, böyle bir insana giden yolu sürekli olarak açmamızı ve onun ortaya çıkışını teşvik etmemizi ister – kısacası, bizim kendimizin böyle bir Schopenhauercı insan haline gelmemizi engelleyen, varoluşumuzun (Existenz) ulaşabileceği en yüce tatmini elimizden alan her şeye karşı yılmadan savaşmamızı ister. –

6.

Bir şeyi kabul etmek kimi zaman onu anlamaktan daha zordur ve şu önerme üzerinde düşündüklerinde çoğu insanın yaşayacağı deneyim tam da budur: “insanlık durup dinlenmeden tekil büyük insanı (einzelne grosse Menschen) yaratma doğrultusunda çalışmalıdır – görevi yalnızca ve yalnızca bu olmalıdır.” Eğer toplumun amacına ilişkin aşılanmış yanılsamalar inatçı bir direniş sergilemeseydi, hayvan ve bitki yaşamının her bir türü üzerine yapılan gözlemlerden çıkarılan bir dersi topluma ve onun amaçlarına ne büyük bir memnuniyetle uygulardık, önemli olan tek şey üstün tekil örnektir, daha sıradışı, daha güçlü, daha karmaşık, daha verimli örnek! – Aslında, herhangi bir türün evriminin amacının, onun kendi sınırına ulaştığı ve daha üstün bir türe dönüşmeye başladığı o nokta olduğunu anlamak kolaydır; onun amacı ne çok sayıda örnek ve o örneklerin refahı, ne de evrim geçirecek son örneklerdir. Tam tersine, onun amacı tam da, elverişli koşullar altında orada burada ortaya çıkan ve görünüşe bakılırsa dağınık ve gelişigüzel olan o varoluşlardır. Ve insanlığın, kendi amacının bilincine ulaşma kabiliyetine sahip olduğu için, o büyük, kurtarıcı insanların ortaya çıkabileceği elverişli koşulları araştırması ve yaratması gerektiği talebini anlamak da bir o kadar kolay olmalıdır. Fakat bu sonuca yöneltilecek tüm itirazları pek tasavvur edemiyorum: bazı insanlara göre, o nihai amaç herkesin ya da çoğunluğun mutluluğunda yatıyor olmalı; diğerleri bu amacın büyük toplulukların gelişiminde bulunacağını düşünüyor; ve kişi kendi yaşamını, diyelim ki bir devlete feda etmeye ne kadar çabuk karar verirse versin, eğer onun kendisini feda etmesini talep eden şey bir devlet yerine bir tekil kişi olursa, aynı kişi bu kararı vermekte daha ağır ve daha ikircikli davranacaktır. Bir insanın başka bir insanın hatırı için olması (da sein sollte) saçma görünüyor; “Hayır, daha ziyade, tüm diğerlerinin ya da en azından mümkün olduğu kadar çoğunun hatırı için!” Ama dur bakalım sevgili Sıradaninsanım, sanki değerin ve önemin söz konusu olduğu yerde sayılarla karar vermek daha az saçmaymış gibi! Çünkü soru kesinlikle şu: Yaşamı, bireyin yaşamı, nasıl en üstün değeri, en derin anlamı kazanabilir? Boşa harcanması nasıl en aza indirilebilir? Çoğunluğun, yani, tekil kişi olarak ele alındıklarında, en değersiz olan örneklerin yararı için değil, elbette en nadir ve en değerli örneklerin yararı için yaşayarak. İşte, kendisini doğanın adeta yanlış biçimde gerçekleştirilmiş bir eseri ama eşzamanlı olarak bu sanatçının en

görkemli ve en hayret verici niyetlerinin de bir tanıklığı olarak kavrama noktasına gelebilmesi için her genç kişiye aşılanması ve öğretilmesi gereken tutum tam olarak bu olmalıdır. “Benim örneğimde doğa işini kötü yaptı...” demelidir o kendi kendisine, “Ama ben, bir gün daha başarılı olabilsin diye, onun hizmetine girerek onun büyük niyetinin bedelini ödeyeceğim (Absicht dadurch ehren).”

Genç kişi bu karara vardığında, kendisini kültürün çevresine dahil etmiş olur, çünkü kültür her tekil kişinin kendini bilmesinin (Selbst erkenntnis) ve kendisi hakkındaki hoşnutsuzluğunun çocuğudur. İnancını kültür aracılığıyla ifade eden herkes pratikte şunu söylemiş olmaktadır: “Kendi ötemde benden daha yüce ve daha insanca olan bir şey görüyorum; siz hepiniz, onu başarmam için, bana yardım edin, tıpkı benim de aynı şeyi kabul eden ve onun acısını çeken her birinize, bilgide ve sevgide, algıda ve yetenekte tam ve sonsuz olduğunu düşünen ve tüm varlığıyla, bir yargıç ve her şeyin ölçüsü olarak doğaya mahkûm ve bağlı olan o insan yeniden varlık kazanabilsin diye yardım edeceğim gibi.” Birini böylesi korkusuz bir kendini bilme durumuna taşımak zordur zira sevgiyi öğretmek imkânsızdır, çünkü ruh kendisine ilişkin olarak ancak sevgide açık, analitik ve küçümseyici bir perspektife kavuşmakla kalmaz, ama aynı zamanda o kendi ötesine bakma ve bir yerlerde saklı duran daha üstün bir “kendi”yi (selbst) var gücüyle arama arzusunu da kazanır. Böylece, ancak yüreğini büyük bir insana veren biri kültürün ilk ayinine katılma hakkını elde edebilir; onun ilk belirtileri sıkıntı olmaksızın kendinden utanma, kendi pörsümüş darlığından nefret etme, kendisini hep bu donukluğumuzun ve çoraklığımızın üstüne çıkarmayı başarmış olan o dehaya sempati duyma, oluşanları ve savaşanları sezme ve neredeyse her yerde ona ihtiyaç duyan, insanoğluna doğru ilerleyen, kendi eserinin bir kez daha yanlış biçimde yapıldığını büyük bir acıyla düşünen ve buna rağmen her yerde en hayranlık verici görünümleri, özellikleri, biçimleri yaratmakta oldukça başarılı böylece aralarında yaşadığımız insanların en değerli heykel parçalarının ekildiği bir tarla gibi olan, içindeki her şeyin şöyle haykırdığı bir doğa ile karşılaşma biçimindeki en içsel kanaattir: “Gel! Bize yardım et! Bizi tamamla! Birbirine ait olan şeyleri bir araya getir! Bütün olmak için ölçülemez bir özlem içindeyiz!”

Bu içsel durumlar toplamını (summe) kültürün ilk ayini olarak adlandırdım; o halde, ikinci ayinin etkilerini de betimlemem gerekiyor ve bu noktada işimin daha zor olduğunun elbette farkındayım. Çünkü şimdi

içsel olaylardan dışsal olayların değerlendirilmesine geçiş yapmak gerekiyor; bakışlarımız, bu daha önceki, içsel deneyimlerden aşina olduğu kültür arzusunu o büyük, fırtınalı dünyada yeniden keşfetmek üzere dışarıya yönelmelidir; bireyin kendi mücadelelerini ve özlemini, şimdi insanların istemlerini onun aracılığıyla dile getirebileceği bir alfabe olarak kullanması beklenmektedir. Ama birey bu noktada duramaz: o bu evreden sonraki bir üst evreye geçmelidir; kültür ondan, yalnızca o içsel deneyimleri, yalnızca kendisini çevreleyen dış dünya hakkındaki değerlendirmesini değil, ama aynı zamanda nihai ve öncelikli olarak eylem talep eder; yani onun kültür için savaşmasını ve içinde kendi amacını; görmediği etkilere, alışkanlıklara, yasalara ve kurumlara karşı çıkmasını talep eder; o hedef (ziel) dâhinin yetiştirilmesidir.

Kendisini ikinci evreye yükseltme yeteneğine sahip olan kişi her şeyden önce o amacın bilgisinin nasıl olağanüstü ölçüde kıt ve nadir olduğunu, buna karşılık, kültür doğrultusundaki çabanın nasıl evrensel olduğunu ve kültüre hizmet etmek üzere harcanan enerji miktarlarının nasıl sözle anlatılamaz ölçüde büyük olduğunu fark eder. Şaşkınlık içinde kendimize şöyle sorarız: “Yoksa böyle bir bilme (wissen) gerekli değil midir? İnsanların çoğunluğu kendi çabalarının ereğini (zweck) yanlış anlasalar bile doğa kendi hedefine ulaşır mı?” Doğanın bilinçdışı ereksellliğini fazlaca önemsemeye alışmış herhangi biri herhalde bu soruya cevap vermekte zorlanmayacaktır: “Evet, kesinlikle, tam da öyledir! Bırakın insanlar kendi nihai hedefleri hakkında istedikleri gibi düşünüp konuşsunlar; karanlıkta yolculuk yapıyor olsalar da doğru yolun pekâla da farkındalar.”[40] Bu açıklamayı çürütebilmek için, kişinin bir parça deneyime sahip olması gerekir, fakat kültürün amacının gerçek insanların ortaya çıkışını teşvik etmekten başka bir şey olmadığına gerçekten ikna olan ve bugün bile, tüm bu tantana ve kültürün durumuna rağmen, söz konusu insanların ortaya çıkışının hayvanlara yapılan kesintisiz zulümden zar zor ayırt edilebildiğini kabul eden herhangi biri – böyle bir kişi o “karanlıkta yolculuğun” yerine en sonunda bilinçli istemenin (bewussles wollen) geçmesinin oldukça gerekli olduğuna inanacaktır. Özellikle de ikinci bir nedenle: yani öyle ki, kendi hedefi hakkında kararsız olan o içgüdüyü –o ünlü karanlıkta yolculuğu– başka erekler için kazanmak artık mümkün olmasın ve o üstün hedefin, dâhinin yaratılmasının asla gerçekleştirilemeyeceği yollara sevkedilsin. Çünkü yanlış kullanılan ve istismar edilen bir kültür türü vardır

– etrafınıza şöyle bir baksanıza! Özellikle de bugün kültürü en aktif biçimde teşvik eden güçlerin gizli amaçları vardır ve onlar kültürle ilişkiye girerken[41] saf ve bencilce olmayan tavırlarla (Gesinnung) hareket etmiyor.

Her şeyden önce, kültürün yardımını talep eden ve bunun karşılığında memnuniyetle kendi yardımlarını sunan, ki bu yardım aracılığıyla elbette aynı zamanda kültürün amacına ve standardına hükmetmek isteyen para sahiplerinin bencilliği söz konusudur. Mantıksal silsilesi aşağı yukarı şu şekilde ilerleyen o meşhur doktrin bu cenahtan gelir: Mümkün olduğu kadar çok bilgi ve eğitim; böylece mümkün olduğu kadar çok talep; böylece mümkün olduğu kadar çok üretim; böylece mümkün olduğu kadar çok kâr ve haz – o ayartıcı formül böyle işler. Bu formüle itibar edenler kültürlü olmayı, kişinin ihtiyaçları ve onların tatmin edilmesi bakımından tam anlamıyla modaya uymasını sağlayan ama aynı zamanda tüm yöntemleri ve araçları denetim altına almasını ve böylece olabilecek en kolay şekilde para kazanmasını sağlayan kavrayış olarak tanımlarlar. Böyle bir kültürlülüğün, bir paranın "geçerliliği"nden söz ettiğimiz anlamda, mümkün olduğu kadar çok "geçerli" insan yaratmak gibi bir amacı olacaktır ve bu görüşe göre, bir halk böylesi "geçerli" insanlara ne kadar çok sahip olursa o kadar çok mutlu olacaktır. Bu yüzden modern eğitim kurumlarının niyeti (Absicht) kesinlikle herkesin, yapısının izin verdiği ölçüde "geçerli" hale getirilmesine yardım etmek, herkesi, sahip olduğu bilgi ve öğrenim düzeyinden mümkün olan en yüksek miktardaki hazzı ve faydayı sağlayabilmesine olanak veren bir tarzda eğitmek olmalıdır. Yine bu talebin mantığı içinde, tekil kişi, hayattan neler talep edebileceğini bilmek için, böyle bir genel eğitimi esas alarak kendisini kesin bir şekilde değerlendirebilmelidir. Ve son olarak, "zekâ ile mülkiyet" arasında, "servet ile kültür" arasında zorunlu bir ittifak bulunduğu ve daha da önemlisi, bu ittifakın ahlaki bir gereklilik olduğu iddia edilmektedir. İnsanları yalnızlaştıran, paranın ve kazancın ötesine geçen hedefler koyan, fazlasıyla zaman alan her türlü eğitim küçümsenir: İnsanlar "inceltilmiş egoizm", "ahlakdışı kültürel Epikurosculuk" türünden küçümseyici eğitim biçimlerine alışkındır. Elbette, bu mantığa egemen olan ahlaklılığa göre, saygı duyulan şey tam da tersidir: yani, insanın çabucak para sahibi olmasını sağlayacak kadar hızlı, ama bununla birlikte, muazzam miktarda vurgun yapabilen bir para sahibi olunmasını mümkün kılacak kadar da tam ve eksiksiz olan bir eğitim. İnsana, yalnızca evrensel para kazanmanın ve dünya ticaretinin çıkarlarına uygun olduğu ölçüde kültür

bahşedilmiştir, ama aynı zamanda ondan bu kadarı talep edilmektedir: Kısaca belirtmek gerekirse, "İnsan zorunlu olarak dünyevi mutluluk hakkına sahiptir ve eğitimin zorunlu olmasının nedeni –ama tek nedeni– işte budur!"

İkincisi, benzer şekilde kültürün mümkün olduğu kadar çok yayılmasını ve genelleşmesini arzulayan ve bu arzularını hayata geçirmek için en etkili araçları elinde bulunduran devletin bencilliği söz konusudur. Devlet yalnızca özgürleştirecek kadar değil, ama aynı zamanda, uygun an geldiğinde kendi boyunduruğunu da dayatacak kadar güçlü olduğunda, devletin temeli koca bir kültürel yapılanmayı destekleyecek kadar sağlam ve geniş olduğunda, o zaman kültürün kendi vatandaşları arasında yayılmasından yarar sağlayacak olan, diğer devletlerle rekabet halindeki devletin ta kendisidir. Bugünlerde nerede "kültürlü devlet"ten söz ediliyorsa, o devlet, bir kuşağın entelektüel enerjisini, bu kuşağın mevcut kurumlara hizmet etmesi ve onlara faydalı olması ölçüsünde –ama yalnızca bu ölçüde– kurtarma görevini üstlenmiş bir devlet olarak değerlendiriliyor. Bu anlamda devlet, azaltılmış enerjisi değirmen taşını çevirsin diye, bentler ve setler aracılığıyla kısmen başka taraflara yönlendirilmiş bir orman deresi gibidir – oysa bu derenin toplam enerjisi değirmen için yararlı değil, tersine oldukça tehlikelidir. Bu kurtarma aynı zamanda ve daha fazla ölçüde, bir zincire vurmadır. Devletin bencilliği altında Hıristiyanlığın başına adım adım gelenleri anımsamak yeterlidir. Hiç kuşku yok ki Hıristiyanlık o kültür arayışının, özellikle de azizin her zamankinden daha yenilenmiş olarak yaratılması arayışının en saf ortaya çıkışlarından biridir, fakat Hıristiyanlık devlet iktidarının değirmenini döndürmek üzere yüzlerce farklı biçimlerde kullanıldığı için, zaman içinde iliklerine kadar hastalandı, ikiyüzlü ve sahtekâr hale gelerek, en sonunda kendi özgün amacı ile çeliştiği bir noktaya ulaştı. Hıristiyanlığın son olayı yani Alman Reformu bile, eğer ulus–devletler uğruna yaşanan mücadeleden ve büyük yangınlardan taze kan ve alev ödünç almasaydı, aniden parlayan ve çabucak söndürülen bir saman alevinden başka bir şey olmayacaktı.

Üçüncüsü, kültür çirkin ya da can sıkıcı bir içeriğin bilincinde olan ve bu içeriği "güzel biçim" denilen şeyin ardına gizlemek isteyenler tarafından talep edilmektedir. Dışsal olan temel alınarak –sözcükler, el kol hareketleri, süsleme, sergileme, kişisel özellikler aracılığıyla– içsel olanı çoğu zaman dışsal olan üzerinden yargıladığımız varsayımından hareketle, seyircinin

içerik hakkında yanlış bir sonuç çıkarmaya zorlanması hesaplanmaktadır. Bazen bana öyle görünüyor ki, modern insanlar birbirlerinden ebediyen bıkmışlar ve sonuç olarak her türlü sanatın ve yapaylığın yardımı aracılığıyla kendilerini ilginç hale getirmek zorunda kalıyorlar. Bu yüzden sanatçılarının kendilerine keskin ve acı bir yemek olarak hizmet etmelerine izin verirler, Doğunun ve Batının tüm baharatlarıyla kendilerini uyuşturuyorlar ve doğrusunu söylemek gerekirse, artık çok ilginç bir kokuya, Doğunun ve Batının tüm kokularını birleştiren güzel bir kokuya bile sahip değiller. Onlar her damak tadına hitap etmek üzere hazırlıyorlar kendilerini; kişi ister güzel kokunun ister pis kokunun, ister yüceliğin ister köylüce kabalığın, ister Yunan ister Çin mutfağının, ister tragedya oyununun ister dramatize edilmiş eften püften şeylerin özlemini çeksin, herkese göre bir şey vardır. Ne pahasına olursa olsun ilginç olmak ve ilgilenilmek isteyen bu modern insanların en ünlü aşçıları, bildiğimiz gibi, Fransızlar arasında bulunurken, en kötüleri Almanlar arasında bulunur. Bu birincilere oranla ikinciler için daha büyük bir avuntu kaynağıdır, Fransızlar, ilginç olmadığımız ve yontulmamış olduğumuz için bizimle alay ettiklerinde, bazı Almanların zarafete ve görgüye duyduğu özlem Fransızların aklına, burnuna halka takmak isteyen ve dövme yaptırmak için patırtı koparan bir Kızılderiliyi getirdiğinde, onlar karşısında bu avuntuya sığınmamalıyız.

– Bu noktada birazcık konu dışına çıkmaktan kendimi alıkoyamıyorum. Fransa ile yapılan son savaştan[42] sonra Almanya'da pek çok şey ya da yer değişti ve memlekete dönerken yanımızda Alman kültürüne ilişkin bazı arzuları da getirdiğimiz apaçık ortada. Pek çok kişi için, o savaş dünyanın daha zarif yarısına yaptığı ilk yolculuktu; galibin, yenilgiye uğrattıklarından biraz kültür öğrenerek önyargısız görünmesinin bundan daha iyi bir yolu olamazdı! Özellikle zanaatçılar sürekli olarak kültürlü komşumuzla rekabet etmeye teşvik edilmektedir; Alman evi Fransız evine benzeyen bir tarzda döşenip dekore edilecek; Fransız modeli temel alınarak kurulacak bir akademi aracılığıyla, Alman dilinin bile "ses tadı" kazanması ve Goethe'den kaynaklanan kararsız etkiden kurtulması umulmaktadır – Berlinli akademisyen Dubois-Reymond tarafından son zamanlarda yapılan bir açıklamaya göre. Tiyatrolarımız epeyce bir zamandır sağduyulu ve onurlu bir şekilde tamı tamına aynı amacı gütmektedir; zarif Alman bilgini bile çoktan icat edildi. Ve bugüne kadar o zarafet yasasına boyun eğmeyi

reddetmiş olan her şeyin –Alman müziği, tragedyası ve felsefesi– üstüne şimdi Alman – olmayan olarak bir çizgi çizilebileceğini rahatlıkla umabiliriz. –Fakat gerçekten de eğer Alman, hâlâ yoksun olduğu ama hâlâ kazanmak istediği kültürü –dans ustasının tüm marifeti ve duvar kâğıdı askısı da dahil olmak üzere– yalnızca yaşamı güzelleştirmek maksadıyla tasarlanan sanat eserleri ve yapaylıktan başka bir şey olarak görmemişse ya da kendi dilinde yalnızca akademik olarak onaylanmış normlara ve belli bir genel asalet tonuna ilgi göstermişse, o zaman Alman kültürü adına parmak oynatmaya değmez. Fakat son savaş ve Fransızlarla yapılan kişisel mukayese hiç de daha yüce istemleri gündeme getirmişe benzemiyor; tam tersine, ben sık sık Almanın şimdi, harika yeteneği, ciddiyete ve derinliğe olan özgün ve doğal eğilimi tarafından kendisine dayatılan o antik yükümlülüklerden kurtulma tedirginliği içinde olduğu kuşkusuna kapılırım. Çünkü o bir zamanlar soytarı ya da taklitçi rolü oynamayı yaşamı eğlenceli hale getiren sanatları ve davranış tarzlarını öğrenmeyi tercih ederdi. Fakat, Alman ruhuna, onu günün birinde eriyerek zarafet biçimini kazanacağı bir balmumu olarak ele almaktan daha büyük bir hakaret yapılabileceğini düşünemiyorum. Ve Almanların büyük bir kısmının bu tarzda biçimlendirilip şekillendirilmek istedikleri ne yazık ki doğru olmakla beraber, onlar sonunda sesimize kulak verinceye kadar durmadan şunu söylemeliyiz: “O antik Alman ruhu artık sizde yaşamıyor. Doğrusunu söylemek gerekirse, o katı, haşin ve direngendir ama en değerli malzemeden yapılmıştır, yalnızca en büyük heykeltıraşlara onu kullanma izni verilmiştir çünkü ancak onlar ona layıktır. Buna karşılık, siz yumuşak, hamurumsu bir malzemeden yapılmışsınız; ona istediğiniz kadar biçim verin, ondan istediğiniz kadar zarif kuklalar ve ilginç putlar yaratın – Richard Wagner’ın şu sözleri hâlâ doğru olacaktır: “Alman kibar olmaya çalıştığında beceriksiz ve biçimsiz olur; fakat ateş aldığında herkesten daha yüce ve üstündür.”[43] Ve zarif insanların bu Alman ateşinden sakınmak için haklı nedenleri vardır çünkü öteki türlü, bu ateş, balmumundan yapılma tüm o kuklaları ve putlarıyla birlikte, günün birinde onları yakıp kül edebilir. – Elbette kişi, Almanya’da hâkim olmaya başlayan “güzel biçim” eğilimini farklı ve daha derin kaynaklara bağlayabilir; telaşa, anın o soluk soluğa ele geçirilişine, meyveler henüz hamken tümünü daldan koparan o sabırsızlığa, artık insanların yüzlerinde kırışıklıklar yaratan ve yaptıkları her şeye adeta kendi damgasını vuran o sıçan yarışına ve koşuşturmacaya dayandırabilir. Üç M’nin, Moment (An), Meinungen (Düşünceler) ve Moden (Modalar)[44]

işkence edilmiş köleleri, sanki artık kolay kolay nefes almalarına izin vermeyen bir iksirin etkisi altındaymışlar gibi, anlamsız bir tedirginlik içinde ortalıkta koşturup duruyorlar. Bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan onur ve dürüstlük yoksunluğu kendisini pek acı biçimde ortaya koyar ve böylece bu onursuz telaşı gizlemek için bu kez de sahte bir zarafet ihtiyaç haline gelir. Çünkü açgözlülükle güzel biçime yönelen moda, çağdaş insanoğlunun çirkin içeriği ile bu şekilde dirilmektedir; birincisinin saklaması, ikincisinin ise saklanması düşünülmektedir. Şimdilerde kültürlü olmak, ne kadar perişan ve aşağılık hale geldiğimizi, çaba harcamada ne kadar talancı, kazanmakta ne kadar doymak bilmez, zevk almakta ne kadar bencil ve utanmaz olduğumuzu başkalarının görmesine fırsat vermemek anlamına geliyor. Bir Alman kültürünün yokluğuna insanların dikkatini çektiğimde, sık sık şu itiraz ile karşılaşmışımdır: “Ama böyle bir kültürün olmayışı tümüyle doğaldır, çünkü Almanlar şu ana kadar fazlasıyla yoksul ve gösterişsiz oldular. Yeter ki yurttaşlarımız bir kere zengin olup özgüvenlerini kazansınlar, o zaman onların da bir kültürü olacak!” İnancın mutluluğu getireceği farz edilse bile, bu olağandışı inanç türü beni mutsuz etmektedir çünkü ben, burada geleceğine ilişkin inancın ifade edildiği Alman kültürünün –bir refah, incelik ve kibar ikiyüzlülük kültürünün– kendimin inandığı o Alman kültürünün en düşmanca antitezi olduğunu düşünüyorum. Doğrusunu söylemek gerekirse, Almanlar arasında yaşamak zorunda olan herhangi biri, onların yaşamlarının ve duygularının iğrenç tekdüzeliği karşısında, onların biçimsizliği karşısında, onların suskunluğu ve uyuşukluğu, hassas ilişkilerdeki kabalıkları karşısında ve en çok da onların kıskançlığı ve kişiliklerinde belli bir ölçüde bulunan sinsilik ile kirlenmişlik karşısında korkunç bir acı çeker. Almanlar’ın sahte ve yapay kötü biçimde taklit edilmiş olandan, iyi yabancı şeylerin kötü yerel şeylere dönüştürülmelerinden aldıkları kökleşmiş haz onu incitir ve aşağılar. Ama eğer şimdi de tüm bunlara onların en kötü sıkıntılarını eklersek – o yoğun huzursuzluk, başarı ve kâr peşindeki o kovalamaca, ana verilen o aşırı değer – tüm bu hastalıkların ve zaafların hiçbir zaman tam olarak iyileştirilemeyeceklerini, bunun yerine – tam da böyle “ilginç bir yapıya sahip bir kültür” tarafından olsa olsa kozmetik olarak üzerlerinin örtüleceğini düşünmek insanda dinmeyen bir öfke uyandırıyor! Düşünün ki bu Schopenhauer ile Wagner’i yaratmış olan bir halkın kültürü! Gelecekte de böyle insanları yaratmaya devam etmesi umulan kültür! Sakın biz en acımasız biçimde kendimizi kandırıyor olmayalım? Herhalde yukarıda sözü

edilen insanlar, kendi güçleri gibi bir gücün hâlâ Alman aklında ve ruhunda mevcut olduğu hususunda artık herhangi bir güvence falan vermiyorlardır. Onların yalnızca birer istisna, bir zamanlar Alman olarak değerlendirilen niteliklerin adeta son pınarları ve filizleri olmaları mümkün müdür? Bu noktada kafamın karıştığını itiraf etmeliyim ve bu yüzden, baş belası kuşkularımın beni yeterince sık biçimde uzaklaştırdığı genel gözlemlerimin seyrine geri dönüyorum. Öte yandan, kültürün amacını, yani dâhinin yaratılmasını, kavramaksızın kültürü teşvik eden tüm o güçleri henüz sıralamadım. Onlardan üç tanesinin adını daha önce koymuştum: para sahiplerinin bencilliği (selbstsucht), devletin bencilliği ve şu ya da bu nedenle kendilerini maskeleyerek biçimin ardına gizleyen herkesin bencilliği. Şimdi dördüncüsüne, bilimin bencilliğine ve onun hizmetkârları olan bilginlerin özgün yapısına geçiyorum.

Erdemlilik kutsallık için neyse bilim de bilgelik için odur: Soğuk ve kurudur, sevgisizdir, derin bir yetersizlik ve özlem duygusuna sahip değildir. Kendisi için ne kadar yararlıysa kendi hizmetkârları için de o kadar zararlıdır, çünkü onlara kendi niteliğini dayatır ve böylece onların insanlığını katılaştırır. Kültür, bilimin artırılması olarak anlaşıldığı sürece, büyük acılar çeken insanın yanından soğuk ve acımasız bir duyarsızlıkla gider, çünkü bilim nereye bakarsa baksın, hep bilgi ile ilgili sorunları görür ve çünkü bilimin dünyasında, acı çekme esasen alakasız ve kavranılamaz bir durumdur; bu da, acı çekmenin olsa olsa başka bir sorun olduğu anlamına gelir.

Herhangi biri kendisini, diyalektik bir soru cevap oyununa ve saf bir entelektüel konuya dönüştürmeye görsün, böyle bir etkinliğe konu olan insanın, oldukça kısa bir zamanda solup yok olması, tıngırdayan bir iskelete indirgenmesi insanı hayretler içinde bırakmaktadır. Bunu herkes bilmekte ve anlamaktadır; öyleyse, bu olguya rağmen, genç insanlarımızın dehşete kapılarak bu iskeletleşmiş insanlardan bir türlü vazgeçmemesi, tam tersine, kendilerini körü körüne, gelişigüzel biçimde ve pervasızca bilim arayışlarına kurban etmeleri nasıl mümkün olabilmektedir? Bu sadece sözüm ona “gerçeğe ulaşmagüdüsü”nden (Trieb) kaynaklanıyor olamaz: zira nasıl olur da, soğuk, saf ve hiçbir işe yaramayan bir bilgiye ulaşmak üzere çaba sarfedilir! Tam tersine, bilimin hizmetkârlarında iş başında olan gerçek itici güçler tarafsız bir göz tarafından fazlasıyla açık seçik biçimde fark edilirler ve artık bilginlerin kendileri de dünyadaki her şeye küstahça el

koyup, ne kadar saygın olursa olsun, her şeyi incelemek üzere kesip biçmeye alıştıklarına göre, bizim de nihayet bilginleri incelemeye ve tahlil etmeye başlamamız önemle tavsiye edilmektedir. Eğer aklımdan geçenleri dürüstçe ortaya koymam gerekirse, o zaman şunu söylemeliyim: Bilgin, birbirinden oldukça farklı içtepi ve uyaranların iç içe geçtiği arapsaçına dönmüş bir düğümden oluşur; o tamamıyla katışık bir metaldir. Önce güçlü ve giderek artan bir merak, entelektüel macera arayışı, eski ve sıkıcı olana karşılık, yeni ve olağandışı olanın sürekli olarak kamçılayan gücü ile karşılaşıyoruz. Buna, diyalektik keşfe, avcının tilki kurnazlığıyla düşünce zincirlerinden aldığı hazza yönelik belli bir ölçüdeki oyunsal dürtüyü ekleyin, böylece peşinde koşulan şey aslında gerçek değil, tersine onu arama eylemidir ve asıl haz kendi avını kurnazca izlemekte, kuşatmakta ve ustaca öldürmekten edinilmektedir. Buna çelişki dürtüsünü ekleyin; kişilik, tüm diğer kişiliklere zıt biçimde hissetmek ve hissedilmek ister. Mücadele bir zevk haline gelir ve asıl amaç kişisel zafer iken, gerçeklik arayışı yalnızca bir bahanedir. Bilgin ayrıca, belli yönetici insanlara, sınıflara, fikirlere, kiliselere ya da yönetimlere olan kulluğundan dolayı cömertçe bir kesin (gewiß) "gerçekleri" keşfetme dürtüsünden oluşan bir karışımı da içerir, çünkü bilgin "gerçeği" onların hanesine yazmanın kendisine yarar sağlayacağını düşünür. Bilginde aşağıdaki nitelikler de daha düzensiz, ama yeterince sık biçimde ortaya çıkar. –Birincisi, bütünlük ve bir yalınlık anlayışı– ikiyüzlülük sanatında bükülmezliğin ve deneyimsizliğin ötesine geçebilirlerse, oldukça yüksek bir itibar gören niteliklerdir bunlar, çünkü bu sonuncusu, ne de olsa bir miktar zekâ gerektirmektedir. Aslında, zekiliğin ve esnekliğin özellikle göze çarptığı bir yerde, uyanık olmakta ve mevzubahis kişinin karakterinin sağlamlığı hakkında kuşkuya kapılmakta fazlasıyla fayda vardır. Öte yandan, o bütünlük bile büyük ölçüde sınırlı bir değere sahiptir ve bilginlik için nadiren verimlidir, zira geleneksel olana adanmıştır ve gerçeği yalnızca sade konular ya da adiaphoris[45] bağlamında ortaya koymaya alışkındır, çünkü böylesi durumlarda gerçeği saklamaktansa, onu ortaya koymak tembellikle daha uyumludur. Ve her yeni şey belli bir yeniden öğrenmeyi gerektirdiği için, bütünlük mümkün olduğunca eski fikirleri takdir eder ve yeninin müjdecisi olanları sensus recti'den[46] yoksun olmakla suçlar. Hiç şüphe yok ki bütünlük, kamuoyunun ve kamusal alışkanlıkların kendisinden yana olduğunu bildiği için Kopernik doktrinine karşı çıktı. Felsefeden nefret etme, ki bilginler arasında hiç de seyrek rastlanan bir durum değildir bu, her şeyden önce

uzun muhakeme zincirlerine ve kanıtların yapaylığına duyulan nefrettir. Hakikaten de, her bilginler kuşağı temelde izin verilebilir bir akıllılık için farkında olunmayan bir sınır koyar; bu sınırı aşan herhangi bir şey sorgulanır ve suçlunun bütünlüğünün sorgulanması için de çoğu zaman yeterlidir. –İkincisi, yakında olanın görülmesindeki keskinlik ve bu keskinliğin uzakta ve genel olan karşısındaki yoğun miyoplukla birleşmesi. Bilginin görme alanı çoğu zaman oldukça dardır ve gözlerini tamı tamına görmekte olduğu şeye dikmelidir. Eğer bilgin araştırmanın bir noktasından başka bir noktasına geçmek istiyorsa, tüm görüş aygıtını o noktaya kaydırmalıdır. Bilgin, sahneyi daha iyi görebilmek için opera gözlüklerini kullanan ama bu yüzden artık yalnızca baş tarafı gören, giyimin küçük bir kısmını gören ve bir bütün olarak ele alınan hiçbir şey üzerinde yoğunlaşmayan birinin yaptığı gibi, bir resmi, renk lekelerinden ibaret olan bir şey olarak incelemek üzere kesip biçer. Bu tekil lekeleri hiçbir zaman birbirleri ile bağlantı içinde görmez, tersine yalnızca onların aralarındaki ilişkilerden sonuç çıkarır; işte bu yüzden bilgin genel olan hiçbir şey hakkında güçlü bir izlenime sahip değildir. Örneğin, bilgin onu bir bütün olarak görme kabiliyetine sahip olmadığı için, bir yazı parçasını, birkaç bölümden ya da cümleden veya hatadan hareketle değerlendirir; bir yağlı boya tablosunun karmakarışık bir benekler yığınından başka bir şey olmadığını savunmak bilgine cazip gelir. –Üçüncüsü, bilginin yapısındaki ciddiyet ve geleneksellliğin, onun sevdiklerinde ve nefret ettiklerindeki uzantısı. Özellikle tarih üzerine yaptığı çalışmalarda bu özellik bilginin çok işine yarar, çünkü, onun zaten aşina olduğu dürtüler bağlamında, bilginin geçmişten insanların dürtülerini bulup çıkarmasını mümkün kılar. Bir köstebek en çok bir köstebek tepeciğinde kendisini evinde hisseder. Köstebek burada her türlü yapay ve ölçüsüz hipotezden korunur; eğer inatçıysa, geçmişin tüm sıradan güdülerini kazar, çünkü kendisinin de aynı sıradan kuşağa mensup olduğuna inanır. Doğrusunu söylemek gerekirse, onun nadir, görkemli ve sıradışı olanı, yani önemli ve vazgeçilmez olanı çoğu zaman anlayamamasının ve onlara değer verememesinin nedeni tam da budur. –Dördüncüsü, hissetme yoksulluğu ve yavanlık. Bu ona hayvanları canlı kesme kabiliyeti bile kazandırır. O, bilginin belli türleri ile atbaşı giden acı çekmeyi zerre kadar sezmez ve bu yüzden başkalarını ürpertecek maceralara girişmekten korkmaz. O soğuktur ve bu onun bir parça acımasız görünmesine yol açar. Bazı insanlar onu aynı zamanda cesur biri olarak değerlendirirler ama o baş dönmesi karşısında bağışıklık

kazanmış bir katırdan daha cesur değildir. –Beşincisi, düşük özsaygı, hatta alçakgönüllülük. Bilginler berbat bir köşeye fırlatıldıklarında bile, fedakârlık yaptıkları ya da boşuna çaba harcadıkları duygusuna kapılmazlar; bilginler çoğu zaman iç derinliklerinde, hiçbir zaman uçmamak, yalnızca sürünmek üzere yaratılan yaratıklar olduklarını düşünüyorlarmış gibi görünürler. Bu nitelik onların acınacak halde görünmelerine bile yol açar. –Altıncısı, öğretmenlerine ve akıl hocalarına sadakat. Bilginler olanca içtenlikleriyle yardım etmek isterler ve bunu en iyi şekilde gerçek ile yapabileceklerini gayet iyi bilirler. Çünkü bilginler, ancak kendi öğretmenleri ve akıl hocaları sayesinde bilginliğin kutsanmış salonlarına, kendi başlarına asla giremeyecekleri o salonlara girmelerine izin verildiğini bildikleri için öğretmenlerine ve akıl hocalarına minnettardırlar. Daha alt beyinlerin bile içinde belli ölçüde başarılı oldukları bir çalışma alanını açabilen herhangi bir öğretmen kısa süre içinde ünlü biri olacaktır; onun etrafını saracak arı sürüsü böylesine büyük olacaktır. Elbette sadık ve minnettar bilginlerden her biri, usta için aynı zamanda birer talihsizliktir, çünkü onların tümü onu taklit eder ve bunun bir sonucu olarak, ustanın tüm hataları böylesi önemsiz bireylerde sergilenmiş olmaları olgusundan dolayı, orantısız ölçüde büyük ve abartılmış görünür; öte yandan, ustanın erdemleri açısından ise tersi bir durum söz konusudur ki onun erdemleri de, yine bu aynı bireylerde sergilendiklerinde, mukabil olarak küçük görünürler. –Yedincisi, bilginin itildiği yol boyunca rutin bir şekilde yavaş ve zorlukla yürümesi, düşünce eksikliğinden kaynaklanan bir gerçeklik anlayışı, alışkanlığın gücü ile barışık olma. Böyle tipler derlemeci, yorumcu, dizin yapıcıları ve kurutulmuş bitki koleksiyoncularıdır; başka alanların da var olabileceğinin asla akıllarına gelmemesi gibi basit bir nedenden ötürü, tek bir alanda çalışıp araştırma yaparlar. Onların çalışkanlığı bir parça yerçekiminin iğrenç aptallığına benzer ki, bu yüzden çoğu zaman bu kadar çok başarılı olurlar. –Sekizincisi, can sıkıntısından kaçış. Gerçek düşünür boş zamandan başka bir şeyi özlemezken, sıradan bilgin boş zamandan kaçar çünkü onunla ne yapacağını bilmez. Sıradan bilgin aradığı rahatlığı kitaplarda bulur: Bu, onun düşünmekte olan diğer insanları dinlediği ve böylelikle uzun bir gün boyunca kendisini eğlendirdiği anlamına gelir. Özellikle kendisini bir şekilde ilgilendiren, kendisinin sevdiklerini ve nefret ettiklerini işin içine katarak kendisini bir parça canlandıran kitapları seçer; başka bir deyişle, bilginin kendisiyle ya da onun mensup olduğu sınıfla, onun siyasal veya

estetik, hatta yalnızca onun dilbilimsel beğenileriyle bir alakası olan türden kitapları. Bilgin kendi bilginlik disiplinini koruduğu sürece, kendisini eğlendirecek araçlardan ve can sıkıntısına karşı kullanacağı sinekliklerden hiçbir zaman mahrum kalmayacaktır. –Dokuzuncusu, geçim kaygısı – yani temelde, şu meşhur "aç midenin çıkardığı guruldama".[47] Eğer doğrudan doğruya daha yüksek bir gelir ve daha yüksek bir konum sağlayabiliyorsa ya da en azından verecek ekmekleri ve unvanları olanların onayını alabiliyorsa, gerçeğe hizmet edilir. Ama hizmet edilen sadece bu gerçektir ve işte bu yüzden, çoğunluğun hizmet ettiği kârlı gerçekler ile, sloganları ingenii largitor venter[48] olmayan sıradışı birkaç kişinin kendisini vakfettiği kârsız gerçekler arasına bir çizgi çizilebilir. –Onuncusu, aynı camiaya mensup bilginlere saygı gösterme, onlara saygısızlık yapılmasından korkma – bir öncekinden daha nadir ama daha yüce ve buna rağmen oldukça yaygın bir dürtü. Loncanın tüm üyeleri gayretli bir biçimde birbirlerini gözetim altında tutarlar ki böylece pek çok şeyin –ekmek, unvan, onur–bağlı olduğu gerçek, onu keşfedenin adıyla doğru biçimde vaftiz edilebilsin. Her bilgin bir başka bilgine onun keşfettiği gerçeğin bedelini öder ve eğer kendisi de günün birinde bir gerçeği keşfederse kendisine de aynı türden ödemenin yapılmasını talep eder. Yarışmacıların sayısını azaltmak için yalan ve hata abartılarak gürültü koparılır fakat zaman zaman asıl gerçek patlatılır, böylece en azından kısa bir süreliğine bir kez daha inatçı ve arsız hatalara yer açılır. Çünkü başka yerlerde de olduğu gibi, burada, öteki türlü haylazca muziplikler olarak adlandırılacak herhangi bir "ahlaki budalalık (Idiotismen)" eksikliği yoktur. –On birincisi, kibirliliğin dışında olan bilgin, bir bakıma daha nadir bir tarz (Spielart). Eğer mümkünse bir alanın sadece kendisine ayrılmasını ister ve bu yüzden özellikle sıradışı giderleri, seyahati, kazıları ve farklı ülkelerdeki çeşitli bağlantıları gerektiren ilgi alanlarını seçer. Genelde bir merak kaynağı olarak, bizzat kendisine hayran hayran bakılmasından onurlanır; ekmeğini, yapacağı bilimsel çalışmalarla kazanmayı hayal etmemektedir. –On ikincisi, sırf oyun olsun tarzındaki bilgin. Bu bilgin, bilginliğin küçük düğüm düğüm problemlerini araştırarak ve onları çözerek kendisini eğlendirir – ki bu şekilde, eğleniyor olma duygusunu yitirmemek için, kendisini bu işe çok fazla kaptırmamalıdır. Bu yüzden şeylerin derinliğine inmekte başarısız kalır ama buna rağmen sık sık, bu işten ekmek yiyenlerin zahmetle gezinip görmediği gözlerinin asla görmediği şeyleri algılar. –On üçüncüsü ve sonuncusu, eğer adalet dürtüsünü de bilgini harekete geçiren nedenlerden biri olarak ortaya

koyarsam, o zaman birileri çıkıp, metafizik olarak düşünülmesi gereken bu soylu dürtüyü diğerlerinden ayırmanın hayli zor olduğu ve insan gözüne belirsiz ve anlaşılmaz olarak görünmeye devam ettiği gerekçesiyle itiraz edebilir, ki bu yüzden ben bu son maddeye, söz konusu dürtünün bilginler arasında göründüğünden daha yaygın ve etkili olduğu türünden inançlı (fromm) bir dileği ekliyorum. Çünkü eğer adaletin ateşinden tek bir kıvılcım bile bilginin üzerine sıçrarsa, bu onun yaşamını ve istemlerini alevlendirmek ve onları arındıran ateşi ile tüketmek için yeterlidir, böylece bilgin artık hiçbir zaman huzur bulamaz ve sıradan bilginlerin günlük işlerini yaparlarken içine girdikleri o ılık ya da donuk ruh halinden sonsuza dek dışlanır.

Şimdi bu öğelerin tümünün ya da önemli bir kısmının veya sadece birkaçının iyice harmanlanıp birbirine karıştırıldığını düşünelim: Elde edeceğimiz şey gerçeğin hizmetkârının ortaya çıkışıdır. Burada şaşırtıcı olan, esasen insan dışı ve insanüstü bir girişime –saf, sonuçsuz ve bu yüzden tutkusuz bir bilgiye– hizmet etmek üzere, oldukça insani dürtüleri taşıyan biri ile küçük tutkular taşıyan birinin, kimyasal bir bileşim oluşturmak amacıyla nasıl olup da birbirine karıştırıldığı ve bundan elde edilen sonucun, yani bilgin kişinin nasıl olup da, o dünya dışı, yüce ve tümüyle saf girişimin ışığında, yetişmesi (Erzeugung) için gerekli olan ölçümü ve karıştırmayı tamamen unutmamıza yol açacak kadar dönüşüme uğramış gibi göründüğüdür. Ve buna rağmen tam da bunu düşünmeye ve hatırlamaya zorlandığımız, yani bilgin kişinin kültür için arzettiği önem sorusunu ortaya attığımız anlar vardır. Bir parça kavrayışlı olan her gözlemci bilgin kişinin doğası itibariyle verimsiz –onu yaratan sürecin bir sonucu!– olduğunu ve üretken insanlara karşı doğal bir nefret beslediğini fark edecektir. Bu durum dâhiler ile bilginlerin niçin hep birbirleri ile çekişme halinde olduklarını açıklar. Bilginler doğayı öldürmeye, onu kesip biçerek anlamaya çalışır; dâhiler ise doğayı yaşayan yeni bir doğayla çoğaltmaya çalışırlar ve bu yüzden aralarında bir düşünce ve eylem çatışması vardır. Tümüyle mutlu olan çağlar, bilgini ne tanıyor ne de ona ihtiyaç duyuyordu; tümüyle hasta ve kasvetli çağlar ise bilgine üstün ve en onurlu insan olarak değer vermiş ve ona en yüksek payeyi vermiştir.

Öyleyse, çağımızın sağlığı ve hastalığı bakımından durumun nasıl olduğuna bakacak olursak – kim bunu bilecek kadar hekimdir! Kesin olan şey şu ki bilgine günümüzde bile pek çok durumda fazlasıyla yüksek bir

değer verilmektedir ve bu yüzden bilgin, özellikle de ortaya çıkmakta olan dâhi üzerinde, tahrip edici bir etki bırakabilir. Bilgin, dâhinin sıkıntısını hissedecek bir kalbe sahip değildir, dâhi hakkında soğuk, kırıcı bir ses tonuyla konuşur ve bir omuz silkmeyle dâhiyi pek kolayca gözardı eder, sanki dâhi, bilginin ona ne ayıracak zamanı ne de ilgisinin olduğu tuhaf ve ayrıksı bir şeymiş gibi. Öyleyse bilginde, kültürün amacı konusunda hiçbir bilinç bulunamaz. –

Peki, ama tüm bu gözlemlerden ne öğrenmiş olduk? Kültürün şu anda en enerjik biçimde teşvik ediliyor gibi göründüğü her yerde kültürün amacının meçhul kalmaya devam ettiğini. Devlet kültür için yaptığı onca şeyi ne kadar yüksek sesle duyurursa duyursun, devlet ancak kendisini geliştirmek üzere kültürü teşvik eder ve kendi selameti ile bekâsından daha yüce olan hiçbir amacı kavrama kabiliyetine sahip değildir. Para sahiplerinin eğitim ve yetiştirme için sürekli yaygara koparırken istedikleri şey sonuçta paradan başka bir şey değildir. Biçim ihtiyacını dile getirenler esas kültür eserini yaratma başarısını kendilerine mal edip, örneğin tüm sanatın kendilerine ait olduğunu ve kendi ihtiyaçlarına hizmet etmesi gerektiğini bize söylemeleri onların kültürü desteklemekle aslında yalnızca kendilerini desteklediklerinin apaçık ortaya çıkmasından başka bir şey değildir: Kısacası, onlar da bir yanlış anlamaya kurban gitmektedirler. Bilgin hakkında zaten yeterince şey söyledik. Öyleyse bu dört gücün tümü, kendi öz çıkarlarının söz konusu olmadığı durumlarda sönük ve düşüncelerden yoksun oldukları kadar, kültürün yardımıyla kendilerine nasıl hizmet edebileceklerini düşünmekte de o kadar isteklidirler. Ve bu yüzden dâhinin ortaya çıkışının koşulları modern zamanlarda gelişmemiştir ve özgünlüğe duyulan nefret öyle bir düzeye ulaşmıştır ki, Sokrates aramızda yaşayamazdı ve her halükârda yetmiş yaşına ulaşamazdı.

Bu noktada, üçüncü bölümde geliştirdiğim bir tezi anımsamama izin verin: Bu teze göre, koca modern dünyamız hiçbir şekilde, onun kültür konsepti için sonsuz bir yaşam kestiriminde bulunabileceğimiz kadar sağlam ve istikrarlı görünmüyor. Bir sonraki bin yılın, bugün yaşayanların tüylerini diken diken edecek birkaç yeni düşünceye varması bile muhtemeldir. Kültürün metafizik anlamına (Bedeutung) duyulan inanç en sonunda bu kadar ürkütücü olmayacaktır; ne var ki eğitim ve eğitim sistemimiz için ondan çıkarılabilecek sonuçların bir kısmı için aynı şey söylenemez.

Doğrusunu söylemek gerekirse, mevcut eğitim kurumlarımızdan kopup, ikinci ya da üçüncü kuşağın daha baştan gerekli olarak değerlendireceği tamamen yabancı ve farklı olan diğer kurumlara bakabilmek için, tümüyle aykırı bir düşünme biçimine ihtiyaç vardır. Günümüzdeki yüksek eğitim çabaları ya bilgin ya devlet yetkilisi ya para sahipleri ya kültürlü kültürsüzler ya da son olarak, çoğu zaman olduğu gibi, bu dördünün bir bileşimini üretirken, henüz icat edilmemiş o kurumlar açıkça daha zor bir görevle karşı karşıya kalacaktır – kendi içinde ve kendi başına daha zor olmayan bir görevdir bu, çünkü bu her halükârda daha doğal ve bu anlamda daha kolay bir görev olacaktır. Örneğin, şu anda genç insanlarımızı birer bilgin olarak eğitirken yaptığımız gibi, doğaya aykırı bir yöne gitmekten daha zor bir şey olabilir mi? Fakat insanlar için zor olan, bir şeyi yeniden öğrenmek ve kendilerine yeni bir amaç belirlemektir ki –kökeni Ortaçağ'a dayanan ve mükemmelleşmiş eğitimin ereği olarak Ortaçağ bilginini tasavvur eden– mevcut eğitim sistemimizin temel ilkesinin yerine yeni bir temel ilkeyi koymak müthiş bir çaba gerektirir. Şimdi bu antitezlerle karşı karşıya gelmenin zamanıdır, çünkü gelecekteki bir kuşağın günün birinde galip geleceği savaşı şu ya da bu kuşak başlatmak zorundadır. Kültürün o yeni temel ilkesini anlamış olan birey bugün bile bir kavşağa varmıştır. Eğer bu tekil kişi herkesin seçtiği tek yolu seçerse, kendi çağı tarafından memnuniyetle karşılanacak, şan, şöhret ve mükâfat eksik olmayacak, güçlü partiler onu destekleyecek, eşit sayıdaki benzer fikirli insanlar onun önünde ve arkasında duracak ve öndeki adam savaş çığlığı attığında, bu çığlık tüm saflar boyunca yankılanacaktır. Burada birinci görev "tabanda savaşmak"tır; ikinci görev, tabana katılmayı reddeden herkesi düşman olarak değerlendirmektir. İkinci yol ona daha az sayıda yol arkadaşı bırakacaktır; bu yol daha çetin, daha sarp ve daha dolambaçlıdır. İlk yoldan gidenler birinci yoldan gidenle eğlenirler, çünkü bu yolda gidiş daha çetin ve daha tehlikelidir ve onu ayartarak kendi yollarına çekmeye çalışırlar. Eğer iki yol kesişecek olursa, ikinci yoldan gidene kötü davranılacak, itilip kakılacak veya sakıngan bir önlemle tecrit edilecektir. O halde, bu iki farklı yolcu türü için bir kültür kurumunun anlamı nedir? Seçtiği amaca doğru birinci yol boyunca koşturan o muazzam kalabalık için kültür kurumu, o kalabalığı hizaya sokan ve ilerleten ve tüm yalnız asilerin –daha yüce ve daha uzak hedeflere göz dikenlerin– bastırılmasını sağlayan kurumlar ve yasalar anlamına gelir. Çok daha küçük olan bu ikinci grup için ise, bir kurumun, doğrusunu söylemek gerekirse, tamamen farklı bir amaca hizmet

etmesi gerekecektir; bu ikinci küçük grup kendisinin, daha büyük diğer sürü tarafından bertaraf edilip dağıtılmasını engellemek, kendisine mensup tekil kişilerin erken gelen yorgunluktan dolayı yok olmalarını ya da o büyük amaçlarından saptırılmalarını önlemek üzere, güçlü bir örgütlenmenin himayesi altına girmeye çalışır. Bu bireyler işlerini tamamlamalıdır –onların dayanışmasının anlamı budur– ve kurumda yer alan herkes, sürekli arınma ve karşılıklı özen aracılığıyla, kendi içlerinde ve kendi etraflarında, dâhinin ortaya çıkışına ve onun eserinin olgunlaşmasına giden yolu hazırlamak için uğraşmalıdır. Bu görevin yerine getirilmesine yardım etmek, pek çok kişinin, sadece ikinci ve üçüncü sınıf yeteneklere sahip olanların bile yazgısıdır; ve ancak kendilerini böyle bir yazgıya vakfederek bir görev ve bir amaç için yaşadıkları, anlamı olan bir hayat yaşadıkları duygusuna ulaşabilirler. Fakat günümüzde, o moda "kültürün" ayartıcı sesleriyle yollarından saptırılanlar ve kendi içgüdülerine yabancılaştırılanlar tam da bu yeteneklerdir. Bu ayartma onların bencil tutkularına, zaaflarına ve kibirlerine hitap eder; çağın ruhu dalkavukça bir şevkle tam da böylelerinin kulağına fısıldar: "Beni takip edin ve oraya gitmeyin! Çünkü orada daha üstün kişilerin gölgesinde, kendi özgün kişiliğinden asla memnun olmayan, eli kolu bağlanarak yönlendirilen, birer köle gibi zincire vurulan, adeta bir otomat haline gelen hizmetkârlardan, yardımcılardan, araçlardan başka bir şey olmayacaksınız. Burada benimle kaldığınızda, birer efendi olarak, kendi özgür kişiliğinizi yaşayabilirsiniz, yetenekleriniz kendi başına ışıldayabilir; siz kendiniz ön saflarda duracaksınız, muazzam bir taraftar kitlesi etrafınızı saracak ve kamuoyunun çağrısı kesinlikle sizi dâhinin soğuk, uçuk zirveleri tarafından size bahşedilen o soylu onaydan daha çok sevindirecektir." Böyle ayartmalara tümüyle boyun eğdirici ve daha da önemlisi, böylesi örneklerdeki belirleyici faktör, çoğu zaman kişinin yeteneğinin nadirliği ve gücü değil, daha ziyade belli bir temel kahramanca mizacın etkisi ve dâhi ile olan iç akrabalık ve yakınlık derecesidir. Çünkü, dâhinin var gücüyle mücadele ettiğini ve kendini yok etme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu gördüklerinde veya dâhinin eserleri devletin dar görüşlü bencilliği, para sahiplerinin yüzeyselliği, bilginlerin çorak kişisel-tatmini tarafından duyarsızca bir kenara itildiğinde, bunun kendi sıkıntıları olduğunu hisseden insanlar vardır. Ve bu yüzden ben de, Schopenhauer'ın yazgısı üzerine ve bana göre, Schopenhauer'ın bir eğitimci olarak esasen nasıl bir amaç doğrultusunda eğitmesi gerektiği konusunda yaptığım bu değerlendirme ile

neye ulaşmaya çalıştığımı anlayacak birkaç kişinin var olduğunu umut ediyorum. –

7.

Fakat uzak bir geleceğe ilişkin tüm düşünceleri ve eğitim sistemimizdeki olası bir köklü değişimi şimdilik bir tarafa bırakarak şu soruyu sormalıyız: Ortaya çıkmakta olan bir filozof, hiç olmazsa nefes alsın ve en elverişli durumda, Schopenhauer'ınkine benzer bir varlık – hiçbir şekilde kolay olmayan ama en azından mümkün olan bir yapı kazansın diye ne tür mevcut koşullar dilemeli ya da gerektiğinde, sağlamalıyız? Daha da önemlisi, onun kendi çağdaşları üzerinde bir etki bırakmasını daha olası hale getirmek için ne yapmak gerekecektir? Ve her şeyden önce, onun modelinin tam etkisini göstermesi için, böylece filozofun bir kez daha filozofları eğitmesi için, hangi engellerin ortadan kaldırılması gerekecektir? Bu noktada gözlemlerimiz pratik ve tatsız konulara yönelmektedir.

Doğa hep genel iyi için çabalar, fakat bu amacını gerçekleştirmek için en iyi ve en usta yöntemleri ve araçları nasıl bulacağını bilmez: Bu doğanın büyük acısıdır, onun melankolisinin sebebidir. Doğanın geri alma konusundaki kendi yakıcı ihtiyacı dikkate alındığında, doğanın filozofu ve sanatçıyı yaratmakla, insanlar için varoluşu kavranılabilir ve anlamlı hale getirmeye çalıştığına şüphe yoktur; ne ki doğanın filozoflar ve sanatçılarla elde ettiği sonuç çoğu zaman nasıl da belirsiz, nasıl da zayıf ve saçmadır! Doğanın nasıl da nadiren, binde bir etkisi oluyor! Doğanın başarısızlığı özellikle onun filozofu genel iyi için kullanış tarzında açıkça ortaya çıkmaktadır: Doğanın araçlarının el yordamıyla yapılan deneylerden, şans eseri aklına gelen düşüncelerden başka bir şey olmadığı anlaşılıyor; böylece, doğa amacına ulaşmakta sayısız kez başarısız olur ve çoğu filozof genel iyiye hizmet etmez. Doğanın savurgan bir prosedür izlediği anlaşılıyor; yine de bu, kaprisli bir ölçüsüzlükten değil, daha ziyade deneyimsizlikten kaynaklanan bir savurganlıktır. Şunu varsaymalıyız ki eğer doğa bir insan olsaydı, kendisine ve kendi beceriksizliğine kızmaktan bir an bile geri durmazdı. Doğa, filozofu bir ok gibi insanlığın ortasına atar; nişan almaz, sadece okunun bir hedefe isabet edeceğini umut eder. Doğa bunu yapmakla sayısız hata yapar ve keyfi kaçar. Kültür alanında da bitki ve tohum ekimi alanlarında olduğu kadar savurgandır. Amaçlarını genel ve yetersiz bir tarzda yerine getirir ve haddinden fazla enerji harcar. Bir yanda, sanatçı ile, diğer yanda onun uzmanları ve hayranları arasındaki ilişki, ağır topçu birliği ile serçe sürüsü arasındaki ilişki gibidir. Ancak aptal biri, bir

parça kar kaldırmak için bir çığ yaratabilir ya da burnunun üzerindeki sineği ezmek için bir insanı öldürebilir. Doğanın amaçlarının bilgeliği için en görkemli kanıtları sağlıyor olmaları olgusuna rağmen sanatçı ve filozof, doğanın kullandığı araçlar olarak doğanın amaçsallığına karşı tanıklık ederler. Onlar yalnızca birkaç kişiyi vurur ama herkesi vurmaları beklenir – hatta filozof ile sanatçının tüfeklerinden açtıkları yaylım ateşi bu birkaç kişiye bile tam isabet etmez. Birbirlerinden bu kadar farklı tarzlarla sanatı bir neden veya bir sonuç olarak değerlendirmek zorunda kalmak ne acı: sanat bir neden olarak ne kadar uçsuz bucaksızdır; sonuçları bakımından ise ne kadar zayıf ve boştur! Sanatçı doğanın isteği doğrultusunda eserini diğer insanların iyiliği için yaratır; bundan hiçbir şekilde şüphe edilemez. Buna rağmen, sanatçı, bu diğer insanlardan hiçbirinin, kendisinin yarattığı eserleri, kendisinin anlayıp sevdiği tarzda anlayıp sevemeyeceklerini bilir. Doğanın beceriksiz uygulayışı dikkate alındığında, daha düşük bir düzeyin yaratılabilmesi için, böylesine yüksek ve biricik bir sevgi (einzige Grad von Liebe) ve öğrenme derecesine ihtiyaç vardır; daha önemsiz ve alçakça bir şeyin yaratılabilmesi için daha büyük ve daha soylu bir araç kullanılmaktadır. Doğa kendi bütçesini iyi yönetemiyor: Harcamaları gelirlerini kat be kat aşıyor ve onca zenginliğine rağmen, bir gün kendisini harabeye çevirecektir. Eğer harcamaları kısıp kârı yüz kat artırma kuralını uygulasaydı – örneğin eğer, daha az güçleri olan bir avuç sanatçıya karşılık, sanatçıların kendilerinden daha güçlü ve etkili olan insanlardan oluşan büyük, yenilikçi ve tepki veren bir izleyici kitlesi olsaydı, doğanın daha mantıklı bir aile bütçesi olurdu. Bu durumda da sanat eserinin sonucunun yankısı onun nedeninden yüz kat daha fazla olacaktı. Ya da hiç olmazsa neden ile sonucun aynı ölçüde güçlü olmalarını bekleyebilirdik; fakat doğa bu beklentinin çok ama çok gerisinde kalmaktadır! Bir sanatçı ve hatta kimi zaman bir filozof bile bu çağda, bir münzevi ya da yolunu kaybedip geride kalan bir gezgin gibi, sanki yalnızca şans eseri yaşıyormuş gibi görünüyor. Bir kerecik olsa bile bütün kalbinizle, Schopenhauer'ın ne kadar büyük – gerçekten ve her şeyde ne kadar büyük– olduğunu, oysa etkisinin ne kadar küçük, ne kadar gülünç olduğunu hissetmeye çalışın! İçinde bulunduğumuz çağın dürüst bir kişisi için, Schopenhauer'ın bu çağda bulunduğu tesadüfi konumu ve onun etkisini azaltmak üzere iş başında olan güçleri ve güçsüzleri kabul etmekten daha onur kırıcı bir şey olamaz. Başlangıçta ve oldukça uzun bir süre –edebi çağımızın ardı arkası gelmeyen utancı boyunca– engel, okurların yokluğuydu; ardından okurlar ortaya çıktığında,

bu defa da onun ilk kamusal destekçilerinin yetersizliğiydi. Bana öyle görünüyor ki bundan daha da önemli olan şey, modern insanların, artık hiç de ciddiye almadıkları kitaplar karşısında giderek artan duyarsızlığıydı. En sonunda buna, Schopenhauer'ı bu aptal çağa uyarlama ya da en azından ona tuhaf ve keskin kokulu bir baharat olarak, adeta bir tür metafizik biber olarak başvurma doğrultusundaki çeşitli girişimlerden kaynaklanan yeni bir tehlike daha eklendi. Schopenhauer bu şekilde yavaş yavaş ün ve şöhret kazandı ve ben şu anda Schopenhauer'ın adını bilen insanların sayısının Hegel'in adını bilen insanların sayısından daha fazla olduğuna inanıyorum. Ve buna rağmen Schopenhauer bir münzevi olarak kalmaya devam ediyor; buna rağmen Schopenhauer herhangi bir etki bırakmamıştır. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında, sorumluluğu en az olanlar Schopenhauer'ın edebi muhalifleri ve zırvalayıp duran iftiracılarıdır; birincisi, çünkü onları okumaya katlanabilen insanların sayısı birkaç kişidir ve ikincisi, çünkü onlar kendilerini okumaya katlanabilenleri doğrudan doğruya Schopenhauer'a yönlendirmektedirler. Zira kim bir katır sürücüsünün, katırını at karşısında ne kadar göklere çıkarırsa çıkarsın, kendisinin iyi bir ata binmesini engellemesine izin verir?

O halde, bu çağın yapısının akıldışı tipik özelliğini fark etmiş olan herkesin, çağın yardımına koşacak araçları oluşturması gerekecektir; onun görevi Schopenhauer'ı özgür ruhlara ve bu çağın acısını derinden yaşayan herkese tanıtmak, onları bir araya toplamak ve onlar aracılığıyla, doğanın filozofu kullanış tarzında çoğu zaman açıkça sergilediği, günümüzde bir kez daha sergilediği o beceriksizliğin üstesinden gelecek kadar güçlü olan bir akım yaratmak olacaktır. Böyle insanlar, tam da büyük bir felsefenin bir sonuca ulaşmasını önleyen aynı engellerin aynı zamanda büyük bir filozofun ortaya çıkışına giden yolda da karşımıza çıktığını fark edeceklerdir. Bu yüzden onlar amaçlarını Schopenhauer'ın, yani felsefi dâhinin yeniden doğuşuna giden yolun açılması olarak tanımlayabilirler. Ne var ki, en başından itibaren onun öğretilerinin etkisine ve yaygınlaşmasına karşı çıkan ve filozofun yeniden doğuşunu mümkün olan her aracı kullanarak en sonunda önlemeye çalışan şey, kısaca söylemek gerekirse, çağdaş insan doğasının sapkınlığıdır. Bu yüzden yazgıları büyüklük olan tüm o insanlar, sırf kendilerini bu sapkınlıktan kurtarabilmek için inanılmaz bir enerji harcamalıdırlar. Onların şimdi adım attıkları dünya yalanlarla örtülüdür; bu yalanların ille de dinsel dogmalar olmaları gerekmiyor,

yalnızca ‘ilerleme’, ‘genel eğitim’, ‘milliyetçilik’, ‘modern devlet’, ‘kültürel mücadele’[49] gibi, yanlış yola sapmış nosyonlar da olabilirler. Hakikaten de, günümüzdeki tüm genel açıklamaların yapay ve doğal olmayan bir maske taşıdıkları ve bu yüzden gelecekteki daha aydınlanmış bir neslin – sağlığımızın yerinde olduğu konusunda yüksek sesle ne kadar böbürlenirsek böbürlenelim, bizim çağımızı iyice şekilsizleşmek ve deforme olmakla suçlayacağı iddia edilebilir. Schopenhauer’a göre, antika vazoların güzelliği onların tam olarak hangi amaç için tasarlandıklarını böylesine nahif bir tarzda ifade etmeyi başarmaları olgusundan kaynaklanır; aynı şey antiklerin ürettiği tüm diğer eşyalar için de söylenebilir. Biz, eğer doğa vazo, amfora, lamba, masa, sandalye, miğfer, kalkan, zırh ve benzerlerini yaratacaksa, onların tam da böyle görüneceği duygusuna sahibiz. Tersine, günümüzde neredeyse mevcut sanatın, devletin, dinin, eğitimin içinde –anlaşılır nedenlerden ötürü, “vazolarımızın da içinde– olduğuna tanık olan herhangi biri, kendilerini belli bir barbarca keyfiyet ve abartı ile ifade eden insanları keşfeder. Ve ortaya çıkmakta olan bir dâhiyi hiçbir şey, böylesi tuhaf kavramların ve böylesi anlamsız ihtiyaçların moda olduğu bir çağ kadar engelleyemez. Bunlar, gözle görülmeden ve açıklanamadan, çoğu zaman dâhi kendi sabanını sürerken onun bileğini bir hayli büken kurşuni güçlerdir – sonuç, dâhinin en yüce eserlerinin bile, şiddet aracılığıyla ortaya çıkmak zorunda kaldıkları için, belli ölçüde bu şiddetin izlerini taşımak zorunda kalışıdır.

Eğer şimdi de doğmuş bir filozofun en azından zamanın moda sapkınlığı tarafından ezilmekten –en isabetli zamanda– kurtulmasına yardımcı olan koşullara geçmem gerekirse, burada özgün bir şey gözüme çarpıyor: Bu koşullar kısmen, bizzat Schopenhauer’ın içinde büyüdüğü koşullardan başka bir şey değildir. Doğrusunu söylemek gerekirse, herhangi bir karşı koşullar eksikliği yoktu: örneğin, çağın sapkınlığı, beyhude bir anne kültü maskesi altında korkunç biçimde Schopenhauer’ın yakınlarına sokulmuştu. Ama babasının kişiliğindeki onurlu ve özgür cumhuriyetçilik Schopenhauer’ı adeta annesinden kurtardı ve bir filozofun ihtiyaç duyduğu en ilk şeyi verdi: kararlı ve gözü pek mertlik. Bu baba ne bir memur ne de bilgindi; sık sık oğluyla birlikte yabancı ülkelere giderdi, tüm bu yurt dışı seyahatleri, kitapları değil insanları tanımaya, hükümetlere değil gerçeğe saygı göstermeye yazgılı biri için büyük avantajlar sağlıyordu. Kimi zaman ya uyuşuyor ya da ulusal sınırlanmışlıklar karşısında aşırı ölçüde duyarlı

oluyordu; İngiltere, Fransa ve İtalya’da, kendi ülkesinde yaşadığından daha farklı yaşamadı ve İspanya’nın ruhuna duyduğu yakın ilgi hiç de az değildi. Bir bütün olarak bakıldığında, Schopenhauer bir Alman olarak doğmuş olmayı bir onur olarak değerlendirmiyordu; ve farklı siyasal koşullar altında[50] fikrini değiştirebileceğinden emin değilim. İyi bilindiği üzere, Schopenhauer devletin tek amacının iç düşmanlara, dış düşmanlara ve koruyuculara karşı koruma sağlamak olduğuna ve devlete koruma dışında başka bir amaç atfetmenin, onun gerçek amacını kolayca tehlikeye atabileceğine inanıyordu. Bu yüzden Schopenhauer –tüm sözde liberalleri dehşet içinde bırakarak– tüm servetini, düzeni sağlamak üzere 1848 yılında savaşan Prusya askerlerinin dul eşlerine miras bıraktı. Bundan böyle birinin devleti ve onun görevlerini yalın bir bağlamda anlayabilmesinin giderek daha fazla entelektüel üstünlüğün bir göstergesi haline gelmesi muhtemeldir; zira furor philosophicus’a[51] sahip olan herhangi birinin furor politicus[52] gibi şeyler için zamanı olmayacaktır ve böyle biri her gün gazete okumaktan, her şeyden önce de bir partiye hizmet etmekten akıllıca kaçınacaktır, her ne kadar anavatanı gerçek bir tehlike ile karşı karşıya kaldığında üzerine düşeni yapmaktan bir an bile çekinmese bile. Politikacılar dışındaki insanların politika ile ilgilenmek zorunda kaldıkları tüm devletler kötü bir şekilde kurulmuştur ve bu politikacı bolluğundan dolayı yok olmayı hak eder.

Schopenhauer’a dair bir başka özellik, onun başlangıçtan itibaren bir bilgin olmak üzere eğitilmemesi ve buna yazgılı olmaması olgusuydu; bunun yerine, o gönülsüzce de olsa, bir süre bir tüccarın bürosunda çalışmış ve her halükârda gençliği boyunca, büyük bir ticarethanenin daha özgür havasını solumuştu. Bir bilgin asla bir filozof olamaz; Kant bile bunu yapamadı ve bunun yerine, dehasının doğuştan gelen dürtüsüne rağmen, sonuna kadar, kelimenin tam anlamıyla bir krizalit[53] durumu içinde kaldı. Benim bunu söylemekle Kant’a haksızlık yaptığımı düşünen herhangi biri bir filozofun ne olduğunu bilmiyordur, çünkü filozof yalnızca büyük bir düşünür değil, ama aynı zamanda gerçek bir insandır. Peki, bilginin gerçek bir insan olduğu görülmüş müdür? Kavramların, fikirlerin, geçmişteki olayların veya kitapların kendisi ile şeyler arasına girmelerine izin veren herhangi biri –başka bir deyişle, kelimenin en geniş anlamında tarihe yazgılı olan herhangi biri– asla şeyleri ilk defa görmeyecek ve kendisi de asla ilk defa görülen bir şey olmayacaktır. Ama bu iki özellik filozofta iç içe

geçmelidir, çünkü filozof kendi eğitiminin önemli bir kısmını kendisinden almalıdır ve çünkü filozof kendi kendisine tüm dünyanın bir benzeri ve özeti olarak hizmet eder. Eğer biri kendisini diğer insanların görüşleri doğrultusunda değerlendirirse, o zaman o kişinin kendisinde asla başka insanların görüşlerinden başka bir şey keşfedemeyeceği hiç de şaşırtıcı olmasa gerek! İşte bilginler tam da böyledirler, böyle yaşarlar, böyle görürler. Schopenhauer ise, tam tersine, dehayı yalnızca yakınında, kendi içinde değil, ama aynı zamanda kendi dışında, Goethe'de görmek gibi tarifsiz bir şanslılığa sahip olmuştu. Schopenhauer bu çifte düşünme aracılığıyla, tüm bilimsel amaçlar ve kültür hakkında tepeden tırnağa eğitilmiş ve bilgeliğe ulaşmıştı. Bu deneyim sayesinde, her sanatsal kültürün özlem duyduğu özgür ve güçlü insanın hangi bileşenlerden oluşması gerektiğini görmüştü. Böyle bir görüş açısı dikkate alındığında, Schopenhauer'ın modern insanın bilimsel ya da ikiyüzlüce tavrıyla sözde "sanat"la uğraşmaktan haz alması mümkün olabilir miydi? Ne de olsa, çok daha üstün bir şey onun gözüne ilişmişti: Tüm yaşamın, en üstün ve en mükemmelleşmiş yaşamın bile terazide tartıldığı ve hâlâ noksan geldiği korkunç, dünya üstü bir yargılama sahnesi: Schopenhauer, azizi varoluşun yargıcı olarak görmüştü.[54] Schopenhauer'ın daha sonra tüm metinlerinde tanımlamaya giriştiği böyle bir yaşam anlayışına kaç yaşında sahip olmuş olması gerektiğini belirlemek imkânsız. Genç Schopenhauer'ın bu muazzam görüş açısını çok önceden gördüğü –hatta insan çocuk Schopenhauer'ın bile onu daha baştan gördüğüne inanma eğilimindedir– kanıtlanabilir. Schopenhauer'ın daha sonra yaşamın ve kitapların yanı sıra, bilginliğin tüm alanlarından öğrendiği her şey, bu vizyonu ifade etmek için gerekli olan araçları ve renkleri sağlamanın ötesine geçmedi. Kantçı felsefe bile Schopenhauer'a öncelikle, o vizyonu daha açık seçik biçimde ifade edebilmesine olanak verdiğine inandığı olağanüstü bir retorik araç olarak hizmet etti, tıpkı Budist ve Hıristiyan mitolojinin de zaman zaman onun için aynı amaca hizmet etmesi gibi. Schopenhauer için sadece bir görev ve onu yerine getirecek yüz binlerce yol, bir anlam ve onun ifade edilmesini sağlayacak sayısız hiyeroglif söz konusuydu.

Schopenhauer'ın yaşamını gerçekten böyle bir göreve adamış olması, vitam impendere vero[55] düsturuna bağlı kalması ve hiçbir zaman yaşamın bayağı ihtiyaçlarının baskısı altına girmemiş olması, onun varlığının en muhteşem koşullarından biri olarak sayılmalıdır. Schopenhauer'ın bunun

için babasına teşekkür ediş tarzının görkemi iyi bilinmektedir. Oysa Almanya’da teorik insan genellikle kendi kişiliğinin saflığı pahasına bilginin peşinde koşarak mesleğini icra eder – itibar ve unvan peşinde olan, dikkatli ve itaatkâr, etkili insanlara ve kendinden üstün olanlara boyun eğen “hürmetkâr bir serseri” olarak. Ne yazık ki Schopenhauer, sırf onlara benzemeyi beceremediği için, çok sayıda bilgini gücendirmeyi başarmıştır.

8.

Bunları yazmakla, zararlı karşı güçlere rağmen, felsefi dehanın günümüzde ortaya çıkabileceği bazı koşulları ortaya koymuş oldum: Özgür kişilik yiğitliği; erken yaşta insan doğası hakkında bilgilenme; hiçbir bilginlik eğitimi almama; yurtseverliğin getirdiği darlaşmadan bağımsız olma; geçimini sağlama zorunluluğundan muaf olma; devletle hiçbir bağlantısı olmama – kısacası, sadece ve sadece özgürlük, Yunanlı filozofların içinde geliştikleri o harika ve tehlikeli öğenin ta kendisi. Tıpkı Niebuhr'un[56] Platon'a yaptığı gibi, Schopenhauer'ı kötü bir yurttaş olmakla suçlayan herhangi biri, kendisinin iyi yurttaş olması koşuluyla, bunu yapmakta serbesttir; bu durumda o haklı olacaktır, Platon da öyle. Bir başkası da o büyük özgürlüğü bir varsayım olarak yorumlayacaktır; o da haklıdır, çünkü o kendisi böyle bir özgürlük ile ne yapacağını bilemezdi ve onun kendisi için özgürlüğü arzulaması gerçekten de çok küstahça olacaktı. Bu özgürlük hakikaten de ağır bir suç yüküdür ve ancak büyük şeyler yapılarak bu yükün altından kalkılabilir. Gerçekten de yeryüzünün her sıradan evladı, böyle bir imtiyaza sahip olan birine kızgınlıkla bakma hakkına sahiptir ama Tanrı onu, bizzat kendisinin bu imtiyaza sahip olma kaderinden – yani, böylesine korkunç bir mecburiyetten korusun. Böyle biri özgürlüğünden ve yalnızlığından dolayı çabucak ölecek ve can sıkıntısından dolayı bir aptala, art niyetli bir aptala dönüşecekti. –

Buraya kadar anlatılanlardan bir şeyler öğrenecek ve öğrendiklerini bir şekilde çocuğunun özel eğitimine uygulayacak bir baba herhalde vardır, her ne kadar babaların, çocuklarının filozof olmalarını istemeleri kesinlikle beklenemese de. Her çağda babaların tüylerini en çok diken diken eden düşüncenin, en büyük sapkınlık düşüncesi olarak, çocuklarının filozof olmaları düşüncesi olması muhtemeldir. Bildiğimiz gibi Sokrates, "gençliğin yozlaştırılması"ndan dolayı babaların gazabının kurbanı olmuştu ve Platon tam da bu nedenlerden hareketle, filozofun ortaya çıkışının babaların mantıksızlığına bağlı olmaması için, tamamen yeni bir devlet kurmanın gerekli olduğunu düşünüyordu. Şimdi sanki Platon neredeyse gerçekten bir şeyleri başarmış gibi görünüyor. Çünkü günümüzde modern devlet, felsefenin geliştirilmesini kendi görevlerinden biri olarak değerlendiriyor ve her zaman bir dizi insanı, filozofun ortaya çıkışının vazgeçilmez koşulu olarak anladığımız o "özgürlük" ile kutsamaya

çalışıyor. Tarihsel olarak, Platon inanılmaz ölçüde şanssız olmuştur; temelde onun önerilerine uyan bir sistem ortaya çıkar çıkmaz, yakından incelediğinde, bunun her defasında, çirkin bir meydan okuma, gerçek çocuğun verilip karşılığında gulyabaninin alınması olduğu ortaya çıkmıştır. Platon'un "tanrıların oğulları" tarafından yönetilen ideal devleti ile kıyaslandığında, aynı şey, örneğin Ortaçağ'daki papazlar devleti için de geçerlidir. Oysa şimdi, modern devlet açıkçası, devlet yöneticiliğine filozofları atamaktan en uzak noktadadır – "Bunun için Tanrıya şükürler olsun!" diyecektir her Hıristiyan. Fakat devlet tarafından anlaşıldığı haliyle, felsefenin geliştirilişini bile, devletin onu Platonca anlayıp anlamadığını, yani devletin onu, sanki yeni Platonlar yaratmak devletin asli göreviymiş gibi, ciddiyet ve samimiyetle ele alıp almadığını görmek için incelemek gerekecektir. Eğer filozof bu çağda çoğu zaman tesadüfen ortaya çıkıyorsa – o zaman devlet şu anda bu tesadüfü bilerek zorunluluğa dönüştürme ve bu noktada doğaya yardımcı olma göreviyle de gerçekten karşı karşıya mıdır?

Ne yazık ki tecrübe bize daha iyisini öğretmektedir – veya daha kötüsünü: Tecrübe, doğaları itibariyle büyük filozoflar söz konusu olduğunda, hiçbir şeyin devlet tarafından desteklenen kötü filozoflar kadar onların ortaya çıkışını ve çoğalmalarını engellemediğini söylemektedir. Bu can sıkıcı bir konu, değil mi? Bildiğimiz gibi bu, Schopenhauer'ın üniversite felsefesini konu alan ünlü incelemesinde[57] ilgisini yönelttiği konudur. Bu konuya geri dönüyorum çünkü insanların bunu ciddiye almaya yani kendilerinin kimi eylemlere sevkedilmeye izin vermeye zorlanmaları gerekiyor. Ve böyle bir eylem çağrısını içermeyen her sözü boş söz olarak kabul ediyorum. Ne olursa olsun, bizim en yakın çağdaşlarımızla özellikle ilgili olduklarından, Schopenhauer'ın ebediyen geçerli olan önermelerinin doğruluğunu bir kez daha göstermek yararlıdır, çünkü iyi huylu bir kişi, onun şiddetli suçlamalarıyla birlikte Almanya'da her şeyin daha iyi gitmeye başladığına inanabilir. Oldukça önemsiz olan bu noktada bile, Schopenhauer'ın işi henüz tamamlanmamıştır.

Daha yakından incelendiğinde, devletin şimdi felsefenin iyiliği için birkaç insana bahşettiğini söylediğim o "özgürlük" hiç de özgürlük değil, tersine sadece orada bulunan kişiyi doyuran bir makamdır. O nedenle, günümüzde felsefenin geliştirilmesi, felsefeyi bir geçim sağlama meşgalesi haline getirmeyi başaran devletin en azından birkaç kişinin felsefe sayesinde geçinmesini mümkün kılması olgusuna dayanmaktadır. Buna karşılık, Antik

Yunan bilgelerine devlet tarafından maaş bağlanmamıştı, tersine bunlar olsa olsa bir defalığına, tıpkı Zenon gibi, bir altın taçla ve Kerameikos'ta[58] bir mezarla onurlandırılıyordu. Genel olarak, birinin felsefe sayesinde nasıl geçimini sağlayabildiğine işaret edilerek gerçeğe hizmet edilip edilmediğini söyleyemem, çünkü böylesi durumlarda her şey bu yolu seçen bireyin davranış tarzına ve iyiliğine bağlıdır. Bir insanın kendi türdeşi olan diğer insanlara şunu söylemesine yol açan bir övünme ve özsaygı derecesini rahatlıkla düşünebiliyorum: "Bana bakın, çünkü benim yapacağım daha iyi şeyler var: yani size bakmak." Platon ile Schopenhauer örneklerinde, böyle bir karakter ve ifade büyüklüğü yersiz değildi; bu yüzdendir ki tüm filozoflar arasında onlar üniversite filozofları olabilirdi, tıpkı Platon'un, felsefenin saygınlığını azaltmadan, bir süreliğine saray filozofu olarak hizmet etmiş olması gibi. Fakat Kant bile, biz bilginlerin meylettiği gibi, saygılı ve itaatkârdı ve her halükârda, akademik felsefe bir saldırıya uğradığında onu savunacak bir konumda olmasın diye, devleti inceleyiş tarzında herhangi bir büyüklük sergilemedi. Akademik felsefeyi savunma kabiliyetine sahip şahsiyetler var olmasına rağmen –Platon ve Schopenhauer gibi şahsiyetler– ben hâlâ bir şeyden korkuyorum: Onlar asla bunu yapma imkânı bulamayacaklardır, çünkü hiçbir devlet onları böylesi mevkilere getirerek bu tür insanlara imtiyazlar vermeyi göze alamaz. İyi ama neden? Çünkü her devlet onlardan korkar ve hep korkmadığı filozoflara imtiyazlar verir. Elbette zaman zaman, devletin böyle bir felsefeden korktuğu da olur ve devletin, felsefenin kendisinden yana olduğu görüntüsünü vermek üzere filozofları kendi tarafına çekmek için daha çok çaba harcadığı zamanlar tam da bu korkunun söz konusu olduğu zamanlardır – çünkü devlet böylelikle isimleri "filozof" olarak geçen ama korkulacak bir tarafları olmayan insanları kendi tarafına çekmiş olacaktır. Fakat eğer, devlet de dahil olmak üzere, gerçekten her şeyi gerçeklik ölçütü ile ölçmek istercesine hareket eden biri ortaya çıkarsa, o zaman devlet –her şeyden önce kendi bekâsını güvence altına alacağından– böyle bir kişiyi düşman olarak değerlendirip sürgün etmekte haklı olacaktır, tıpkı kendisini devletin üstünde tutan ve devletin yargıcı olarak hareket etmek isteyen her dini düşman olarak görüp yasakladığı gibi. Böylece, eğer biri devlet tarafından desteklenen bir filozof olmayı içine sindirebiliyorsa, o aynı zamanda devlet tarafından, gerçeği her kuytuya ve çatlağa dek izlemekten vazgeçmiş biri olarak görülmeyi de içine sindirmelidir. En azından imtiyazlı olduğu ve istihdam edildiği sürece bir şeyi – yani devleti, gerçeklikten daha

üstün tutmalıdır. Üstelik yalnızca devleti değil, ama aynı zamanda devletin kendi bekâsı için talep ettiği her şeyi: Örneğin, özel bir din, sosyal düzen ve askeri örgütlenme türünü – bunlardan her birinin üzerinde noli me tangere[59] yazılıdır. Bugüne kadar herhangi bir üniversite filozofunun kendi yükümlülüklerinin ve sınırlanmışlıklarının gerçek boyutunu kavradığı görülmüş müdür? Bilmiyorum. Ama eğer biri bunu gerçekten kavramış ve buna rağmen devletin hizmetkârı olarak kalmaya devam etmişse, o kişi her halükârda, gerçeğin zavallı bir dostuymuş demektir. Ve eğer hiçbir zaman hiçbir şekilde bunu kavramamışsa – o halde, bana öyle görünüyor ki bu durumda bile o hâlâ gerçeğin dostu değildir.

Bu en genel itirazdır; doğrusunu söylemek gerekirse, oldukları gibi olan çağdaş insanlar için, bu en zayıf ve en alakasız itirazdır. Onların çoğu omuz silkip şunları söylemekle tatmin olacaktır: “Sanki bugüne kadar büyük ve temiz bir şey bu yeryüzünde insanın alçaklığına ödün vermeden yaşamayı ya da hayatta kalmayı başarabilmiş gibi! Devletin filozoflara maaş bağlayıp onları kendi hizmetine almak yerine onlara zulmetmesini mi tercih ederdiniz?” Bu son soruyu cevaplamadan önce, mevcut felsefenin devlete verdiği ödünlerin oldukça geniş çaplı olduklarını eklememe izin verin. Birincisi, devlet kendi felsefi hizmetkârlarını seçer ve tam da kendi kurumları için ihtiyaç duyduğu sayıda seçer. Devlet bunu yapmakla, kendisine iyi ile kötü filozoflar arasında ayırım yapıyor olabilme görünümü kazandırır ve daha da önemlisi, kendisinin profesörlük kürsülerini dolduracak sayıda iyi filozofun her zaman var olacağını farz eder. Devlet yalnızca nitelik meselelerinde değil, ama aynı zamanda nicelik meselelerinde de bir otoritedir. İkincisi, devlet seçtiği kişileri belirli bir yerde ikamet etmeye, belirli kişilerle birlikte olmaya ve belli etkinliklerde bulunmaya zorlar; seçilen bu kişiler her gün ve sabit bir saatte, öğrenmek isteyen her öğrenciye ders vermek durumundadırlar. Soru: bir filozof, her gün bir şey öğretmek gibi vicdani bir sorumluluk altına girebilir mi? Üstelik de dinlemek isteyen herhangi birine öğretmek? Böyle bir filozofun esasen bildiğinden daha çok şey bildiğini iddia etmesi gerekmeyecek midir? Ancak en yakın arkadaşlarıyla güvenli biçimde konuşabileceği konuları bilinmeyen bir dinleyici kitlesi önünde konuşması gerekmeyecek midir? Ve daha da önemlisi, filozof – önceden belirlenmiş bir konu hakkında kamusal düşünme sorumluluğunu üstlenmekle, kendisini, en görkemli özgürlüğünden, ne zaman ve nereden çağırırsa çağırsın kendi dehasını

izleme özgürlüğünden, yoksun bırakmış olmaz mı?[60] Ve tüm bunlar olduğu gibi gençliğin gözü önünde cereyan ediyor! Böyle bir düşünüş tarzı daha başından itibaren adeta hadım edilmiş olmuyor mu? Filozof günün birinde kendisini şöyle hissederse ne olacak: “Bugün düşünemiyorum; hiçbir zekice fikir aklıma gelmiyor.” – Ama buna rağmen filozof ayağa kalkmak ve sanki düşünüyormuş gibi davranmak zorunda kalacaktır!

Birileri şöyle bir itirazda bulunacaktır: “Ama o hiç de düşünmek zorunda değil, tersine yalnızca şeyleri yeniden baştan sona düşünmesi ve her şeyden önce, öğrencilerinin henüz bilmediği bir şeyleri her zaman ilişkilendirebileceği daha önceki tüm düşünürlerin bilimsel uzmanı olması beklenir.” – Felsefe kendisini var olmaya zorladığında, devlete verdiği en tehlikeli üçüncü ödün tam da budur: İlkin ve en başta bilginlik ve her şeyden önce de felsefe tarihi bilgisi. Buna karşılık, tıpkı şair gibi, şeylere saf bir şekilde ve sevgiyle yaklaşan ve onların derinliklerine yeterince inemeyen dâhi için ise, başkalarının sayısız sapkın fikirlerini bu şekilde didik didik etmek, düşünülebilecek en iğrenç ve sevimsiz iştir. Geçmişin bilimsel tarihi, ne Hindistan’da ne de Yunan’da asla gerçek bir filozofun işi olmamıştır ve eğer bir felsefe profesörü bu tür meselelerle ilgileniyorsa, kendisi hakkında söylenebilecek en iyi şeyin “O yetenekli bir filolog, antikiteci, dilbilimci veya tarihçidir” olacağı, asla “O bir filozoftur” olmayacağı olgusunu kabul etmelidir. Dediğim gibi, söylenecek olan en iyi şey budur, çünkü üniversite profesörleri tarafından yapılan bilimsel çalışmaların çoğu, bir filolog tarafından, bilimsel sağlamlıktan yoksun, düzeysiz ve sıkıcı olan yetersiz çalışmalar olarak değerlendirilecektir. Örneğin, kim, Yunan felsefesinin tarihini, Ritter, Brandis ve Zeller’in bilgince ama pek de bilimsel olmayan ve çok şükür ki pek sıkıcı olan eserleri tarafından üzerine örtülen uyutucu sis perdesinden kurtarabilir? Ben kendi payıma Zeller’den ziyade Diogenes Laertios’u[61] okumayı tercih ederim, çünkü ikincisinde en azından antik felsefenin ruhu canlı iken, birincisinde ne bu antik ruh ne de başka herhangi bir ruh canlı kalmıştır. Ve sonuç olarak, dünyada gençlerimizin niçin felsefe tarihi gibi bir kaygısı olsun? Fikirler karmaşasının onları kendileri hakkında fikir sahibi olmaktan vazgeçireceği mi beklenmektedir? Onların, bizim katettiğimiz şaşırtıcı mesafe için yapılan kutlamalara katılmaları mı beklenmektedir? Hatta onların felsefeden nefret etmeyi ve onu küçümsemeyi öğrenmeleri de mi beklenmektedir? Öğrencilerin felsefe sınavlarına hazırlanırken kendilerine

nasıl işkence yaptıklarını, insan aklının en çılgın ve en yakıcı düşüncelerini, en görkemli ve kavranılması en zor düşüncelerle birlikte, nasıl kendi zavallı beyinlerine tıkıştırdıklarını bilen bizler, durumun sonuncu sorudaki gibi olduğuna inanma eğilimindeyiz. Herhangi bir felsefeye yöneltilmesi mümkün olan ve bir şeyi kanıtlayabilen biricik eleştiri, kişinin bu felsefe ile yaşayıp yaşayamayacağını görmektir ki bu hiçbir zaman hiçbir üniversitede öğretilmemiştir. Üniversitelerde öğretilen tek şey sözcükler hakkındaki sözcüklerin eleştirisidir. Şimdi de, hayatta fazlaca bir deneyimi olmayan, içinde elli sistemin ifade edildiği sözcükler ile bu sistemin elli eleştirisinin yan yana ve karmakarışık biçimde durduğu genç bir aklı düşünün – ne biçim bir çöplük, ne biçim bir balta girmemiş orman, ne biçim bir felsefe eğitimi maskaralığı! Ama, mantığa vurulduğunda, bu hiç de bir felsefe eğitimi değil, tersine felsefede nasıl sınava girileceği eğitimidir; çoğu zaman bundan çıkan sonuç, iyi bilindiği üzere, sınava tabi tutulan –evet, ama yalnızca fazlasıyla zor bir sınava tabi tutulan!– kişinin kurtuluş edasıyla iç çekerek kendi kendisine şunu itiraf etmesidir: “Tanrıya şükürler olsun ki ben bir filozof değil, yalnızca bir Hıristiyanım ve devletimin bir yurttaşıyım!”

Sakın tam da bu kurtuluş edasıyla iç çekme devletin amacı, “felsefe eğitimi” ise yalnızca felsefeden vazgeçirme olmasın? Bunu kendinize bir sorun. – Eğer işler böyle yürüyorsa, o zaman korkacak bir tek şey var: Gençliğimizin, felsefenin esasen ne amaçla yanlış kullanıldığını nihayet fark etmesi. En yüce amaç, yani felsefi dehanın yaratılması, yalnızca bir bahane midir? Yoksa gerçek amaç bu dehanın yaratılmasının önlenmesi midir? Onun anlamı bükülerek tersine mi çevrilmiştir? İyi öyleyse, koca bir siyasal ve profesörce kurnazlıklar kompleksine eyvahlar olsun! –

Peki, bu türden bir şey daha şimdiden ortalıkta dolaşıyor olabilir mi? Bilmiyorum; ama üniversite felsefesi her halükârda evrensel bir kötü üne kavuşarak zan altına girmiştir. Bu bir bakıma, şu anda özellikle güçsüz bir kuşağın profesörlük kürsülerini elinde bulunduruyor olması olgusuna bağlıdır ve eğer Schopenhauer üniversite felsefesini konu alan incelemesini bugün yazıyor olsaydı, artık kısa kalın bir sopaya hiç de ihtiyaç duymayacak, bunun yerine yalnızca bir kamışla galip gelecekti. Onlar, Schopenhauer’ın çarpık kafalarını yumrukladığı o sözde düşünürlerin mirasçıları ve halefleridir; öylesine çocukça ve cüce gibi hareket ediyorlar ki insana şu Hint atasözünü anımsatıyorlar: “İnsanlar edimlerine göre

doğarlar; aptal, sağır, dilsiz, biçimi bozulmuş olarak.” Bu babalar “edimleri”ne göre, tam da bu atasözünün belirttiği halefleri haketmişlerdir. Bu yüzden, tıpkı akademiler dışındaki insanların daha şimdiden felsefe olmaksızın işlerini yürütebilmeleri gibi, akademilerimizdeki genç insanların da kısa süre içinde, üniversitelerde öğretilen haliyle, felsefe olmaksızın işlerini yürütebilecek hale geleceklerinden kesinlikle şüphe edilemez. Bir an için kendi öğrencilik günlerinizi hatırlayın; örneğin ben, akademik filozoflara tamamen duyarsızdım ve onları, gazeteleri okuyan, boş zamanlarında konserlere giden ve kendi akademik meslektaşlarının bile kibarlıkla maskelenmiş bir küçümsemeyle davrandıkları diğer bilgili müritlerin vardığı sonuçlardan faydalanarak şeyleri kitabına uyduran insanlar olarak görüyordum. Onların itibarının kaynağı, çok az şey bilmeleri ve bu bilgi eksikliğini maskeleyecek muğlak bir cümleyi bulmakta hiçbir zaman sıkıntı çekmeyişleriydi. Bu yüzden onlar, keskin görme gücü olan birinin asla uzun süre tahammül edemeyeceği o loş ışıklı yerlerde oyalanmaya bayılırlardı. Onlardan biri doğa bilimlerinden şöyle yakınıyordu: “Doğa bilimlerinin hiçbir dalı, oluşun en yalın sürecini bana tam olarak açıklayamıyor, öyleyse o bilim dalların neden benim için en ufak bir önemi olsun ki?” Başka biri tarih hakkında şöyle diyor: “Tarihin, düşünceleri olan insanlara söyleyebileceği hiçbir şey yoktur.” – Kısacası onlar, hiçbir şey bilmemenin niçin bir şey öğrenmekten daha felsefi olduğu konusunda her defasında bir neden buluyorlardı. Ama eğer onlar günün birinde gerçekten kendilerini öğrenmeye vermişlerse, öylesi zamanlarda onların gizli dürtüsü hep bilgili müritleri atlatmak ve bir çatlak ya da karanlık bir yarıkta muğlak bir imparatorluk kurmak olmuştur. Böylece onlar yalnızca, vahşi oyunu onu sürdüren avcıların başında kalması anlamında bilgili müritlerin başında kalmıştır. Son zamanlarda onlar, aslında bilgili müritlerin yalnızca muhafızları ya da sınır bekçileri olduklarını iddia etmekten zevk almaya başladılar; kısa bir süre kimsenin dönüp bakmayacağı aylak bir kuşkuculuğa dönüştürme niyetinde oldukları Kantçı doktrin, bu amaçları bakımından onlara özellikle iyi hizmet ediyor. Onlardan biri ancak orda burda bir parça metafizik düzeye yükseliyor ki bunun da sonuçları hep aynı: baş dönmesi, baş ağrıları ve burun kanamaları. Sise ve bulutlara yapılan bu yolculuk defalarca başarısız kaldıktan sonra, gerçek bilginliğin katı, mantıklı havarisi tarafından tekrar tekrar saçlarından yakalanıp aşağıya sürüklendikten sonra, onların yüzünde alışıldık alınganlık ve yalanı yakalanmış birinin ifadesi beliriyor. Onlar kendi keyifli

güvenlerini tamamen kaybetmişlerdir, o yüzden artık onların hiçbiri en düşük oranda bile kendi felsefesi için yaşamıyor. Bir zamanlar onların bir kısmı kendilerinin yeni dinler icat etme ya da eskilerinin yerine kendi sistemlerini koyabilme kabiliyetine sahip olduklarına inanıyordu; şimdilerde bu küstahlığı kaybettiler ve onlar artık, asla Lucretius[62] kadar cesur olmayan ve insanlığı baskı altında tutan sıkıntılar karşısında öfkeye kapılmayan, çoğunlukla sadece dindar, utangaç, şaşkın insanlardır. Onlardan artık mantıksal düşünüşü bile öğrenemeyiz ve kendi güçleri üzerine yapılan doğru bir değerlendirmeyi temel alarak, normalde genel bir kabul gören tartışma uygulamalarından vazgeçmişlerdir. Hiç kuşkusuz tek tek bilgili müritler günümüzde sözde filozoflardan daha mantıklı, dikkatli, ılımlı, yaratıcı –kısacası daha felsefidirler– o yüzden, Bagehot adlı o tarafsız İngiliz'in günümüzün sistem yapıcıları hakkında söylediklerine herkes katılacaktır: "Tuhaf bir doğru ve yanlış karışımına sahip olacaklarından ve böylece yaşamı onların sonuçları üzerinde muhakeme yaparak geçirmeye değmeyeceğinden neredeyse tamamen emin olmayan birileri var mıdır? Bir sistemin oluşturduğu kalabalık gençleri kendisine çekiyor ve ihtiyatlıları etkiliyor; ama kültürlü kişiler ona oldukça şüpheyle yaklaşıyor. Onlar yararlı öğüt ve önerilere açıklar ve en küçük gerçek bile her zamankinden daha büyük bir memnuniyetle karşılanıyor. Fakat büyük bir tümdengelimci felsefe kitabında kuşkulanılacak çok şey vardır. Kanıtlanmamış sayısız soyut ilke iyimser insanlar tarafından hevesle benimsenmekte ve ardından dikkatli bir şekilde, tüm dünyayı açıklamaları beklenen teorilere ve kitaplara serpiştirilmektedir. Ancak dünya tamamen bu soyutlamalara zıt biçimde işlemektedir ve öyle de olmalıdır, çünkü onlar dünyanın karşıt bir doğrultuda hareket etmesini gerektiriyor."[63] Eğer daha önceki zamanlarda filozof, özellikle Almanya'da, sürekli olarak kafasını her önüne çıkan direğe çarpma tehlikesi içinde olacak kadar derin düşünceye dalmışsa, günümüzde filozofların yanında, Swift'in, zaman zaman onların gözlerine ya da başka yerlerine hafif bir darbe indiren Laputalılar[64] hakkında aktardığı türden koca bir keklik palazı sürüsü var. Bazen bu darbeler birazcık fazla sert olur ve o zaman bu hayalciler kendilerini unutup darbeye karşılık verirler ki bu her zaman onların canlarını fazlasıyla sıkan bir durumdur. "Direği görmüyor musun, salak?"[65] diye bağırır o zaman keklik palazı – ve filozof aslında çoğu zaman direği görür, sonra tekrar sakinleşir. Bu keklik palazları doğa bilimleri ve tarihtir; onlar, bir zamanlar felsefe ile kafası karışmış olan Alman hayal ve düşünce dünyasının gözünü

aşamalı olarak öylesine korkutmuştur ki kendi başlarına yürümeye çalışmaktan vazgeçmek o düşünce tüccarlarını fazlasıyla mutlu etmiştir. Bununla birlikte, onlar farkında olmayarak kendi keklik palazlarının kucağına düştüklerinde ya da kendileri körü körüne takip edilebilsinler diye onlara bir sicim bağladıklarında, keklik palazları derhal en korkutucu kanat sesini çıkarırlar – sanki şöyle demek istiyorlarmışçasına: “Doğa bilimlerini veya tarihi kirleten böyle bir düşünce tüccarı ihtiyaç duyduğumuz en son şeydir! Çıkarın onu buradan!” Onlar sonra bir kez daha kendi belirsizliklerine ve çaresizliklerine sendeleyerek geri çekilirler; ne pahasına olursa olsun doğa biliminin küçük bir parçasına dokunmak isterler –diyelim ki Herbartçıların[66] yaptığı gibi, ampirik felsefe tarzında– ve kesinlikle tarihin bir parçasına da dokunmak isterler – o zaman, en azından, kamu içinde, bilginlik işi ile meşgul oldukları izlenimini yaratabilirler, her ne kadar özel planda her türlü felsefe ve bilginliğin cehennemi boylamasını arzu etseler de. –

Ama eğer bu kötü filozoflar sürüsünün gülünç olduğunu itiraf etsek bile – ki bunu kim itiraf etmez– onlar ayrıca ne ölçüde zararlıdır? Kısaca cevap vermek gerekirse: felsefeyi gülünç bir şey haline getirdikleri ölçüde. Devlet destekli bu sözde felsefe sahnede kaldığı sürece, gerçek bir filozofun her büyük etkisi cüceleştirilecek ya da en azından engellenecek ve bunun nedeni de bu büyük davanın temsilcilerinin kendi üzerlerine aldıkları o gülünç felsefe lanetinin bizzat davanın kendisinin üzerine çökmesinden başka bir şey olmayacaktır. Bu yüzden ben, devletin ve akademik onaylamanın her biçiminin felsefeden ayıklanmasını ve hem devletin hem de akademinin –onlar için çözülemez olan– gerçek ile sahte felsefe arasında ayırım yapma işinden tamamen kurtarılmasını kültürün gerekliliklerinden biri olarak değerlendiriyorum. Bırakın filozoflar hızla çoğalmaya devam etsin, onlara hiçbir istihdam ve sivil meslekleri özümseme umudu vermeyin, onları maaşlarla ayartmaktan vazgeçin. Hatta daha fazlasını yapın: onları kovuşturmalara uğratın, onlara kötü gözle bakın – siz o zaman görün mucizeleri! O zaman onlar oraya buraya dağılıp altına sığınacakları bir çatı arayacaklardır, o zavallı sahte filozoflar; birisi papaz evine sığınacak, bir başkası bir okul binasına, bir üçüncüsü kendisini bir gazetenin yazı işleri bürosunda saklayacak, bir dördüncüsü kızların bitirdiği okullar için ders kitabı yazacak, aralarında en zeki olanı çift sürecek, en kibirli olanı ise bir saray adamı olacaktır. Birdenbire her şey boşalmış, hepsi

de kümesten uçup gitmiştir, çünkü kendinizi kötü filozoflardan kurtarmak kolaydır; yapacağınız tek şey onlara imtiyaz vermekten vazgeçmektir. Ve bu, her halükârda, herhangi bir felsefenin, ne olursa olsun, kamu ve devlet tarafından himaye edilmesinden daha tavsiye edilebilir bir şeydir.

Devlet hiçbir zaman gerçek ile ilgilenmez, tam tersine her zaman yalnızca kendisi için yararlı olan gerçek ile, daha doğrusu, ister gerçek ister yarı gerçek isterse de hata olsun, kendisi için yararlı olan her şey ile ilgilenir. Bundan dolayı, felsefe ile devlet arasındaki bir ittifak ancak felsefe devlet için tamamen yararlı olacağına, yani devletin çıkarlarını gerçeğin üzerinde tutacağına söz verirse anlamlı olur. Doğrusunu söylemek gerekirse, eğer devlet, gerçeği hem kendi hizmetine alabilse hem de ücret bordrosuna dahil edebilseydi, bu mükemmel olurdu; ne var ki, hiç hizmet etmemenin ve hiçbir ödeme almamanın gerçeğin temel doğasının bir parçası olduğunu devletin kendisi de çok iyi bilmektedir. O nedenle devletin çoğu zaman sahip olduğu şey yalnızca sahte bir "gerçek"tir, maske takmış bir kişidir; ve devletin gerçekten asıl talep ettiği şeyi bu kişi ne yazık ki yerine getiremez: Devletin meşrulaştırılması ve kutsallaştırılması. Bir Ortaçağ prensi, papanın kendisine taç giydirmesini istediğinde, fakat papalıktan onay alamadığında, çoğu zaman bu hizmeti yerine getirecek bir karşı papa atardı. Bu belli bir noktaya kadar hoş görülebilir fakat modern devlet kendisine meşruiyet kazandıracak bir karşı felsefeyi atadığında hoş görülemez çünkü gerçek felsefe hâlâ ona karşı duracaktır – hele hele de günümüzde. Devletin felsefe ile hiçbir şekilde ilgilenmemesinin, ondan hiçbir şey talep etmemesinin, duyarsız olduğu bir şey olarak, onu mümkün olduğu kadar göz ardı etmesinin devlet için daha hayırlı olacağına tüm samimiyetimle inanıyorum. Eğer devlet felsefeye duyarsız davranmaktan vazgeçerse, eğer felsefe devlete karşı saldırgan ve devlet için tehlikeli hale gelirse, o zaman devlet felsefeye zulmedebilir. – Devletin üniversitede, üniversitenin itaatkâr ve faydalı vatandaşlar yetiştirmesi dışında bir çıkarı olamayacağı için; devletin, kendi genç insanlarının felsefe sınavına tabi tutulmalarını talep ederek, bu itaatkârlığı, bu faydalılığı sorgulamak gibi bir kaygısı olmalıdır. Elbette, onların aylak ve beceriksiz akılları dikkate alındığında, bir sınav hayaleti onları ürkütüp çalışmalarından ebediyen uzaklaştırmanın en iyi yoludur, fakat bu kazanım, zorla dayatılan böylesi bir tatsız işin bu ihtiyatsız ve huzursuz gençlerde yaratacağı tahribatı telafi edemez. Bu gençler yasaklanmış kitaplardan haberdar olurlar, öğretmenlerini

eleştirmeye başlarlar ve belki de en sonunda üniversite felsefesinin ve o sınavların amacını bile fark ederler – bunun genç teologlarda yol açacağı kuşkuları ve bunun bir sonucu olarak bunların Almanya'da, tıpkı Tirol'daki dağ keçisi gibi, nesli tükenen bir tür haline geldiklerini belirtmeye bile gerek yok. – Hegelciliğin güzel yeşil buğdayı tüm tarlalarda yetiştiği sürece, devletin tüm bu tartışmaya yöneltebileceği itirazın gayet iyi farkındayım: ne var ki bu mahsul bir dolu fırtınası tarafından mahvedildi ve silolar boş duruyor, böylece ona bağlanan umutların tümü boşa gitti – artık mevcut düzendeki felsefeye itiraz edilmesi değil, o felsefenin reddedilmesi söz konusudur. Bugün elimizde güç var; o günlerde, yani Hegel'in zamanında ise, kişi güce sahip olmak isterdi – arada büyük bir fark vardır. Devletin artık felsefe tarafından onaylanması gerekmiyor; bunun bir sonucu olarak, felsefe devlet için gereksiz hale gelmiştir. Eğer devlet felsefe profesörlüklerini korumaktan vazgeçerse ya da –yakın bir gelecek için öngördüğüm üzere– bu profesörlükleri yalnızca gönülsüzce ve yarım yamalak bir şekilde korursa, bu devletin avantajına olacaktır – ama üniversitenin bunda kendi avantajını görme noktasına gelmesi bana daha önemli görünüyor. Ben hiç olmazsa, gerçek bilimsel amaçlarla ilgilenen bir kurumun, bir üçüncü ve dördüncü sınıf bilginler topluluğundan kurtulmanın avantajlarından yararlanacağına inanması gerektiğini düşünmek isterim. Bunun yanı sıra, üniversitelerin saygınlığı öylesine kötü bir şöhret yapmıştır ki, bizzat akademisyenlerin bile ciddi anlamda umursamadıkları disiplinlerin dışlanması oldukça arzulanabilir bir durumdur. Çünkü akademisyen olmayanların, üniversiteler için belli bir genel saygısızlık beslemesinin yeterince nedeni vardır; onlar üniversiteleri korkak olmakla suçluyorlar, küçük üniversitelerin büyük üniversitelerden, büyük üniversitelerin ise kamusal fikirlerden korktuklarını; üstün kültürle ilgili tüm meselelerde öncülük yapmak yerine, ağır ağır topallayarak arkadan gittiklerini; büyük bir saygı gösterilen o bilgili disiplinlerin vazgeçilmez, temel yönelimlerini artık korumadıklarını söylüyorlar. Örneğin filolojik çalışmalar, yazma ve hitabet yetenekleri alanında ciddi bir eğitim almış herhangi birine ihtiyaç duyulmaksızın, bugüne kadar olduğundan çok daha sıkı biçimde sürdürülmektedir. Hint antikitesi kapılarını açıyorken, konunun uzmanları ile Hindistan'ın en ölümsüz eserleri ve felsefeleri arasındaki ilişki, bir hayvan ile bir lir arasındaki ilişki gibidir – Schopenhauer'ın Hint felsefesine aşina olmanın bizim yüzyılımızın diğer yüzyıllar karşısındaki en büyük avantajlarından biri olduğuna inanmış olması olgusuna rağmen

klasik antikite diğer antikitelerden biri haline geldi ve – gerçek anlamda örnek insanlar olmayan kendi müritleri tarafından da kanıtlandığı üzere, artık ne klasik ne de örnekleyici bir antikite olarak bize çarpıcı geliyor. Franz Passow'un hakkında gerçek bir yurtsever, gerçek bir insancıl ruh, gerektiğinde, koca bir kıtayı alevler içinde bırakabilecek kadar güçlü olan biri gibi görünüyordu diyebildiği Friedrich August Wolf'un[67] ruhuna ne oldu – ne oldu, o ruha? Buna karşılık, üniversitelerimize giderek gazetecilik ruhu yayılmaya başladı ve üstelik hiç de şaşırtıcı olmayacak biçimde felsefe adı altında yayıldı. Durmadan *Faust*'tan ve *Bilge Nathan*'dan[68] alıntılar püskürten üçkâğıtçı, cırtlak bir konuşma biçimi, iğrenç edebiyat yayınlarımızın diline ve fikirlerine yapışma, en yakın zamanlarda bile kutsal Alman müziğimiz hakkında gevezelik etme, Goethe ve Schiller çalışmalarına tahsis edilecek profesörlük kürsüleri talebinde bile bulunma – tüm bu belirtiler, üniversite ruhunun, çağın ruhuna karışmaya başladığını göstermektedir. Böylece bana öyle görünüyor ki, üniversiteler dışında daha yüksek bir mahkemenin, verdikleri eğitim bakımından bu kurumları izleyecek ve onları yargılayacak bir mahkemenin kurulması muazzam bir öneme sahiptir. Ve felsefe, üniversiteden geri çekilip böylelikle kendisini tüm değersiz riayetlerden ve muğlaklıklardan arındırır arındırmaz, tam da böyle bir mahkemeden başka bir şey olamayacaktır. Devlet iktidarı ile yollarını ayırmış, maaşsız veya unvansız olan bir felsefe, görevini yerine getirerek, hem çağın ruhundan hem de bu ruhtan duyulan korkudan kurtulacaktır – kısacası, kendisini çevreleyen sözde kültürün yargıcı olarak, tıpkı Schopenhauer'ın yaşadığı gibi yaşayacaktır. Filozof bu şekilde, üniversitenin bünyesinde bir parça olmayı reddederek ve bunun yerine üniversiteyi belli bir onurlu mesafeden gözlemleyerek aynı zamanda üniversiteye de faydalı olabilir.

Fakat nihayetinde – her şeyden önce felsefenin yeryüzündeki varlığı söz konusu olduğunda, bir devletin varlığı ve üniversitelerin geliştirilmesi bizim için ne anlam ifade edebilir ki! Ya da –tam olarak ne demek istediğim konusunda hiçbir kuşku bırakmamam gerekirse– yeryüzünde bir filozofun ortaya çıkışı, bir devletin ya da bir üniversitenin varlığının devamından sonsuz derecede daha önemli olduğunda kamusal fikir karşısında, kölelik ile özgürlük üzerindeki tehdidin büyümesi oranında, felsefenin onuru da artabilir; felsefe, çökmekte olan Roma cumhuriyetini sarsan altüst oluşlar esnasında ve "felsefe" ile "tarih" sözcüklerinin ingrata princibus nomina[69]

oldukları imparatorluk çağında doruk noktasına yükselmişti. Felsefenin onuru konusunda Brutus, Platon'dan daha iyi kanıt sağlar; Brutus ahlakın bir klişeler yığını olmaktan çıktığı bir çağda yaşadı. Eğer günümüzde felsefe yeterince saygı görmüyorsa, neden hiçbir büyük general ve devlet adamının felsefeye sarılmadığını kendinize bir sorun – şu basit nedenle ki, o felsefeyi araştırdığında, felsefe ona güçsüz bir hayalet kılığında, profesörlük kürsüsünü işgal eden kişinin o bilimsel bilgeliği ve dikkatlilik özelliği olarak görünmüştü. Kısacası, felsefe bir ara onun için gülünç hale gelmişti. Fakat, ne tür kahramanlık akıntılarının kaynaklarını felsefeden aldıklarını öğrenmek zorunda kalmak, Brutus ve iktidar peşinde koşmaya yazgılı olan insanlar için korkunç bir şey olmalıdır. Bırakalım bir Amerikalı, muazzam güçlerin merkezi olarak bu yeryüzüne gelen büyük bir düşünürün önemini onlara anlatsın: "Yüce Tanrı bu gezegende bir düşünürü serbest bıraktığında..." der Emerson, "Kendinize dikkat edin. O zaman her şey tehlike altındadır. Sanki bir şehirde büyük bir yangın çıkmış gibidir ve bir adam neyin güvenli olduğunu ya da yangının nerede biteceğini bilir. En ufak bir bilim kırıntısı yoktur ama onun cenahı yarın dönebilir; yeniden gözden geçirilmeyecek ve kınanmayacak herhangi bir edebi şöhret ve sonsuz şöhret sahibi hiçbir isim yoktur. Bu anda insanlar için değerli olan şeyler, onların zihinsel ufuklarında beliren ve tıpkı ağacın elmalarını vermesi gibi, şeylerin mevcut düzenine yol açan düşüncelerden dolayı öyledir. Yeni bir kültür düzeyi insan uğraşlarının tüm sisteminde köklü bir devrim yapardı."[70] O halde, eğer böyle düşünürler tehlikeliyse, o zaman bizim akademik düşünürlerimizin niçin tehlikeli olmadığı gayet açıktır, çünkü onların düşünceleri geleneğin toprağında, bir ağacın hep elma vermesi gibi, hep huzur içinde yeşerir. Onlar korkuya ilham kaynağı olmazlar, onlar altüst oluşlara yol açmazlar ve onların tüm o itiş kakış ve koşuşturmaları karşısında, yalnızca, bir filozof övüldüğünde, Diogenes'in yükselttiği itirazı yükseltebiliriz: "Böylesine uzun bir zamandır felsefe yapıp yine de hiç kimseyi rahatsız etmediğine göre, o hangi büyük başarılarını gösterecek?" Hakikaten de, üniversite felsefesinin mezar taşına şöyle yazılmalıdır: "O hiçbir zaman kimseyi rahatsız etmedi." Ve yine de doğrusunu söylemek gerekirse, bu övgü bir gerçeklik Tanrıçasından ziyade yaşlı bir kadına daha çok uyuyor ve o Tanrıçayı yalnızca yaşlı bir kadın olarak tanıyanların kendilerinin zar zor erkek olması ve böylece güçlü erkekler tarafından haklı olarak tamamen göz ardı edilmeleri hiç de şaşırtıcı olmamalı.

Ama eğer çağımızda işler bu şekilde yürüyorsa, o zaman felsefenin onuru ayaklar altına alınmıştır; öyle görünüyor ki felsefenin kendisi gülünç ve alakasız bir şey haline gelmiştir ve bu yüzden onun tüm gerçek dostları bu kafa karışıklığına karşı tanıklık etme ve hiç olmazsa, gülünç ya da alakasız olanların yalnızca felsefenin o sahte hizmetkârları ve onursuz ileri gelenleri olduğunu kanıtlama zorunluluğu duyuyor. En iyisi, bırakalım onlar eylemleri aracılığıyla "gerçek sevgisi"nin korkunç ve güçlü bir şey olduğunu kanıtlasınlar.

Schopenhauer bunu kanıtladı – ve her geçen gün bunu tekrar tekrar kanıtlamaya devam edecek.

[1] Unicum: (Lat.) Bir ve tek, eflsiz, emsalsiz, benzeri olmayan, biricik fley. (Ed. n.)

[2] Nietzsche, Aristoteles'e göre trajik bir kahramanın uyandırması gereken "korku" ve "merhamet" ile ilgili tartışmaları ima ediyor. Demek istediği de kendisinin tarif ettiği insanların hiçbirinin trajik kahraman olduğunu öne sürmediği. (Eğitimci Olarak Schopenhauer'i İngilizceye çeviren ve bir sonsöz yazan Richard T. Gray'in notu. [R. T. Gray n.])

[3] Nietzsche, Bernard de Mandevilles’in Fable of the Bees adlı kitabına gönderme yapıyor. (R. T. Gray n.)

[4] Oliver Cromwell (Nietzsche’nin büyük hayranlık beslediği Ralph Waldo Emerson’un “Circles” adlı makalesinde de (Essays: First Series) geçer. (R. T. Gray n.)

[5] Benvenuto Cellini (1500–1571): İtalyan heykeltıraş, kuyumcu ve madalyoncu. (Ed. n.)

[6] Benvenuto Cellini bunu, otobiyografisi Life'ın I. Kitap, 2. Bölüm'ünde söylemektedir. (R. T. Gray n.)

[7] laissez faire: Devletin sanayi ve ticarete müdahale etmemesi ilkesi. (Çev. n.)

[8] Gotthold Ephraim Lessing (1729–1781): Alman yazar. Düşüncelerini berrak ve kesin bir üslupla anlatan Lessing’in Alman edebiyatının milli bir nitelik kazanmasında büyük payı olduğu savunulur. (Ed. n.)

[9] Muhtemelen Schopenhauer'ın Parerga und Paralipomena'sındaki "Über Schriftstellerei und Still" (Yazarlık ve Üslup Üzerine) adlı yazısında ifade ettiği tutumları özetleyen, Nietzsche'ye göre değiştirilmiş bir alıntı. (R. T. Gray n.)

[10] Plutarkhos (MÖ 50–125): Yunan yazarı. (Ed. n.)

[11] Aliis laetus, sibi sapiens: (Lat.) Başkalarına karşı şen, kendine karşı akıllı. (Ed. n.)

[12] David Friedrich Strauss (1808–1874): Modern rasyonalizm üzerinde büyük etkisi olan Alman tarihçi. (Ed. n.)

[13] Goethe, Italienische Reise (İtalya Seyahatleri, 1786) (R. T. Gray n.)

[14] Tragelaphen–Menschheit, “Tragelaphus”, bir “keçi–geyik”, yani bir “boynuzlu canavar”dır. (R. J. Gray n.)

[15] Walter Bagehot. (R. T. Gray n.)

[16] Percy Bysshe Shelley (1792–1822): İngiliz şair 1811'de The Necessity of Atheism (Tanrıtanımazlığın Gerekliliği) adlı küçük bir kitap yayımlayınca, okumakta olduğu Oxford Üniversitesi'nden atıldı ve babası tarafından reddedildi. 1818'de bir daha dönmemek üzere eşiyle birlikte yurdunu terk edip İtalya'ya yerleşen Shelley, vereme yakalandı. Şiirindeki idealizm, insanı toplumun ve Hıristiyan dininin bağlarından kopmuş görmeyi amaçlar. (Ed. n.)

[17] Nietzsche, Walter Bagehot'un Physics and Politics'inde (Fizik ve Siyaset) "Ulus Kurma Üzerine" adlı bölümden alıntı yapmış. (R. T. Gray ve R. J. Hollingdale n.)

[18] Friedrich Hölderlin (1770–1843): Az sayıda eserine rağmen Alman şiirinin büyüklerinden biri olarak kabul edilir. 1802'de akli dengesini kaybetti, 1807'de Tübingen'de marangoz Zimmer'in yanına yerleştirildi ve ölünceye kadar orada ruhi sarsıntılar içinde yaşadı. (Ed. n.)

[19] (Fr.) İşte bir insan, en büyük acıları çekmiş olan. (Çev. n.)

[20] Legor et legar: (Lat.) Okunuyorum ve okunacağım. (R. T. Gray ve R. J. Hollingdale n.)

[21] Heinrich von Kleist’ın, Wilhelmine von Zenge’ye yazdığı 22 Mart 1801 tarihli mektup. (R. T. Gray ve R. J. Hollingdale n.)

[22] Physis: (Yun.) Doğa. (Çev. n.)

[23] Goethe'nin Faust'undan bir alıntı. (I, 1.376) (R. T. Gray n.)

[24] saeculum obscurum: (Lat.) Karanlık çağ. (Çev. n.)

[25] Yani 1871’de Reich’ın kurulmasıyla. (R. J. Hollingdale n.)

[26] Wagner’in Tannhäuser’inin 2. Perdesinden. (R. T. Gray n.)

[27] adiaphora: (Yun.) İnanç sorunlarıyla ilgisiz konular. (R. T. Gray n.)

[28] Typhon: Yunan mitolojisinde yüz başlı yanardağ tanrısı. (Ed. n)

[29] Faust'un, kutsal müdahalenin, Faust'un ruhunun şeytanın eline geçmesine engel olduğu sonuç kısmına gönderme. (R. T. Gray n.)

[30] Catilinacı: Yaklaşık MÖ 108–62 yılları arasında yaşamış olan Lucius Sergius Catilina adlı Romalı politikacı ve komplocu gibi davranan kimse. (Çev. n)

[31] Bkz. Goethe, Wilhelm Meisters Lehrjahre (Wilhelm Meister'in Çıraklığı), 8. Kitap, 5. Bölüm (R. T. Gray n.)

[32] Faust, I, 11. (379-8). (R. T. Gray. n.)

[33] Johann Meister Eckhart (1260-1327): Alman mistik filozof ve dominiken rahibi. Felsefi sistemi İskenderiyeli mistiklerin, Plotinos ve Johannes Scotus Erigena’nınkine benzer bir panteizmdir. (Ed. n.)

[34] Carlo Conti di Gozzi’nin komedisi Il Re Corvo’daki (Geyik Kral) taşa dönüşen Prens Deremo’ya gönderme. (R. T. Gray n.)

[35] Schopenhauer’ın Parerga und Paralipomena’sının “Nachträge zur Lehre von der Bejahung und Verneinung des Nillens zum Leben” (Yaşama Karşı İsteğin Tasdiki ve İnkârı Öğretisine İlave) adlı bölümünden (2. Cilt, s. 172a) (R. T. Gray n.)

[36] Goethe, “Bekenntnisse einer schönen Seele”, Wilhelm Meisters Lehrwahre (6. Kitap). (R. T. Gray n.)

[37] Nietzsche, Charles Darwin'in The Origin of Species'de (Türlerin Kökeni) doğal eleme öğretisinin, doğanın ani sıçramalar ve bağlar olmaksızın devindiği eski inancını doğruladığını söyleyen savına gönderme yapıyor ve öfkeleniyor. Bkz. Darwin'in "Difficulties of the Theory" (Teori'nin Güçlükleri) adlı yazısı 6. Bölüm. (R. T. Gray n.)

[38] causa finalis: (Lat.) Son erek, nihai amaç. (Ed. n.)

[39] Goethe’nin Charlotte von Stein’a yazdığı 3 Mart 1785 tarihli mektup. (R. T. Gray n.)

[40] Goethe’nin Faust’undan ünlü bir bölüme gönderme (I, 11. 328–29): “Ein guter Mensch in seinem dunklen Drange/ist sich des rechten Weges Wohl Gewusst” (“Karanlık dürtüsüyle iyi bir insan doğru yolun gayet farkındadır”). (R. T. Gray n.)

[41] Nietzsche, mit ihr verkehren (onunla ilişkiye girmek) şeklindeki ifadesine, bu “güçler”in kültürü, fahişeymiş gibi kullandıkları anlamını da katıyor. (R. T. Gray n.)

[42] Fransa–Prusya Savaşı (1870–71). (R. T. Gray n.)

[43] Richard Wagner, “Über das Diripieren” (İdare Üzerine), Gesammelte Schriften und Dichtungen (Leipzig, 1871–73), 8:387. (R. T. Gray n.)

[44] R. T. Gray'in İngilizce çevirisinde bu üç M, Moment (An), Majority Opinion (Çoğunluğun Fikri) ve Modishness (Modaya Uyma) olarak geçmektedir. (R. T. Gray, "Schopenhauer as Educator", Unfashionable Observations, The Complete Works of Friedrich Nietzsche 2, Stanford University Press). (Ed n.)

[45] adiaphoris: (Yun.) Konu dışı meseleler (Ed. n.)

[46] sensus recti: (Lat.) Doğruluk anlayışı. (Ed. n.)

[47] Diderot’nun Le Neueu de Rameau’sunun (Rameau’nun Yeğeni) Goethe çevrisinden bir alıntı. (R. T. Grat. n.)

[48] ingenii largitor venter: (Lat.) Mide dehayı saçıp savurur. (Ed. n.)

[49] Nietzsche'nin Kulturkampf terimi, Bismarck'ın, 1871'deki ikinci Alman İmparatorluğu'nun kuruluşundan hemen sonra gelen kültürel politikasıyla bağlantılı sloganlardan biridir. (R. T. Gray n.)

[50] Nietzsche, Alman eyaletlerinin Bismarck’ın Prusya’sı altında birleşmesinden söz ediyor. (R. T. Gray n.)

[51] furor philosophicus: (Lat.) Felsefi tutku. (Ed. n.)

[52] furor politicus: (Lat.) Politik tutku. (Ed. n.)

[53] krizalit: Böceğin kelebek olmadan önce kozanın içinde ya da dışında kalma durumu. (Çev. n)

[54] Daniel 5:27'ye gönderme. (R. T. Gray n.)

[55] Vitam impendere vero: (Lat.) Yaşamını gerçeğe adamak. Schopenhauer, Iuvenalis'in Satirae'ından aldığı bu ifadeyi Parerga und Paralipomena'sına nükteli söz olarak katmıştır. (R. T. Gray n.)

[56] Barthold Georg Niebuhr (1776–1831): Alman tarihçi. Eleştirel zekâsı ile geleneksel verileri altüst ederek yeni bir çığır açtı. (Ed. n.)

[57] Schopenhauer, “Über die Universitäts–Philosophie” (Üniversite Felsefesi Üzerine), Parerga und Paralipomena (I. cilt). (R. T. Gray n.)

[58] Eskiçağ'da Atina'nın kuzeybatısında bir semt. Adını seramik imalathanelerinden almıştı. Dış Kerameikos'ta geniş Dipylon mezarlığı yer alırdı. (Ed. n.)

[59] noli me tangere: (Lat.) Bana dokunma; bkz. Yuhanna 20:17. (R. T. Gray n.)

[60] Yuhanna 3:8’e bir gönderme. (R. T. Gray n.)

[61] Diogenes Laertios (Kilikya 3. yy.'ın ilk yarısı): On kitaptan oluşan Peri Bion Dogmaton kai Apophthegmaton (Filozofların Hayatları, Görüşleri ve Hikmetleri Üzerine) adlı bir eser yazdı. Eserine filozofların yazılarından parçalar, Epikuros'un vasiyetnamesiyle mektupları gibi pek çok gerçek belge koymuştur. (Ed. n.)

[62] Titus Lucretius Casus (MÖ 98'e doğru 55): Latin şair. Modern anlamda bir bilim insanı olan Lucretius, nesnelliğiyle, metotlu gözlemciliğiyle, tümdengelimleriyle ve çok zaman peygamberliğe kaçan sezgisiyle her fleiyden önce bir flairdir, lirizmi ispatın kuruluğunu siler. Aslında her fleyden sıyrılmayı öğüt veren flair, tutkulu bir kiflidir. De Rerum Natura (Şeylerin Doğası Üstüne) adlı eseri yazmıştır. (Ed. n.)

[63] Walter Bagehot, Physics and Politics (Fizik ve Siyaset) (Boston, 1956 [1869]), s. 139. Nietzsche, sözcüklerin sıralanışını hafifçe değiştirir fakat anlam aynı kalır. (R. T. Gray n.)

[64] Laputalılar: Jonathan Swift’in Güliver’in Seyahatleri adlı eserinde, çeşitli saçma işlerle uğraşan beceriksiz ve hayalperest filozofların yaşadığı Laputa adlı uçan bir adanın sakinleri. (Çev. n)

[65] Matta 7:13'e bir gönderme. (R. T. Gray n.)

[66] Göttingen Üniversitesi’nin felsefe bölümünde kürsü sahibi olan ve özellikle psikolojik teorileri beğeni toplayan Alman filozof Johann Friedrich Herbart’ı (1776–1841) izleyenler. (R. T. Gray n.)

[67] Friedrich August Wolf (1759–1824): Alman filolog Prolegomena ad Homerum (Homeros’a Giriş) [1795] adlı bir eser yazdı, bu eserde Ilyada ve Odysseia’nın ayrı dönemlerde yazılmış epik parçaların bir araya getirilmesinden oluştuğunu ispatlamaya çalıştı. (Ed. n.)

[68] Gotthold Ephraim Lessing’in, Alman Klasisizminin başyapıtlarından biri olarak görülen draması. (R. T. Gray n.)

[69] ingrata principibus nomina: (Lat.) Hükümdarlara hoş gelmeyen isimler. (Ed. n.)

[70] Ralph Waldo Emerson’un Makaleler: İlk Dizi’de yer alan “Circles” adlı makalesinden (Boston, 1892, 289). (R. T. Gray notu)